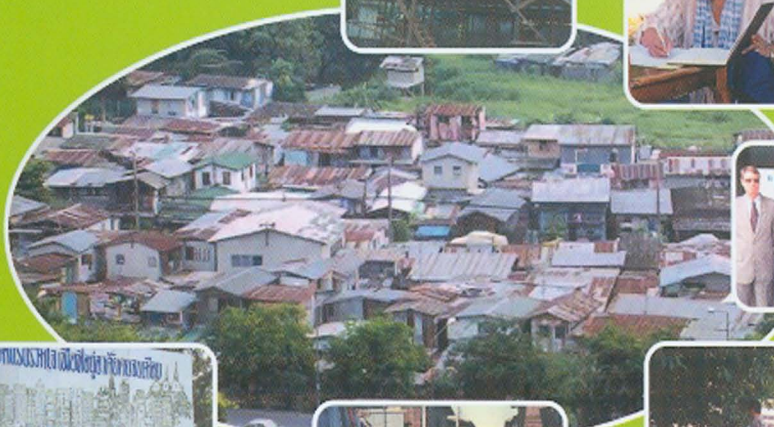

“ผู้หญิง...สร้างบ้าน”

“เรื่องเล่า...มุ่งสร้างทางสลับ
จากประสบการณ์การพัฒนา
สิทธิในที่อยู่อาศัยของ
ผู้หญิงชุมชน”

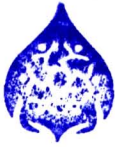

เรียบเรียง : เอกชัย ปิ่นแก้ว

Canadian International
Development Agency Agence canadienne de
développement international

Canada

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

“ผู้หญิง...สร้างบ้าน”

“เรื่องเล่า...มุ่งสร้างทางสลับ
จากประสบการณ์การพัฒนา
สิทธิในที่อยู่อาศัยของ
ผู้หญิงชุมชน”

เรียบเรียง : เอกชัย ปิ่นแก้ว

สนับสนุนโดย

- ☐ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิที่อยู่อาศัย คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
- ☐ Canadian International Development Agency (CIDA)
- ☐ มูลนิธิวิเทศพัฒนา (The Development Cooperation Foundation)

“ผู้หญิง...สร้างบ้าน”

- ผู้เรียบเรียง : เอกชัย ปิ่นแก้ว
- เลขมาตรฐานสากล : 974-93742-9-0
- ประจำหนังสือ
- พิมพ์ครั้งแรก : พฤศจิกายน 2548
- จำนวนพิมพ์ : 2,000 เล่ม
- ดำเนินการโดย : ☐ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิที่อยู่อาศัย
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
422 ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
โทร. 02-219-2969, 02-219-2980
- สนับสนุนโดย : ☐ คณะอนุกรรมการด้านสิทธิที่อยู่อาศัย
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
☐ Canadian International Development Agency (CIDA)
☐ มูลนิธิวิเทศพัฒนา
(The Development Cooperation Foundation)

สารบัญ

□ คำนิยม	7
□ จากใจ...เพื่อน (น้อง) ร่วมงาน	11
□ จากหัวใจ (ลูก) ผู้หญิงด้วยกัน (1)	13
□ จากหัวใจ (ลูก) ผู้หญิงด้วยกัน (2)	17
□ สถานภาพและบทบาทสตรีกับการพัฒนา : มุ่งสร้างทางสลับ	21
□ การสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับ “สตรี” ระบอบอำนาจความจริงกับการผลิตความรู้	27
□ มุ่งสร้างทางสลับประสบการณ์จากอากร วงษ์สังข์	37
◆ บันทึกที่ 1 เย็นอากาศ 2 กับก้าวที่ผ่านมา	37
◆ บันทึกที่ 2 ประมวลเหตุการณ์การโล่เรือและได้มาร่วมกันเพื่อบ้านเรา	40
◆ บันทึกที่ 3 แนวคิดคนทำงาน	50
◆ บันทึกที่ 4 ทศวรรษอ้อมทรัพย์พัฒนาชุมชน	59
□ ประวัติ/บทสัมภาษณ์ ของคุณอากร วงษ์สังข์	65
□ บทสัมภาษณ์พิเศษ	71

คำนิยาม

ผู้ใดที่ได้เข้าศึกษาสลิ้มเมื่อ ๓๐ กว่าปีมาแล้วจะเห็นว่าสลิ้มได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ไม่เพียงแต่ชื่อเรียกที่เคยเรียกว่า “สลิ้ม” หรือ “แหล่งเสื่อมโทรม” ได้เปลี่ยนมาเป็นชื่ออันไพเราะปราศจากการสะท้อนให้เห็นถึงสภาพอันไม่พึงปรารถนาทั้งทางกายภาพสิ่งแวดล้อมและสังคม คือคำเรียกว่า “ชุมชนแออัด” ที่เราใช้อยู่ในปัจจุบัน ชาวชุมชนก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมากด้วย

จากการเป็นผู้ที่ถูกมอมเมาให้มองตนเองว่า เป็นผู้บุกรุก เป็นผู้เสื่อมโทรมทางศีลธรรมจรรยา เป็นผู้สร้างแหล่งอาชญากรรม เป็นผู้ทำให้เมืองสกปรกน่ารังเกียจ เป็นขยะสังคมผู้ไร้ประโยชน์แก่เมือง ชาวชุมชนทุกวันนี้ ได้ลุกขึ้นถอดแวนที่ให้ภาพอันหลอกลวง หันมาสำนึกว่าตนเองมีสิทธิในที่อยู่อาศัย ถ้าไม่เป็นไปตามกฎหมายที่ออกมาโดยผู้มีอำนาจ ก็โดยหลักศีลธรรมและสิทธิมนุษยชน ชาวชุมชนรู้ว่าตนเองมีส่วนร่วมในการสร้างคุณค่าและราคาให้แก่พื้นที่ที่ตนได้เข้ามาจับจองและปลูกสร้างที่อยู่อาศัยรู้ด้วยว่าพวกตนเป็นแรงงานที่เป็นหัวใจในความก้าวหน้าของเมือง

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่วง ๑๐ - ๒๐ ปีที่แล้วมา ที่ได้เปลี่ยนจาก “สลัม” “แหล่ง” และ “ชุมชน” มาเป็น “ชุมชน” นั้น ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้เป็นชุมชนแห่งแรก ๆ ที่เป็นต้นแบบของการเปลี่ยนแปลงและฟิอากร วงษ์สังข์ ก็เป็นผู้นำคนแรก ๆ ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้ ดังนั้นการที่มีการพิมพ์หนังสือ “ผู้หญิง.....สร้างบ้าน” ซึ่งรวมเล่าเรื่องโดย อากร วงษ์สังข์ และผู้หญิงแห่งชุมชนเย็นอากาศ ๒ จึงเป็นที่น่ายินดีเป็นอย่างยิ่ง

หนังสือเล่มนี้เป็นการสรุปบทเรียนของการสร้างความร่วมมือของชาวบ้านในการพัฒนาสิทธิในที่อยู่อาศัย ความพยายามที่จะแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยโดยการพึ่งพาตนเอง เริ่มจากการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่จะหารายได้ในการจัดซื้อที่ดินแห่งใหม่ เมื่อเกิดการไล่รื้อ รวมถึงเป็นทุนเพื่อพัฒนาชุมชน การร่วมกันปรึกษาหารือและวางแผน การต่อรองกับเจ้าของที่ดิน การหาแนวร่วมและพันธมิตรกับองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ รวมทั้งหน่วยงานราชการ การสร้างเครือข่ายชุมชนและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน หนังสือเล่มนี้แสดงความเห็นที่เกี่ยวข้องกับหลาย ๆ เรื่องในกระบวนการเหล่านี้ และการวิเคราะห์ของผู้ปฏิบัติการถึงการทำงานและแนวทาง ที่จะเป็นประโยชน์ไม่เพียงแต่สำหรับชาวชุมชนและผู้นำของเขาเท่านั้น แต่จะเป็นประโยชน์แก่องค์กรที่ทำงานกับชาวชุมชนแออัด หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และผู้วางนโยบาย ฟิอากรเป็นผู้มีความยุติธรรม จึงไม่ใช่หนังสือที่ปรักปรำหรือว่ากล่าวเจ้าของที่ดินและรัฐอย่างเดียว เป็นต้นว่ากรณีการเกิดเพลิงไหม้ชุมชน ฟิอากรกล่าวว่า “สำหรับสาเหตุเพลิงไหม้ครั้งนั้นเกิดจากความประมาท ไม่ใช่การเผาที่ตามที่หลายฝ่ายตั้งข้อสังเกต” นอกจากนั้นฟิอากรยังเน้นถึงความร่วมมือ การช่วยเหลือที่ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้รับจากหลายฝ่าย รวมทั้งหน่วยงานของรัฐ เช่น “ต่อมาชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรพันธมิตรรวมถึงชุมชนต่าง ๆ ที่เคยสร้างความร่วมมือ ร่วมกันได้

เข้ามาช่วยเหลืออย่างมากมาย” ชาวชุมชนคิดว่าที่เป็นดังนั้น เพราะเคยได้ร่วมมือช่วยเหลือชุมชนและองค์กรอื่น ๆ มาโดยตลอด เขาว่า “ชุมชนเย็นอากาศ ๒ โชคดีมาก เพราะได้รับความช่วยเหลือจากที่ต่าง ๆ อย่างมากมาย ผิดกับอีกหลายชุมชนที่ต้องต่อสู้กับสถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย ต้องกินอยู่หลับนอนกับเด็นท์เป็นแรมเดือน แรมปี นี่คงเป็นเพราะชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้เคยช่วยเหลือ ร่วมมือกับเพื่อน ๆ องค์กรต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องนั่นเอง”

ฟืออาร์ เป็นผู้ที่มีอัธยาศัยและมนุษยสัมพันธ์ดีเลิศ ฉะนั้นเราจึงเข้าใจได้ว่าทำไมชาวชุมชนจึงได้เลือกให้เป็นตัวแทนในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ เช่น การเคหะแห่งชาติและองค์กรอื่น ๆ แต่ในความอ่อนน้อมถ่อมตนและอัธยาศัยอันงดงามนั้นซ่อนอยู่ซึ่งความแข็งแกร่ง ความตั้งใจจริง ความแน่วแน่มิหวั่นถอย และความเป็นผู้นำ นอกจากนั้นแล้ว ฟืออาร์มีความยุติธรรมและหวังดียินดีที่จะช่วยเหลือผู้เดือดร้อน ปัจจุบันฟืออาร์เป็นกรรมการคนหนึ่งในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คนที่รู้จักผมคงสงสัยว่าทำไมผมเรียกคุณอากรว่า “ฟืออาร์” เพราะเขาแน่ใจว่าผมมีอายุมากกว่าคุณอากรมากโขอยู่ ผมต้องขอเรียนให้ทราบว่าเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในชุมชนที่ผมได้เข้าไปศึกษาเมื่อ ๓๐ กว่าปีแล้ว ที่จะเรียกคนที่เขาเคารพรักและยกย่องว่า “ฟือ” แม้ว่าผู้ที่ถูกเรียกนั้นจะมีอายุอ่อนกว่าผู้เรียกเพียงใดก็ตาม สุดท้ายนี้ ผมหวังว่าท่านผู้อ่านจะได้ประโยชน์เป็นอันมากจากประสบการณ์ ข้อคิด ข้อสังเกต และการวิเคราะห์ของฟืออาร์จากการอ่านหนังสือเล่มนี้

รศ.ดร. ม.ร.ว.อคิน รพีพัฒน์
ประธานกรรมการมูลนิธิชุมชนไท

MQ
12A0.5
T0
0๕๓
25A8
C.1

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

จากใจ...เพื่อน (น้อง) ร่วมงาน

ในฐานะคนทำงานองค์กรพัฒนาเอกชน ผมมีโอกาสได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับชาวชุมชนเย็นอากาศ ๒ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ ในกิจกรรมการแก้ปัญหาชุมชนถูกไล่รื้อ การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ การพัฒนาเศรษฐกิจอาชีพ และการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนเมืองโดยกระบวนการฝึกอบรมผู้นำและสมาชิกของชุมชน นับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๒๙ เรื่อยมา พูดได้ว่า ชาวชุมชนเย็นอากาศ ๒ เป็นครูสอนประสบการณ์การทำงานพัฒนาชุมชนแก่ผมมากมาย โดยเฉพาะแก่นนำของชุมชนที่ล้วนมีความมุ่งมั่นในปรัชญาการทำงาน เพื่อสร้างคน สร้างกลุ่ม สร้างชุมชน สร้างเครือข่าย และสร้างพันธมิตร ผมเฝ้าสังเกตเห็นสิ่งเหล่านี้จากการพบปะพูดคุย การประชุมสัมมนา การร่วมกิจกรรมปฏิบัติในชุมชน ปรัชญาการทำงานพัฒนาเหล่านี้แฝงฝังอยู่อย่างลุ่มลึกในตัวตนของแกนนำชุมชน หากเราเพียรเข้าใจในการอธิบายอย่างเป็นธรรมชาติจากวิถีปฏิบัติของชาวชุมชน

ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ตั้งคร่อมอยู่บนที่ดินราชพัสดุของกรมธนารักษ์และที่ดินของเอกชน ต่อมาเกิดการขับไล่รื้อชาวชุมชนในที่ดินของเอกชน คุณอากร วงษ์สังข์, คุณพันทิพย์ บุตรตาด และแกนนำอีกหลายคนมีบทบาทในการรวมกลุ่มสมาชิกชุมชนเพื่อแก้ปัญหากลุ่มถูกไล่รื้ออย่างเข้มแข็งและกล้าหาญ จนกระทั่งแก้ปัญหาไล่รื้อชุมชนได้สำเร็จ สามารถนำแนวทางการสร้างชุมชนใหม่ (Resettlement) มาจัดการบริหารที่ดินที่อยู่อาศัยให้สมาชิกชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรมและเป็นแบบอย่างการแก้ปัญหาของคนยากจนในเมืองจนเป็นที่เล่าขาน เป็นประสบการณ์เรียนรู้ในหมู่ชุมชนแออัดกระทั่งถึงปัจจุบัน

แม้ คุณอากร วงษ์สังข์ และพรรคพวกได้ย้ายบ้านเรือนไปอยู่ในที่ดินโครงการ ชุมชนใหม่ทรัพย์สินกุลพัฒนา แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ แล้ว แต่ก็ไม่ได้ ทอดทิ้งงานพัฒนาในชุมชนเย็นอากาศ ๒ ในส่วนที่ดินราชพัสดุที่ชาวชุมชนส่วนใหญ่ ยังคงอาศัยอยู่ต่อไป ซึ่งสะท้อนถึงจิตวิญญาณเสียสละและไม่หยุดนิ่ง ไม่หยุดนิ่งในการ ทำงานพัฒนาระดับกลุ่มพื้นฐานในชุมชนของตนเอง ไม่หยุดนิ่งในการสร้างเครือข่าย องค์การชุมชนในระดับกว้าง อาทิ กลุ่มรวมน้ำใจพัฒนา เครือข่ายชุมชนการพัฒนา สิ่งแวดล้อมเขตยานนาวา และไม่หยุดนิ่งในการประสานสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ในระดับนโยบายการแก้ปัญหาของคนยากจนในเมืองดังเช่น เครือข่ายสลัม ๔ ภาค บ่อย ครั้งที่ผมมักได้ยินคำพูดประโยคหนึ่งของผู้นำสตรีในชุมชนเย็นอากาศ ๒ เช่น คุณอากร วงษ์สังข์, คุณพันทิพย์ บุตรตาด, คุณอรุณวรรณ พรหมรอด, คุณสำลี ศรีระพุท, คุณสมศรี มาแสง ฯลฯ ที่ว่า “คนจนในชุมชนต้องรวมกลุ่มกันต่อสู้” การต่อสู้ที่ว่านี้ เมื่อได้แลกเปลี่ยนลงลึกถึงสาระที่แท้ ไม่ได้ให้ภัยถึงความรุนแรงแต่อย่างใด หากหมายถึง สิทธิและความเป็นธรรมทางทางสังคมในการเข้าถึงการให้บริการขั้นพื้นฐานจากรัฐ ในฐานะพลเมืองอย่างเท่าเทียม ความเสมอภาคทางโอกาสในการได้รับการพัฒนา คุณภาพชีวิตตามมาตรฐานที่ควรอยู่ควรเป็นและสิทธิของความเป็นมนุษย์ในการแสวง หาความมั่นคงในที่อยู่อาศัยในชุมชนที่ตนได้ลงหลักปักฐาน ร่วมสร้าง ร่วมพัฒนากันมา

แม้ในทางหลักการทำงานพัฒนาชุมชน เราจะคำนึงถึงคน-ชุมชนเป็นตัวตั้ง ดังนั้นการรวมกลุ่มสร้างองค์การชุมชนจึงไม่มีการแยกหญิงแยกชาย แต่ในความจริง ต้องยอมรับว่า ความเคลื่อนไหวในกิจกรรมขององค์การชุมชน ผู้หญิงเข้ามามีบทบาทมี ส่วนร่วมที่สูงยิ่งกว่า นอกจากการนำในด้านมิติทางสังคมชุมชนแล้ว ผู้หญิงอีกหลาย คนยังต้องมีบทบาทการนำในด้านมิติทางครอบครัว ด้วยเงื่อนไขส่วนตัวที่ไม่อาจ หลีกเลี่ยงได้ ดังเช่น คุณอากร วงษ์สังข์ เป็นอาทิ ในภาวะความเป็นผู้นำทาง ครอบครัวควบคู่ไปกับการเป็นผู้นำชุมชนเช่นนี้ หล่อหลอมให้ผู้หญิงในชุมชนหลายคน แข็งแกร่ง กล้าเผชิญหน้ากับปัญหาต่าง ๆ ความสำเร็จในงานพัฒนาชุมชนที่เป็น รูปธรรมมากมายล้วนได้มาจากน้ำมือหัวใจของผู้นำหญิงเหล่านี้

สมชาย ช่วยเกลี้ยง
เลขาธิการสถาบันวิจัยและปฏิบัติการสังคม

จากทั่วไ (ลูก) ผู้หญิงด้วยกัน (1)

คุณอากร วงษ์สังข์ นับเป็นแบบฉบับของผู้หญิงนักต่อสู้ เพื่อสิทธิของคนจนจากชุมชนแออัดในกรุงเทพฯ เรื่องราวชีวิตการทำงานของคุณอากรจึงเป็นเสมือนตัวแทนของชีวิตคนจน ที่ต้องต่อสู้ฝ่าฟันจากสถานะที่เป็นคนจน ไม่มีสิทธิ ไม่ได้รับการยอมรับ แม้จะมีตัวตนอยู่และต้องทำงานหนัก เพื่อให้ชีวิตของตนเองและครอบครัวอยู่รอดได้ ทั้งนี้เพราะคุณอากรอาศัยอยู่ในชุมชนบุกรุก จึงขาดสิทธิพื้นฐานที่จะมีชีวิตอยู่อย่างประชาชนคนปกติทั่วไป คุณอากรต้องเผชิญกับปัญหาการไม่มีทะเบียนบ้าน น้ำ ไฟ ปัญหาไล่ที่ และปัญหาอื่น ๆ ที่สืบเนื่องมาจากการขาดสิทธิพื้นฐาน คุณอากรจึงต้องทำงานหนักกว่าคนทั่ว ๆ ไปเพื่อจะมีชีวิตเป็นปกติให้ได้ในแต่ละวัน

เรื่องของ คุณอากร ทำให้นึกถึงผู้นำสตรีนักต่อสู้จากชุมชนแออัดอีกหลาย ๆ คนที่ผ่านการต่อสู้เพื่อสิทธิที่จะอยู่และได้รับการยอมรับจากสังคมที่เพิกเฉยกับคนจน การต่อสู้อย่างไม่ยอมแพ้จากจุดเล็ก ๆ ของผู้หญิงเหล่านี้ได้นำมาสู่พลังของการเปลี่ยนแปลงของสังคม ด้วยการตระหนักในความจริงที่เป็นอยู่ เกิดการรับรู้รับฟัง อันนำมาสู่ความพยายามแก้ไขปัญหา เกิดการสร้างโอกาสใหม่ ๆ ของการพัฒนา และท้ายสุดได้เกิดกระบวนการรับรองสิทธิของคนจนและชุมชนมากขึ้น ผู้หญิงนักสู้เหล่านี้มีมากมายจนคงไม่สามารถเอ่ยนามทุกคนได้ครบถ้วน ณ ที่นี้ แต่เมื่อนึกถึงวิธีการต่อสู้ของคุณอากรแล้ว อดไม่ได้ที่จะนึกถึงผู้หญิงนักสู้รุ่นใกล้เคียงกัน เช่น ป้าร้อย คุณพันทิพย์

คุณประทีน คุณสุปราณี แก้วเกตุ คุณสมศรี คุณสำลี คุณอรุณวรรณ พี่เอียด พี่ปิ (พัชรี) ป้าน้อย เจ็ทมวย หรือแม้แต่คุณครูประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ คุณหอมสมพร และอีกหลาย ๆ คนที่ไม่ได้เอ่ยนาม ณ ที่นี้ ที่เป็นส่วนหนึ่งของการต่อสู้ที่สร้างพลังการเปลี่ยนแปลงอันมหัศจรรย์นี้

เรื่องราวของคุณอาภร และผู้นำสตรีเหล่านี้ ทำให้เราได้พบความจริงที่เป็นความรู้ต่อการเปลี่ยนแปลงสังคม ที่สำคัญอยู่ ๒-๓ ประการ ดังนี้

ประการแรก สิทธิของคนไทยโดยเฉพาะคนจนไม่ได้มาจากการหยิบยื่นให้ แต่ได้มาจากการทำงานอย่างเป็นขบวนการ ซึ่งเริ่มจากเรื่องอะไรก็ได้ เช่น เรื่องน้ำ เมื่อมีการโยกชาวบ้านมาทำงานด้วยกัน ชาวบ้านก็ได้ น้ำ ที่ได้จึงมาจากขบวนการทำงานร่วมกันของชาวบ้าน รวมทั้งเรื่องอื่น ๆ เช่น ที่ดิน ไฟฟ้า ทะเบียนบ้าน ฯลฯ กระบวนการพัฒนาสามารถจะเริ่มได้จากทุกเรื่องที่เราด้วยสิทธิอยู่ กระบวนการพัฒนาสิทธิของคนจนจึงไม่ใช่สิ่งที่ได้มาเองตามกฎหมายแต่เป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นมา สิ่งที่สำคัญคือกลุ่มคนที่ไม่มียุติธรรมจะต้องเชื่อว่าเรามีสิทธิและรู้จักมัน ปัญหาคือผู้ด้วยสิทธิมักไม่มั่นใจและไม่เชื่อว่าตนมีสิทธิ เรื่องราวชีวิตการต่อสู้ของคุณอาภรที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องต่าง ๆ เพราะคุณอาภรมีความเชื่อมั่นอย่างเต็มเปี่ยมในสิทธิของมนุษย์ ความเชื่ออันเข้มแข็งนี้คือพลังขับเคลื่อนให้คนจนและชุมชนได้สิทธิในเรื่องต่าง ๆ ตามความเชื่อของเขา

ประการที่สอง เครื่องมือสำคัญในการนำมาซึ่งการแก้ไขปัญหาลิทธิ คือการรวมกลุ่มกันสร้างองค์กรของคนจนเอง รวมทั้งการเชื่อมโยงระหว่างคนจนด้วยกันมาสู่การเรียนรู้ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน เป็นการสร้างพลังของคนจนในแนวราบการเปลี่ยนแปลงของปัญหาลิทธิของชุมชนในประเทศไทยเกิดขึ้นจากการพัฒนาการของการสร้างและขยายองค์กรชุมชนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมพัฒนาต่าง ๆ การเกิดขึ้นขององค์กรชุมชนจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาสิทธิของชุมชน

ประการที่สาม บทบาทของผู้หญิงมีความสำคัญเป็นพิเศษในการเปลี่ยนแปลงเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัย ในหนังสือเล่มนี้จะเห็นว่าคุณอากรมีภาระต้องเลี้ยงดูลูก ๆ ถึง 4 คน ตามลำพังผู้หญิงในชุมชนแออัดจะรับหน้าที่เป็นแกนหลักในการจัดการของครอบครัวอยู่ได้ แม้จะยากจนเพียงไรลูกจะต้องมีข้าวกิน มีเงินไปโรงเรียน มีเงินซื้อหนังสือและเครื่องแบบนักเรียน ผู้หญิงจะเป็นแกนกลางผู้ทำให้ครอบครัวที่ไม่มีสิทธิเกิดความสมดุล บทบาทของผู้หญิงในชุมชนจึงเป็นบทบาทที่มีพลังมหาศาล ทั้งความละเอียดอ่อนในการรักษาครอบครัวให้อยู่ได้ พร้อม ๆ กับความเข้มแข็งที่จะปกป้องสมาชิกในครอบครัวให้มีชีวิตอยู่เป็นปกติ ในกระบวนการพัฒนาทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่น ๆ ในเอเชีย รวมทั้งกรณีของคุณอากร จะเห็นว่าพลังของผู้หญิงเหล่านี้เกิดการเชื่อมโยงพัฒนาต่อเนื่องจากเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งคือการออมทรัพย์ หากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนสามารถเชื่อมโยงกับพลังความสามารถของผู้หญิงในการจัดการเรื่องอื่น ๆ โดยใช้ฐานการเงินควบคู่ไปด้วย ผู้หญิงในชุมชนจะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสิทธิของชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างแน่นอน

สมสุข บุญญะบัญชา
ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

จากทัวไร (ลูก) ผู้หญิงด้วยกัน (2)

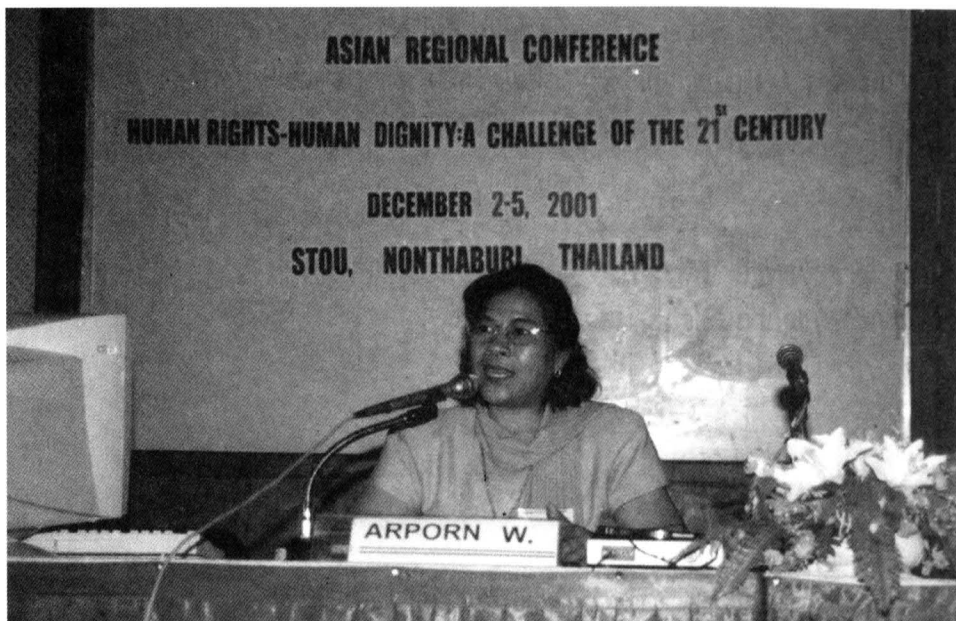
ผู้หญิง...ข้างเท้าหลัง คำเปรียบเทียบที่รื้อถอนความรู้สึกของผู้หญิง หรือเป็นคำปรามผู้หญิงไปในตัวว่าไม่ให้มีบทบาทเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย จนผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยอมรับบทบาทเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชาย จนผู้หญิงส่วนใหญ่ก็ยอมรับบทบาทของความเป็นข้างเท้าหลัง ดูจากหลายวงการที่บทบาทของผู้หญิงมีน้อยมากที่ผู้หญิงสามารถที่จะขึ้นมาสู่ระดับนโยบาย หรือระดับสั่งการ ซึ่งตรงกันข้ามกับขบวนการแก้ไข ปัญหาที่อยู่อาศัยของคนจนจะพบว่าบทบาทนำขบวนการจะเป็นผู้หญิงเสียส่วนใหญ่ อาจจะ เป็นเพราะบ้านหมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่ผู้หญิงต้องใช้เพื่อให้ทุกชีวิตในครอบครัวได้อยู่ ร่วมกันอย่างมีความสุข

การต่อสู้เรื่องที่อยู่อาศัยในสลัม โดยเฉพาะในตอนเช้าของที่ดินใช้กำลัง เข้ามารื้อถอนบ้าน ผู้หญิงจะรวมตัวตั้งเป็นกำแพงแถวหน้าเพื่อปะทะไม่ยอมให้บ้าน ของพวกเธอถูกรื้อ แม้จะถูกตี ถูกจับ ขึ้นโรงพักเธอก็ยอม พี่อกร วงษ์สังข์ แม่บ้าน ของชุมชนเย็นอากาศ ๒ กว่า ๒๐ ปี ที่พี่อกรได้เรียนรู้ซึมซับกับปัญหาการไล่ที่ดินที่ ตนเอง ในระหว่างการต่อสู้เรื่องที่อยู่อาศัยของชุมชนตนเอง พี่อกรก็ได้ออกไปช่วย ชุมชนอื่น ๆ ที่มีชะตาชีวิตเหมือนตนเองด้วยคือบ้านถูกไล่ที่ ด้วยจิตใจที่เสียสละมุ่งมั่นที่ จะเรียนรู้เพื่อช่วยเหลือเพื่อนพี่น้องที่ที่ถูกขับไล่ที่ ระยะทางขึ้นเหนือล่องใต้มิได้เป็น อุปสรรคต่อพี่อกรเลย ขอให้ได้ว่าที่ใดที่เครือข่ายชุมชนแออัดจะมีการรวมตัวต่อสู้ เรื่องที่อยู่อาศัย พี่อกรจะนำประสบการณ์ไปแลกเปลี่ยนให้กับพี่น้องชุมชนเสมอ

ขณะนี้เพื่อารเป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้รวบรวมประสบการณ์
การแก้ไขปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัยออกมาเป็นหนังสือ “ผู้หญิงสร้างบ้าน” เราจะไม่ช่วยกัน
อุดหนุนก็ดูจะไม่ใช่ เพื่อนพ้องน้องพี่ที่มีหัวใจส่งเสริมภาคประชาชน

ประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ
สมาชิกวุฒิสภากรุงเทพมหานคร

สถานภาพและบทบาทสตรีกับการพัฒนา : มุ่งสร้างทางสลับ

บ่ายวันหนึ่งในวงสนทนาระหว่างมือกลางวันของคนทำงานชุมชนเมืองซึ่งมี รศ.ดร.มรว.อดิน รพีพัฒน์ นักมานุษยวิทยาที่คลุกคลีกับคนจนเมืองมานานร่วมวงอยู่ด้วย ประเด็นการพูดคุยวันนั้นเรามองโจทย์ที่ค่อนข้างใหญ่พอสมควรนั่นคือเรื่องของ สถานภาพและบทบาทสตรีกับการพัฒนาในชุมชนเมือง เนื่องจากตอนนั้นคุณอาร วงษ์สังข์ หนึ่งในผู้นำชุมชนที่รักและเคารพของพวกเราคนทำงาน ได้รับคัดเลือกเป็น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ซึ่งจะเป็นกลไกหนึ่งในการดูแลสิทธิมนุษยชนใน สังคมและให้ความยุติธรรมกับผู้ที่ถูกละเมิดซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา

ในฐานะที่เป็นผู้หนึ่งที่สนใจการพัฒนาของคนจนเมือง และกำลังศึกษาทาง ด้านมานุษยวิทยาจึงเริ่มสนใจในการศึกษาความรู้ในประเด็นดังกล่าว และคิดว่าหากมี โอกาสได้ถอดบทเรียนประสบการณ์การทำงานพัฒนาชุมชนเมืองของผู้นำสตรี (คุณอา รร) ก็คงจะเป็นประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ ทั้งในด้านส่งเสริมความเข้าใจอันดีในสังคม และเป็นข้อพิสูจน์ของ “พลังร่วมสร้าง” ที่เกิดจากผู้หญิงในชุมชนแออัดได้อย่างแท้จริง

แนวทางที่ใช้ศึกษาสถานภาพและบทบาทสตรีกับการพัฒนาในชุมชนเมือง

ตามความตั้งใจเดิมที่จะศึกษาชุดประสบการณ์ของสตรีซึ่งก็คือการทำงานวิจัยกับคนจำนวนน้อย ๆ ดังนั้นเทคนิคที่เหมาะสมที่สุดในการศึกษาชุดนี้ก็คือ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และ การเก็บประวัติชีวิต (the biography) นั่นเอง

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) เป็นการพยายามทำความเข้าใจสิ่งที่ศึกษาอย่างมาก ทั้งนี้ยังมีข้อเสียในเรื่องอารมณ์ความรู้สึกและค่านิยมของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งนักมานุษยวิทยาภาคสนามจะใช้การสร้างความสัมพันธ์สนมพูดคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดลงลึกในหัวข้อที่นักมานุษยวิทยาต้องการ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญหลายอย่าง แต่ปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือ ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้ให้ข้อมูล ซึ่งก็จะนำไปสู่การสัมภาษณ์เพื่อเก็บประวัติชีวิตต่อไป

2. การเก็บประวัติชีวิต (the biography) เป็นการทำความเข้าใจวิถีชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มประชากรที่ศึกษา ซึ่งมักเกิดขึ้นหลังจากที่ผู้ศึกษามีความสัมพันธ์อันดีกับผู้ให้ข้อมูลแล้ว โดยทั่วไปนักมานุษยวิทยาจะเริ่มใช้เทคนิคการสัมภาษณ์โดยให้แหล่งข้อมูลเล่าถึงชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งเรื่องสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตที่ผ่านมา และทัศนคติที่เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ รอบข้าง ทั้งนี้ ข้อสังเกตเกี่ยวกับวิธีการศึกษาแบบนี้ก็คือ จะทำอย่างไรเพื่อกระตุ้นผู้ให้ข้อมูลรู้สึกภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าชีวิตของเขา และนักมานุษยวิทยาจะต้องระวังไม่ใส่ความคิดของตนเองลงไปในการคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ด้วย

ขอบเขตการศึกษา

ผู้ศึกษากำหนดขอบเขตการศึกษา “สถานภาพและบทบาทของสตรีกับการพัฒนาในชุมชนเมือง: มุ่งสร้างทางสลับ ประสบการณ์จากคุณอากร วงษ์สังข์” ไว้ดังต่อไปนี้

1) บุคคลที่ศึกษา ได้แก่ คุณอากร วงษ์สังข์ เป็นบุคคลหลักในการให้ข้อมูล และสมาชิกของชุมชนเย็นอากาศ ๒ บางส่วนที่เสริมข้อมูลสร้างบรรยากาศของการศึกษามากขึ้น

2) พื้นที่การศึกษา ได้แก่ ชุมชนเย็นอากาศ ๒ เขตยานนาวา จังหวัดกรุงเทพฯ

3) ระยะเวลาของการศึกษา เนื่องจากเป็นการศึกษาประสบการณ์การทำงานพัฒนาของสตรีในชุมชนเมือง ผู้ศึกษาจึงใช้หลักเวลาเบื้องต้นตามประสบการณ์ของการเริ่มทำงานพัฒนา (ราว ๆ ปี พ.ศ. ๒๕๐๘) จนถึงปัจจุบัน เป็นการเรียงลำดับเหตุการณ์เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจนทั้งนี้ใช้เวลารวบรวมข้อมูล ๒ เดือน (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๔๔)

เนื้อหาการศึกษาแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ

ส่วนที่ ๑ การสำรวจองค์ความรู้เพื่อทำความเข้าใจ “สตรี” ในสถานการณ์ปัจจุบัน (Gender study) โดยมุ่งทบทวนวรรณกรรม/เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการศึกษา โดยเฉพาะบทบาทของสตรีต่อการพัฒนาทางการเมือง และบทบาทของสตรีระบบอำนาจความจริง (Regime of Truth) กับการผลิตความรู้

ส่วนที่ ๒ เป็นการศึกษาองค์ความรู้โดยใช้ระเบียบวิธีทางมานุษยวิทยา ศึกษาประสบการณ์การทำงานของคุณอากร วงษ์สังข์ กระบวนการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยจะนำเสนอในรูปแบบเรื่องเล่าประกอบคำพูด (ที่ต้องการอารมณ์ร่วม) โดยมีลำดับเหตุการณ์พัฒนาตามจริง ซึ่งเรื่องทั้งหมดเป็นการศึกษาจากการบันทึกการพูดคุยทั้งหมดกับคุณอากร และสมาชิกชุมชน โดยมีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเย็นอากาศ ๒ บ้างเพื่อความเข้าใจ ลำดับของบันทึกดังกล่าวมีดังนี้

- บันทึกที่ ๑ เป็นอากาศ ๒ กับก้าวที่ผ่านมา
 บันทึกที่ ๒ ประมวลเหตุการณ์ไ้รู้และได้มา.....ร่วมกับเพื่อนบ้านเรา
 บันทึกที่ ๓ แนวคิดคนทำงาน
 บันทึกที่ ๔ ทศวรรษอ้อมทรัพย์พัฒนาชุมชน

ซึ่งในเนื้อหาดังกล่าวย่อมมีการกล่าวถึงบุคคลอื่น ๆ หรือความสัมพันธ์กับบุคคลสถานภาพอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อเป็นการอธิบายถึงความความสัมพันธ์ของสถานภาพและบทบาทสตรีในการพัฒนาชุมชนเมือง

บทสรุปจากการศึกษา

ความเคลื่อนไหวของผู้หญิงในขบวนการองค์กรชุมชนเมือง แสดงให้เห็นถึงขบวนการต่อสู้ เพื่อ “สิทธิของความเป็นมนุษย์” ที่คนจนจะได้รับความเป็นธรรมในการจัดสรรทรัพยากรในสังคม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความมั่นคงในความเป็นอยู่ และสิทธิที่ผู้หญิงจะมีความเสมอภาคทางโอกาสในการเรียนรู้ ในการตัดสินใจประเด็นที่มีความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน

แนวทางการเคลื่อนไหวหรือแก้ไขปัญหาได้เปลี่ยนจากการเผชิญหน้าและการใช้ความรุนแรงในช่วงที่ถูกไล่รื้อ เป็นการทำงานในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ หลายระดับ ทั้งระดับชุมชนและระดับนโยบายมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน โดยที่ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างสำคัญทั้งในระดับชุมชน และการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในระดับกว้างขึ้นจนถึงระดับประเทศ

การทำความเข้าใจเรื่องความยากจนนั้นง่ายกว่าการทำความเข้าใจเรื่องคนจน และยิ่งคนจนที่เป็นผู้หญิงก็ยิ่งมีความละเอียดซับซ้อนมากขึ้นไปอีก สาละสำคัญของผู้หญิงในขบวนการองค์กรชุมชนเมืองมิได้อยู่ที่ปริมาณการมีส่วนร่วมของผู้หญิงหรือภาวะของผู้นำที่มีตำแหน่งอำนาจ หากแต่เป็นมิติของการทำงานเชิงสันติ ที่เอื้อให้คนจนทั้งผู้หญิงและผู้ชายสามารถแก้ไขปัญหาของตนและของคนจนโดยส่วนรวมได้ ภายใต้โครงสร้างที่ยึดหยุ่นคล่องตัวและไม่รวมศูนย์อำนาจ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทระหว่างหญิง ชาย โดยที่ไม่แบ่งแยกอย่างเด็ดขาดชัดเจนจนเกินไป และเพื่อเอื้อให้แต่ละฝ่ายมีโอกาสพัฒนาความสามารถของตนได้อย่างเต็มที่

การสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับ “สตรี” ระบบอำนาจความจริงกับการผลิตความรู้

โดยความหมายแล้วทฤษฎีหรือความรู้เกี่ยวกับ “สตรี” ก็คือ การศึกษาว่าด้วยเรื่องราวของสตรีเป็นการเฉพาะ แต่เนื่องจากสตรีไม่เคยมีฐานะที่แยกอยู่อย่างเดี่ยว ๆ ไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใดหรือสังคมแบบไหน ดังนั้น การศึกษาเรื่องสตรีนั้น จึงครอบคลุมตั้งแต่การศึกษาเรื่องของตัวสตรีเอง เรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงกับเพศชาย และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสตรีกับสังคมในทุกมิติ ทฤษฎีสตรีศึกษาจึงแบ่งออกเป็นหลาย ๆ ทฤษฎี แต่จะจัดแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ ๆ ตามจุดยืนของนักทฤษฎี คือ

1. System Approach แนวคิดของทฤษฎีนี้ก่อตัวมาจากทฤษฎีทางโครงสร้าง และหน้าที่นิยมที่พิจารณาผู้หญิงในฐานะระบบย่อยอันหนึ่งของระบบใหญ่ ซึ่งมีหน้าที่ที่ถูกกำหนดมาให้เหมาะสมกับเพศ ในระบบนี้จะกำหนดการแบ่งงานกันทำและแบ่งความรับผิดชอบตามลักษณะเพศทางชีววิทยา (Sexual Division of Labor) ฉะนั้นเมื่อผู้หญิงเป็นเพศที่ตั้งครรภ์จึงจำเป็นต้องมีหน้าที่เป็นผู้เลี้ยงดูบุตรด้วย ปริณทลของผู้หญิงจึงอยู่ในแวดวงของครอบครัว ทฤษฎีนี้เชื่อว่าหากคนทุกเพศทำหน้าที่ตามเพศสภาพของตนเองแล้ว สังคมก็จะเกิดความมั่นคงและมีเสถียรภาพ

อย่างไรก็ตาม เมื่อระบบใหญ่มีการเปลี่ยนแปลง ระบบย่อยก็จำเป็นต้องมี “การปรับตัว” ฉะนั้น เมื่อสังคมสมัยใหม่ต้องการให้แรงงานหญิงออกมาทำงานนอกบ้าน (ไม่ว่าจะมีเหตุผลมาจากอะไรก็ตาม) ผู้หญิงในสังคมสมัยใหม่ จึงต้องมีการปรับปรุง (ปรับตัว) ในด้านต่าง ๆ เพื่อทำหน้าที่ตอบสนองต่อสังคมยุคใหม่ได้ เช่น พัฒนาระบบการศึกษาให้สูงขึ้น พัฒนาความสามารถให้เหมาะสมกับระบบใหม่ (เป็นแม่บ้านที่ทันสมัย เป็นคุณแม่ที่รู้จักวิทยาเด็ก) เป็นที่น่าสังเกตว่าเนื่องจากทฤษฎีนี้เชื่อว่าการแบ่งงานกันทำตามลักษณะทางเพศนั้นเหมาะสมแล้ว จึงทำให้ไม่มีการตั้งคำถามหรือทบทวนเรียกร้องให้หลักการดังกล่าวมี “การปรับตัว” ด้วยเหตุนี้ฝ่ายที่ต้องปรับตัวจึงเป็น “ผู้หญิง” มาโดยตลอด มิใช่ “สังคม”

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ในการวิเคราะห์เพื่อตั้งคำถาม นักทฤษฎีระบบอาจวิเคราะห์ว่าปัญหาในการปรับตัวของผู้หญิงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ มีอะไรบ้าง

2. Feminist Approach สำหรับแนวทางนี้ยังประกอบไปด้วยกลุ่มปีกย่อยอีกหลายกลุ่ม แต่ไม่ว่าจะแตกแยกออกไปอย่างไรก็ตาม หลักการความเชื่อขั้นพื้นฐานที่สุดของกลุ่มทฤษฎีนี้ มักมีองค์ประกอบเหล่านี้คือ

ใช้แนวทางของจิริติ ดิงศัมภ์ และสุชีลา ตันชัยนันท์ “ทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีศึกษา” ใน รวมบทความประเด็นเรื่องสตรี อมรา พงศาพิชญ์ (บรรณาธิการ) สถาบันวิจัยสังคม: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙) หน้า ๓๕-๖๙

- พิจารณาว่าความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงและชายนั้นยังมีลักษณะของความไม่เท่าเทียมมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปบ้างแต่เนื้อหาของความไม่เท่าเทียมนั้นยังคงมีอยู่เช่นเดิม

- แต่อย่างไรก็ตามนักทฤษฎีกลุ่มนี้ก็มีความเชื่อมั่นว่าความสัมพันธ์ที่เสมอภาคระหว่างหญิงกับชายนั้นเป็นสิ่งที่เป็นไปได้จริง และจะพยายามดำเนินการทุกอย่างเพื่อให้บรรลุซึ่งความเชื่อดังกล่าว แม้ว่าการดำเนินการดังกล่าว จะถูกต่อต้านคัดค้านก็ตาม ทั้งนี้เนื่องจากทฤษฎีนี้ตระหนักดีว่าความสัมพันธ์อันไม่เท่าเทียมนั้นได้

ฝังรากลึกมาเป็นเวลายาวนานในประวัติศาสตร์ จึงเกิดเป็นความเชื่อที่แข็งแกร่ง เป็น
ธรรมเนียมปฏิบัติที่คุ้นเคยและขัดชินต่อการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มปลื้กย่อยของทฤษฎี Feminist แดกออกเป็นอีกหลายกลุ่ม เช่น กลุ่ม
Reform กลุ่ม Socialist กลุ่ม Radical กลุ่ม Cultural กลุ่ม Extreme ฯลฯ ในการ
แยกแยะกลุ่มปลื้กย่อยเหล่านี มีเกณฑ์ ๒-๓ เกณฑ์ที่จะช่วยพิจารณา คือ

- 1) นักทฤษฎีดังกล่าวเห็นว่อะไรเป็นปัญหา อะไรไม่เป็นปัญหา และมีการจัด
ลำดับความสำคัญของปัญหาอย่างไร
- 2) ในการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาว่ามีสาเหตุอะไรบ้างในกรณีที่มีหลายสาเหตุ
ทฤษฎีดังกล่าวถือว่าอะไรเป็นปัญหาหลัก
- 3) ในการเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ทฤษฎีดังกล่าวเสนอทางแก้ะไร
ทางแก้ันนั้นมีเหตุผลหรือคำอธิบายอะไรอยู่เบื้องหลังบ้าง

ในส่วนการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับ “สตรี” ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อตอบ
คำถามเรื่องของอำนาจในความเป็นจริง (Regime of truth) กับการผลิตความรู้ ซึ่ง
จะเชื่อมโยงเกี่ยวกับเนื้อหาหลักที่ต้องการศึกษานั้นก็คือประสบการณ์การต่อสู้ของสตรี
เพื่อการพัฒนาโดยหยิบยกกรณีของคุณอาร วงษ์สังข์ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
ที่พัฒนาตัวเองมาจากฐานรากของคนจนเมืองที่ต่อสู้เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
พี่น้องคนจนในชุมชนเมืองตลอดมา ซึ่งแม้ว่าสังคมปัจจุบันเปิดโอกาสให้เกิดความ
เท่าเทียมของเพศสภาพมากขึ้น แต่สิ่งหนึ่งที่เราปฏิเสธไม่ได้ก็คือองค์ความรู้ที่มีอยู่และ
พร้อมที่จะผลิตซ้ำกับประชากรกลุ่มต่าง ๆ ล้วนเป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากปิตาธิปไตย
(อำนาจที่เกิดจากความเปนชาย) ทั้งสิ้น ดังนั้น การต่อสู้ของสตรีเพื่อสิทธิบางอย่างใน
สังคมจึงเสมือนเป็นการต่อสู้ของพลังเงียบที่ไม่เป็นที่รับรู้มากนัก กรณีประสบการณ์
ของคุณอาร วงษ์สังข์ จึงเป็นเรื่องเล่าที่พยายามมองผ่านมุมของความเป็นสตรี

Simone de Beauvoir มองสภาพการดำรงอยู่ของผู้หญิงว่า ผู้หญิงอาจจะมีส่วนที่หรือโลกของผู้หญิงเอง แต่โลกนั้นอยู่ในจักรวาลของผู้ชาย (Feminine World in Masculine Universe) นักทฤษฎีและปฏิบัติในแนวสตรีนิยมมองเห็นโลกผ่านเลนส์ที่มีอิทธิพลของปิตาธิปไตยที่อาจจะแสดงออกในความสัมพันธ์ของชาย หญิง ที่มองเห็นได้ชัดเจน หรือปรากฏอยู่อย่างซ่อนเร้นในแง่มุมของชีวิตที่เชื่อมโยงกับเพศสภาพ เช่น เพศภาวะ (Sexuality) ของคนหรือรูปแบบของความคิดที่พึงปรารถนา เช่น การแต่งงาน หรือครอบครัว เป็นต้น

Foucault ชี้ให้เห็นว่านักวิชาการไม่ได้แสวงหาความจริงแท้อย่างเป็นกลางและเป็นอิสระแต่ถูกจำกัดอยู่ในระบบอำนาจความจริง (Regime of Truth) ความจริงแท้ไม่ได้เป็นสิ่งที่ล่องลอยอยู่เพื่อถูกค้นพบ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยการจำกัดบังคับหลายรูปแบบโดยอำนาจ ระบบอำนาจความจริงซึ่งประกอบด้วยวาทกรรมที่กำหนดว่าอะไรบ้างถูกผิด กลไกและตัวอย่างที่ทำให้คนแยกแยะสิ่งที่ได้รับการยอมรับว่าถูกผิดออกจากกันรวมทั้งวิธีการควบคุมให้คนแยกแยะตามกรอบนั้น วิธีการและเทคนิคที่จะนำไปสู่การเข้าถึงความจริง และสถานะของผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าพูดความจริง^๖ องค์ประกอบเหล่านี้กำหนดว่าคนจะมองเห็นหรือยอมรับว่าถูกหรือผิด จริงหรือไม่จริง โดยความถูกต้องเชื่อมโยงกับระบบของการผลิตและการควบคุมความจริงซึ่งมีฐานอยู่ที่อำนาจ (ของผู้ชาย)

สตรีนิยมจึงผลิตความรู้ในระบบอำนาจความจริงที่มีรากฐานมากจากปิตาธิปไตยโดยการบอกว่าอะไรคือความรู้และวิธีการหาความรู้ที่เป็นที่ยอมรับถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางอำนาจที่ผู้ชายเป็นใหญ่เกิดการเชื่อมโยงปัญญาเข้ากับความเป็นชายและอารมณ์เข้ากับความเป็นผู้หญิง และการแบ่งพื้นที่สาธารณะกับพื้นที่ส่วนตัวที่เชื่อมกับเพศสภาพ^๗ โลกของวิชาการและการผลิตความรู้จึงถูกผูกขาดอยู่โดยผู้ชายมาเป็นเวลานาน

^๖ Michel Foucault, "Truth and Power", in The Foucault Reader, ed. Paul Rabinow (New York: Pantheon Books, 1984), p. 73.

^๗ Barbara Ameli, Politics and Feminism (Malden, MA: Blackwell Publishers, 1999) P. 43-62

^๘ Myra Jehlen., "Archimedes and the Paradox of Feminist Criticism", in feminist Theory: A Critique of Ideology, ed. Nannerl O. Keohane et al. Chicago: University of Chicago Press, 1982), p. 189-191

การศึกษาความสัมพันธ์ของชายหญิงเพื่อทำลายความสัมพันธ์เชิงอำนาจของบิดาธิปไตย จึงเป็นเรื่องที่ทำได้ยาก เพราะการเห็นและการทำงานของนักสตรีนิยมถูกจำกัดอยู่โดยกรอบดังกล่าว การผลิตความรู้โดยรับเอาความเชื่อพื้นฐานหลายอย่างทำให้อำนาจ (บิดาธิปไตย) นั้นยังคงอยู่มากกว่าที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง Myra Jehlen ได้เปรียบเทียบการผลิตความรู้ของสตรีนิยมว่าลักษณะของการคิดหรือตรวจสอบข้อตกลงหรือความเชื่อพื้นฐานเกี่ยวกับการคิดนั้นควรเป็นการตรวจสอบและเปลี่ยนแปลงโลกของผู้ชายโดยที่สตรียังคงยืนยั่นอยู่ในโลกนั้นเหมือนกับ Archimedes ที่พยายามจะยกโลกนี้โดยไม้คาน ซึ่งน่าจะต้องมีที่ ๆ หนึ่งนอกโลกสำหรับตัวเขาเองและจุดศูนย์ถ่วง แต่ Archimedes ได้แสดงให้เห็นว่าเขาสามารถเคลื่อนโลกนี้ได้โดยที่ตัวเขายังอยู่ในโลกอุปมานี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโดยใช้พลังจากภายในสตรีนิยมเองก็ต้องการจุดยืนทำนองเดียวกับจุดศูนย์ถ่วงของ Archimedes เพื่อทำการเปลี่ยนแปลงโลกของผู้ชายโดยที่ตนเองยังอยู่ในโลกนั้น^๔

นั่นคือคำถามต่อมาที่ว่าสตรีนิยมจะเคลื่อนหรือเปลี่ยนโลกของบิดาธิปไตยที่ตนเองดำรงอยู่ได้อย่างไร สตรีนิยมตระหนักถึงพลังอำนาจของบิดาธิปไตยในฐานะที่เป็นรากฐานของระบบอำนาจความจริงในการหาความรู้และต่อสู้ของแนวพินิจหรือไม่เพราะความเชื่อและความหมายของหน่วยที่ศึกษาและปรากฏการณ์ต่าง ๆ ถูกรับมาหรือรักษาไว้โดยไม่ตั้งคำถาม ทำให้บิดาธิปไตยมีอำนาจในการควบคุมการหาความรู้และความหมายของโลกของนักสตรีนิยม ทั้งโลกวิชาการและโลกส่วนตัวตลอดมา

สตรีนิยมกับการสร้างความรู้

ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวพินิจสตรีนิยมได้มีการเปลี่ยนแปลงในประเด็นหลักและวิธีการของการศึกษา เรื่องราวของการเปลี่ยนแปลงที่ปรากฏอยู่ในตำราสตรีนิยมของตะวันตกจะเป็นไปในลักษณะที่การเปลี่ยนแปลงของแนวพินิจมีลักษณะของการเคลื่อนจากการให้ความสำคัญกับความเหมือนระหว่างชายหญิง ว่าเป็นรากฐานของการเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างเพศสภาพมาสู่การให้ความสำคัญกับความแตกต่าง

จากการยอมรับในความแตกต่างระหว่างชายหญิง มาสู่ความแตกต่างระหว่างผู้หญิงเอง และความไม่สอดคล้องในตัวตนของผู้หญิงที่ส่งผลต่อความเป็นผู้หญิงในฐานะกลุ่มคนที่มีลักษณะและประสบการณ์ร่วมกัน ตามความเชื่อพื้นฐานของสตรีนิยมหลายกลุ่ม การเปลี่ยนแปลงของสตรีนิยมเป็นเรื่องของการเคลื่อนจากวิธีการมองที่มีลักษณะคงที่ไม่แปรเปลี่ยนมาสู่ความไม่คงที่ การมองพัฒนาการของสตรีนิยมเช่นนี้จะเน้นการเปลี่ยนแปลงจนทำให้มองไม่เห็นความต่อเนื่องในหลายแง่มุมแต่ก็ทำให้ความเชื่อมโยงที่น่าสนใจระหว่างสตรีนิยมแต่ละกลุ่มกับปรัชญาตะวันตก ซึ่งสะท้อนพลังอำนาจของระบอบอำนาจความเป็นจริงของปิตาธิปไตยในการกำหนดและจำกัดในการมองผู้หญิงและประเด็นผู้หญิง

ในช่วงปลายของคลื่นลูกแรกจนถึงช่วงกลางของคลื่นลูกที่สอง การอธิบายปรากฏการณ์ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง อาศัยทฤษฎีหลักที่มีอิทธิพลต่อสังคมศาสตร์ ได้แก่ เสรีนิยมและมาร์กซิสต์ การเรียกร้องความเท่าเทียมโดยชี้ให้เห็นถึงความเหมือนกันของคนทั้งสองเพศสภาพ ที่ถูกทำให้ไม่เหมือนกันโดยการกล่อมเกลาสองสังคมที่จำกัดการพัฒนาตามศักยภาพของคนหรือโดยความสัมพันธ์ของปัจจัยการผลิต ปัญหาที่สำคัญยิ่งของการเชื่อมโยงสตรีนิยมเข้ากับทฤษฎีเหล่านั้น ก็คืออิทธิพลของความเกลียดชังผู้หญิงที่ปรากฏอยู่ในปรัชญาตะวันตก ซึ่งเป็นรากฐานของการศึกษาสังคมศาสตร์ ในปรัชญาตะวันตก ผู้ชายลักษณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นชายกลายเป็นตัวกำหนดความเป็นมนุษย์ และจุดหมายของมนุษย์โดยรวม^๕

สตรีนิยมแนวสุดขั้วไม่ต้องการจะให้ผู้หญิงและความสัมพันธ์ชายหญิงถูกจับวางลงประเด็นรองในการศึกษา ประเด็นเกี่ยวกับผู้หญิงควรเป็นศูนย์กลางของการศึกษา “ความเป็นผู้หญิง” ของกลุ่มสตรีนิยมจะอิงอยู่กับลักษณะและบทบาทของชายหญิงอย่างที่เป็นอยู่และสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับทวิลักษณ์ (สิ่งที่ตรงกันข้ามกันหรือคู่ตรงกันข้าม เช่น สาธารณะ-ส่วนตัว, วัฒนธรรม-ธรรมชาติ) ในปรัชญาตะวันตก ที่เกี่ยวข้องกับ

^๕ Diana H. Coole, *Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism* (Boulder, CO: Lynner Rienner Publishers, 1988), p.1-2.

^๖ Mary Daly, *Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism* (Boston: Beacon Press, 1978)

^๗ Carol Gilligan, *In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1982)

การแบ่งพื้นที่ออกเป็นอาณาบริเวณสาธารณะและส่วนตัว (Public-Private Distinction) โดยพื้นที่สาธารณะเป็นโลกของผู้ชาย ส่วนพื้นที่ส่วนตัวเป็นเรื่องของปัจเจกและครอบครัวเป็นพื้นที่ของผู้หญิง การมองความเป็นหญิงชาย โดยอิงเข้ากับพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวเช่นนี้ ทำให้เกิดภาพลักษณ์ของผู้ชายที่ทำงานนอกบ้าน และผู้หญิงทำหน้าที่แม่บ้าน การที่บทบาทหน้าที่ของผู้หญิงถูกกำหนดโดยการเชื่อมโยงผู้หญิงเข้ากับพื้นที่ส่วนตัวกลายเป็นคำอธิบายการกีดกันผู้หญิงออกจากพื้นที่สาธารณะ

ส่วนสตรีนิยมในแนวเสรีนิยม (Liberal Feminism) ให้ความสำคัญกับลักษณะการร่วมของชายหญิง ในเรื่องความสามารถในการใช้เหตุผล เพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมระหว่างเพศสภาพ สตรีนิยมแนวสุดขั้วและแนว “นิยมหญิง” (Radical and Cultural Feminism) พยายามจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์การกดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้หญิงโดยอิงอยู่กับแนวของสังคมศาสตร์กระแสชา แต่พยายามจะผลิตความรู้โดยอาศัยประสบการณ์และการมองโลกของผู้หญิงเป็นฐาน อย่างไรก็ตามการมองผู้หญิงและประเด็นที่เกี่ยวกับสตรีนิยมแนวสุดขั้วและแนว “นิยมหญิง” ก็ยังอยู่บนพื้นฐานของเพศสภาพเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากการแบ่งพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัว ผู้หญิงจึงกลายเป็นลักษณะสากลเพราะมีประสบการณ์ของการถูกกดขี่ในระบบที่ผู้ชายเป็นใหญ่นั้นทำให้เกิดการรวมกันและกลายเป็นฐานอำนาจของผู้หญิงต่อไป (Sisterhood is Global และ Sister is Powerful)

การตีความของนักคิดสตรีนิยมในแนวสุดขั้วที่ชี้ให้เห็นถึงระบบความหมายที่เกลียดชังและไม่ให้คุณค่ากับงานของผู้หญิงหรือความเป็นผู้หญิง และงานของกลุ่ม “นิยมหญิง” ที่เสนอว่าลักษณะที่ถูกมองว่าเป็นผู้หญิงและไม่มีคุณค่า เช่น ความอ่อนโยน ความเอื้ออาทร นั้นเป็นลักษณะที่ดีและจะเป็นประโยชน์ในการทำให้การอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นไปอย่างสงบสุขขึ้น^๗ การตีความเหล่านี้ยังเป็นไปตามความเชื่อเดิมของความ

^๗ Shulamith Firestone, The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution (London :The Women's Press, 1979)

^๘ การตีความและแง่มุมที่สลับซับซ้อนของความเป็นแม่ และการเชื่อมโยงความเป็นแม่เข้ากับความเป็นผู้หญิง ใน Diane Richardson, Women, Motherhood and Childrearing (London:Macmillan, 1993)

เป็นชายหญิงที่มองว่าแก่นของผู้หญิงเกี่ยวข้องกับบทบาทในบ้านและความเป็นแม่ นักคิดสตรีส่วนหนึ่งคัดค้านกับความคิดนี้ และมองว่าความเป็นแม่ซึ่งเป็นผลมาจากลักษณะทางชีวภาพของผู้หญิงเป็นข้อจำกัดของผู้หญิง ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ทำให้ผู้หญิงหลีกเลี่ยงการตั้งครรภ์จะปลดปล่อยผู้หญิงจากแง่มุมที่เป็นข้อจำกัดนี้ ในขณะที่ที่นักคิดสตรีนิยมอีกหลายคนมองว่าเป็นแง่มุมที่สำคัญและเป็นแหล่งของอำนาจของผู้หญิง มีการเชิดชูความเป็นแม่ ความพึงพอใจและความสงบสุขของผู้หญิงที่เป็นแม่³⁴

การมองว่าลักษณะความเป็นผู้หญิงเป็นสิ่งที่สากลซึ่งผู้ที่เพศสภาพหญิงร่วมกันและความสัมพันธ์ชายหญิงว่าเหมือนกันไม่ว่าบริบทจะเป็นอย่างไร ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์ในช่วงเวลาอื่น ๆ หรือระบบความหมายอื่นที่ต่างไปไม่ได้เนื่องจากคำอธิบายต่าง ๆ ของสตรีนิยมไม่ได้เป็นเพียงการพรรณนาปรากฏการณ์และการเชื่อมโยงปัจจัย แต่ยังเป็นเรื่องของการกำหนดมาตรฐานหรือสิ่งที่ควรจะเป็นในเรื่องที่เกี่ยวกับนิยามตนเองและบทบาทของเพศสภาพ การมองความเป็นชายหญิงโดยยึดอยู่กับกรอบของเพศสภาพในโครงสร้างเดิมเป็นการกำหนดมาตรฐานของสิ่งที่ผู้หญิงควรและไม่ควรทำ ทำให้ผู้หญิงหลายกลุ่มปฏิเสธคำอธิบายและข้อเรียกร้องของสตรีนิยม คำอธิบายและข้อเรียกร้องของสตรีนิยมหลายกลุ่มที่มาจากสถานการณ์และความต้องการที่เฉพาะเจาะจงของผู้หญิงกลุ่มหนึ่ง แต่อ้างว่าเป็นความต้องการของผู้มีเพศสภาพหญิงโดยรวม จึงเป็นเรื่องที่เข้าใจไม่ได้ และรับไม่ได้สำหรับผู้หญิงอีกหลาย ๆ กลุ่มที่ต่างไปจากผู้หญิงที่ผูกขาดการผลิตความรู้กลุ่มนี้

การเคลื่อนไหวโลกของผู้ชายโดยเครื่องมือผู้ชาย

เพศสภาพและความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างชายหญิง ซึ่งเป็นสิ่งที่สตรีนิยมจะศึกษาเพียงแนวคิดหรือกลุ่มคำที่เป็นนามธรรมไม่ได้ แต่เป็นการศึกษาประสบการณ์ของชีวิตของนักคิดสตรีนิยมและคนอื่น ๆ ในสังคมด้วย การพยายามทำความเข้าใจบิดาธิปไตยและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจที่ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมระหว่างชายหญิง จะเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะอำนาจอันเบ็ดเสร็จเด็ดขาดของบิดาธิปไตยครอบ

คลุมการดำรงอยู่ รวมทั้งการเห็นและเข้าใจโลกของนักคิดสตรีนิยมเองด้วย การที่นักคิดสตรีนิยมไม่ว่าจะโดยรู้ตัวหรือไม่เลือกจะใช้หรือรักษาความเชื่อและความหมายหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับเพศสภาพรวมไปถึงการคิดอยู่ในกรอบของเพศสภาพเอง อาจจะเป็นผลของการควบคุมความเข้าใจโลกของการตัดสินว่าอะไรดี-ไม่ดีโดยปิตาธิปไตย ผ่านโยงใยของความหมายซึ่งทำหน้าที่เป็น “เลนส์” ที่เราใช้ในการมองเห็นโลก

Marly Daly เปรียบเปรยการครอบงำของปิตาธิปไตยอย่างเบ็ดเสร็จว่าแม้แต่โอกาสและอนาคตก็ยังถูกครอบงำยึดครองโดยระบอบที่ผู้ชายเป็นใหญ่^{๙๐} โดยผ่านการโยงใยของความหมาย/ระบอบอำนาจความจริงที่ตั้งอยู่บนอำนาจซึ่งส่วนหนึ่งเป็นปิตาธิปไตย ในขณะที่เดียวกันการปรากฏของปิตาธิปไตยก็ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวที่พรรณนาได้ โดยเรื่องราวที่สอดคล้องแต่ผู้หญิงมีประสบการณ์ในปิตาธิปไตยอย่างแตกต่างหลากหลาย เพราะการผสมผสานของมิติอื่น ๆ ของการกดขี่ เช่น ชนชั้นและชาติพันธุ์ด้วยการพยายามจะมองความสัมพันธ์เชิงอำนาจในเรื่องเดียวที่ต่อเนื่องและสอดคล้องก็อาจจะเป็นผลของปิตาธิปไตยและความเป็นตะวันตก

ประเด็นคำถาม “สตรีกับการดำรงอยู่ในโลกแบบปิตาธิปไตย” จึงเป็นเรื่องที่นักสตรีนิยมยังต้องค้นหาต่อไป สตรีนิยมจึงมีที่อยู่ตามชายขอบของสังคมศาสตร์กระแสหลัก (กระแสชาย) สตรีนิยมยังคงดำรงอยู่ในจักรวาลของผู้ชายที่ความหมายและกฎเกณฑ์ของผู้ชายควบคุมอยู่ การทำความเข้าใจ ปรากฏการณ์และการตัดสินถูก-ผิด ดี-เลวของนักคิดสตรีนิยมจึงถูกกำกับอยู่โดยปิตาธิปไตย

^{๙๐} Daly, *Gyn/Eco/ogy*, p.1

^{๙๑} Foucault, “Truth and Power.”

^{๙๒} Judith Butler, “Contingent Foundations: Feminism and Question of Postmodernism,” in *Feminists theorize the Political*, ed. Judith Butler and Joan Wallace Scott (New York: Routledge, 1992), p.19.

ข้อเสนอของ Foucault ในเรื่องของการเสนอการเมืองของการผลิตความจริง
เสียใหม่โดยการแยกระบบอำนาจความจริงจากรูปแบบของการครอบงำต่าง ๆ^{๙๑} ซึ่งสตรี
นิยมอำนาจจะเริ่มได้จากการตรวจสอบความคิดความเชื่อพื้นฐานต่าง ๆ และเสนอการ
ตีความที่ต่าง ๆ ออกไปจากความเคยชินหรือระบอบความหมายเดิม ซึ่งได้หมายถึงการ
ปฏิเสธสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น แต่เป็นการท้าทายความหมายที่ถูกใช้ในการครอบงำ การไม่
ตรวจสอบหรือใช้ความหมายแบบเดิมต่อไปจะยังเป็นการทำให้รากฐานเดิมที่เป็นผลมา
จากและทำให้เกิดการครอบงำดำรงอยู่ต่อไป^{๙๒}

มุ่งสร้างทางสลับ

ประสบการณ์จากอากอร์ วงษ์สิงห์

บันทึก ๑ : เย็นอากาศ ๒ กับก้าวที่ผ่านมา

ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่เดิมเป็นที่ดินเอกชน จำนวน ๑๗ ไร่ และเป็นที่ดินของกรมธนารักษ์อีกจำนวน ๙ ไร่เศษ จุดเริ่มของชุมชนที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๘ จากพื้นที่ที่มีบ้านอยู่ไม่มากนัก ประมาณ ๑๐ หลังคาเรือน และตั้งอยู่กลางทุ่งนา ซึ่งคนในสมัยนั้นเรียกพื้นที่ที่แห่งนี้ว่า “กลางนา” จวบจนกระแสของการก่อตัวเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในที่สุดเย็นอากาศ ๒ ได้จัดเป็นชุมชนใหญ่อีกแห่งหนึ่งในกรุงเทพฯ และมีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นกว่า ๓๐๐ หลังคาเรือนในเวลาต่อมา

ในอดีตที่ผ่านมา นั้น ที่ตั้งของชุมชนยังเป็นที่ว่าง มีบ้านเรือนอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นห้องแถวคณงานบริษัทเซลล์ ๕ หลัง และบริษัทเอสโซ่ ๙ หลังเท่านั้น ซึ่งบริษัทได้เช่าช่วงต่อจากการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ซึ่งเป็นผู้เช่าที่ดินจากกรมธนารักษ์โดยตรง

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๑๑ ทางการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) ได้ขออนุญาตที่ดินให้กับกรมธนารักษ์ ดังนั้น ทางบริษัทเอสโซ่ และบริษัทเชลล์ จึงจำต้องยุบบ้านพักคนงาน โดยมีเหตุผลหลัก ๒ ข้อ คือ การหมดสัญญา และไม่สามารถแบกรับภาระในเรื่องค่าน้ำประปาและค่าไฟฟ้า ที่ต้องจ่ายให้กับพนักงานนั่นเอง เมื่อเกิดการยุบบ้านพักคนงาน ไม้ที่ปลูกสร้างบ้านจึงถูกรื้อถอน คนงานจึงนำไม้ที่ได้มาแบ่งกัน โดยที่คนงานบางส่วนได้ย้ายออกไปอยู่ที่อื่น แต่บางส่วนที่ไม่สามารถหาที่อยู่ใหม่ได้ ก็ยังคงปักหลักอยู่ในพื้นที่เช่นเดิม หลายคนนำเชือกมากันเป็นแนวเขตชั่วคราว เพื่อทำเป็นบ้านตนเองและจับจองที่อยู่ต่อ หลายคนซึ่งจับจองไว้มาก ๆ ก็จะเช่าขายในภายหลังพบว่าคนที่มาอยู่ในชุมชนในระยะแรก ๆ นั้นมาจากต่างจังหวัด

พวกที่เช่าที่ดินเอกชน ด้านใน ส่วนใหญ่ก็คือ คนที่เข้ามาทำมาหากินในกรุงเทพฯ ระยะหนึ่ง หรือไม่ก็พวกที่จับจองที่ดินแล้วแบ่งให้ญาติพี่น้องอยู่ต่อ ๆ กันมา เหตุนี้เองคนในชุมชนจึงมีมากขึ้นและมากขึ้น ระหว่างปี พ.ศ.๒๕๑๒ ถึง ปี พ.ศ.๒๕๑๓ พื้นที่ถูกขยายออกเป็นบ้านเช่า

โดยสร้างกันอย่างรวดเร็วมาก ดังนั้นทาง ปตท. เองจึงได้กำหนดมาตรการว่า ห้ามบุกรุกพื้นที่หมดสัญญาโดยเด็ดขาด และมีการเชิญเจ้าบ้านไปพบที่ สน. แต่ทว่าไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านไม่ยินยอมที่จะเจรจาด้วย

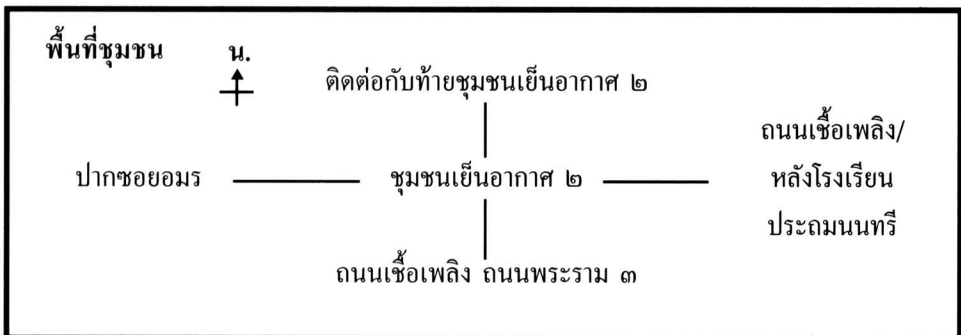
และนับตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๑๔ เป็นต้นมา ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ประสบปัญหาการขยายตัวของชุมชนอย่างรวดเร็ว มีการอพยพของผู้คนจากต่างจังหวัดเข้ามา มาก มีทั้งซื้อบ้านและเช่าจับจองพื้นที่ โดยทำต่อจากคนรุ่นแรก ๆ หรือไม่ก็เป็นการซื้อบ้านเก่าเพื่อซ่อมแซมใหม่จนทำให้พื้นที่ไม่มีที่ว่างให้เช่าจับจองได้อีก นอกจากจะซื้อต่อจากผู้ ที่เข้ามาอยู่ก่อน

ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ เกิดเหตุการณ์ไล่รื้อในชุมชนแออัดทั่วทั้งกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในบริเวณพื้นที่ตัวเมืองชั้นใน ชาวบ้านจึงขายบ้านให้กับผู้บุกรุกจากที่อื่นมากขึ้น และผลจากการที่มีคนมาจากทั่วสารทิศทำให้คนในชุมชนมีภาวะต่างคนต่างอยู่ไม่เกื้อกูลกัน เพราะต่างคนต่างก็เร่งรีบที่จะทำมาหากิน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง

ต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๑ สถานการณ์ไล่รื้อในชุมชนรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ จนเป็นเหตุให้ชาวบ้านกว่า ๒๐๐ ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในที่ดินเอกชนประสบกับความเดือดร้อนอย่างมาก โดยส่วนหนึ่งยอมรับการรื้อถอน แต่อีกส่วนหนึ่งไม่เห็นด้วย จึงมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน โดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาให้การสนับสนุน ทำให้กลุ่มชาวบ้านเกิดการเรียนรู้รวมถึงสามารถเผยแพร่ข้อมูลสถานการณ์การไล่รื้อไปยังชุมชนอื่น ๆ ได้ในเวลาต่อมา

ปี พ.ศ. ๒๕๓๑-๒๕๓๔ เจ้าของที่ดินฟ้องขับไล่ชาวบ้าน ส่งผลให้ชาวบ้านแพ้คดี และในปี พ.ศ.๒๕๓๕ ที่อยู่อาศัยจำนวนมากกว่า ๑๗๐ หลังคาเรือน จำต้องถูกรื้อถอนไป ที่ยังคงเหลืออยู่ก็เฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในที่ดินของกรมธนารักษ์เท่านั้น ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๓๓๐ หลังคาเรือน ในอาณาบริเวณจำนวน ๙ ไร่เศษ มีทั้งพวกที่อยู่เก่า พวกที่ย้ายจากที่เอกชน และพวกอพยพจากที่อื่น

ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลชุมชน พบว่า ประมาณร้อยละ ๕๕ ของผู้อยู่อาศัยทั้งหมด หรือมากกว่าครึ่งหนึ่งเท่านั้น เป็นผู้ที่ไม่มีหลักแหล่งแน่นอน

เมื่อเริ่มก่อตั้งเป็นชุมชน ยังไม่มีถนน ดังนั้น ทางเดินจึงเป็นเพียงสะพานไม้ ต่อ ๆ กัน การเดินทางสัญจรจึงไม่สะดวกนัก โดยเฉพาะเวลาที่มีน้ำท่วม สะพานเต็มไปด้วยดินเลน เมื่อสะพานเสียหาย ชาวบ้านจึงทำได้เพียงเรียกรถรับจ้างใหม่ โดยทำเป็นลูกระนาด ซึ่งก็พอจะเดินได้

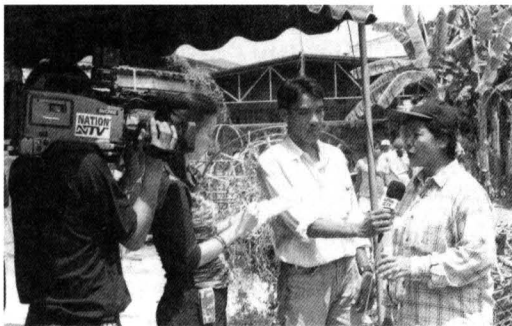
บันทึก ๒: ประมวลเหตุการณ์การไล่รื้อและได้มาร่วมกันเพื่อบ้านเรา

ที่อยู่อาศัยในช่วงแรก ๆ มีการซื้อขายในราคาถูก ซึ่งส่วนใหญ่จะคิดแต่ราคาที่บ้านเท่านั้น ไม่คิดราคาที่ดิน ซึ่งในปี พ.ศ.๒๕๑๖ ราคาบ้านเพียงหลังละ ๑,๕๐๐ - ๖,๐๐๐ บาทเท่านั้น แต่ในระยะหลังจากนั้นไม่นาน พบว่า บ้านมีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี พ.ศ.๒๕๒๕ จนถึงปี พ.ศ.๒๕๓๑ เป็นต้นมาราคาบ้านสูงถึงหลังละ ๓๐,๐๐๐ - ๘๐,๐๐๐ บาท บางหลังอยู่ในราคา ๑๗๐,๐๐๐ บาทเลยทีเดียว สาเหตุเนื่องมาจากปัญหาการไล่รื้อที่อยู่อาศัยในชุมชนที่มีสถานการณ์รุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ด้านในก็จะถูกไล่รื้อก่อน และจากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านเกิดความเดือดร้อนอย่างหนักที่จะดิ้นรนหาบ้านอยู่

เริ่มถูกไล่รื้อ

ปี พ.ศ.๒๕๓๑ ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ที่อยู่ในส่วนที่ดินเอกชน ถูกไล่รื้อ มีผู้เดือดร้อนกว่า ๒๐๐ ครอบครัว ดังนั้น ชาวบ้านจึงมีการนัดหมายพูดคุยกัน โดยเจ้าของที่ดินตกลงจะให้ค่ารื้อถอน ในตารางวาละ ๒๐๐ บาท สำหรับบ้านที่มีพื้นที่ไม่เกิน

๓๐ ตารางวา และคิดว่า ถ้าย้ายไปจะได้ค่ารื้อถอนน้อย ซึ่งราคาจะตกประมาณ หลังละ ๕,๐๐๐ -๖,๐๐๐ บาทเท่านั้น จึงจะมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อดำเนินการราคาให้สูงขึ้นจากเจ้าของที่ดิน

รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา

คุณอาภร: เมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว ชาวบ้านจึงได้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจในเรื่องที่อยู่อาศัยขึ้นจำนวน ๑๒ คน เพื่อทำหน้าที่ในการพูดคุยกับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านรู้จักการรวมกลุ่ม โดยเริ่มจากการสร้างกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน จากนั้นจึงได้กระจายการพูดคุยไปตามจุดต่าง ๆ ทั่วทั้งชุมชน เริ่มตั้งแต่แปดโมงเช้าจนถึงเที่ยงคืน จนในที่สุดชุมชนก็สามารถที่จะรวมกลุ่มได้โดยยึดหลักที่ว่า “ถ้าได้ค่ารื้อถอนเพียงเท่านั้น ชาวบ้านตายแน่”

การสู้เพื่อให้ได้มาเริ่มต้นแล้ว!!

คุณอาภากร: ในส่วนแรกชาวบ้านมีความประสงค์ที่จะขอซื้อที่ดินเดิม โดยการแบ่งซื้อเป็นจุด ๆ จุดแรกมีเนื้อที่ ๔ ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นด้วยแต่ไม่มีเงินที่จะซื้อ ดังนั้นการชักชวนกันระหว่างชาวบ้านเพื่อสร้างกลุ่มออมทรัพย์ จึงเป็นหนทางเดียวในการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากการมีสมาชิกเพียง ๗-๘ คน ในระยะแรกและต่อมาจึงได้ขยายสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ถึง ๑๐๕ คน ในเวลาไม่นานนัก นอกจาก ชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันเองแล้ว ยังมีการรวมกับองค์กรชาวบ้านอื่น ๆ เพื่อประสานความร่วมมือและแก้ปัญหาในเรื่องต่าง ๆ ร่วมกันโดยมีองค์กรพัฒนาเอกชนต่าง ๆ เข้ามาให้การสนับสนุน ซึ่งทำเรื่อยมา ตั้งแต่ ปี พ.ศ.๒๕๓๑

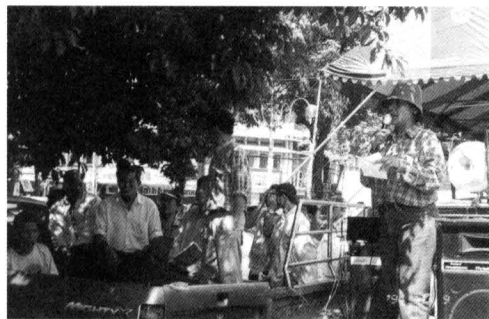

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๓๓ ชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่า ชุมชนเป็นอากาศ ๒ ควรที่จะให้ความรู้กับชุมชนอื่น ๆ ด้วย เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือและรับรู้เท่าทันในสถานการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน โดยชุมชนให้ความสำคัญในเรื่องการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร การเล่าเรื่องที่อยู่อาศัย หรือการจัดประชุมเป็นหลัก จากการสร้างความร่วมมือในการประสานประโยชน์ร่วมกันทำให้ ชุมชนสามารถที่จะสร้างอำนาจการต่อรองกับรัฐในเชิงนโยบายได้ในเวลาต่อมาระหว่างนั้น ชุมชนเห็นว่าควรที่จะต่อรองกับทางเจ้าของที่ดินแต่ผลกลับไม่เป็นเช่นนั้น เพราะต่อมาในปี พ.ศ.๒๕๓๒ เจ้าของที่ดินได้ฟ้องขับไล่ทางกลุ่มชาวบ้านจึงคิดที่จะต่อสู้ โดยหาทนายความเข้ามาเป็นที่ปรึกษา ชาวบ้านทุกคนเห็นว่า “การต่อสู้เพียงลำพัง ย่อมไม่เกิดผลดี อย่างไรเสียก็แพ้”

ความกลัวในเรื่องของกฎหมาย ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่ง ที่ชาวบ้านเองมองว่า ตนเองเสียเปรียบ ซึ่งตนเองไม่ใช่เจ้าของที่ดิน ซึ่งมีสิทธิ์เต็มที่แต่ต้องทำก็เพื่อความเป็นธรรม และให้คนที่เกี่ยวข้อง กับเรื่องนี้เห็นว่า “การขับไล่ ที่ต้องใช้เวลา สั้น ๆ ย่าง ๆ นั้น ใช้ไม่ได้กับคนจน” ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านเริ่มที่จะมีกิจกรรมในการหารายได้ โดยหลักก็คือใช้เป็นทุนในการหาที่ดินรวมถึงเป็นทุนในการทำข้อมูลเผยแพร่ไปอีกทางหนึ่ง

จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๓๒ การต่อสู้ในครั้งนั้น ไม่เป็นผล ชาวบ้านแพคคี ทางกองบังคับคดีเข้ามาเพื่อตรวจดูความเคลื่อนไหวภายในชุมชน ชาวบ้านตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อรับผิดชอบในการจัดเวรยาม (ชาวบ้านยังคงปักหลักติดกันอยู่ในพื้นที่) รวมถึงติดต่อศาลโดยกลุ่มจะมาจากชาวบ้านที่มีปัญหาในคดีฟ้องร้อง ซึ่งมีอยู่ ๘๕ ครอบครัว ซึ่งกลุ่มได้มีข้อตกลงร่วมกันว่า ใครที่มีธุระ หรือไม่ว่าง ต้องให้คนอื่นทำกิจกรรมแทน ช่วงนั้นชาวบ้านมีการรวมกลุ่มอย่างชัดเจน ถึงแพคคีก็สู้ต่อไป

จากการที่ชุมชนได้ประสานงานกับหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ทำให้ชุมชนทราบว่ามีงบประมาณ ๒๕๐ ล้านบาท มาให้กับทางกรุงเทพมหานคร ซึ่งทางกรุงเทพมหานครเองก็มอบหมายให้กรมประชาสัมพันธ์ เป็นผู้เข้ามาดูแลในเรื่องที่ดินแทน แต่เนื่องจาก ทางกรมประชาสัมพันธ์ ยังไม่เคยทำเรื่องเกี่ยวกับที่ดินมาก่อน ชาวบ้านจึงรวมกลุ่มกันเพื่อขอให้ทางกรมประชาสัมพันธ์ ประสานกับทางเจ้าของที่ดินในการขอยืมผืน ซึ่งก็ได้ผลทำให้หลายครั้งต่อมา ชาวบ้านและเจ้าของที่ดินเริ่มเจรจากันมากขึ้น

การต่อสู้ขององค์กรชาวบ้านเริ่มเป็นรูปธรรมมากขึ้น มีการสร้างกองทุนภายในชุมชน โดยชาวบ้านเป็นผู้หารายได้ เช่น การขายอาหารและเครื่องดื่มรวมถึงการจัดการแสดงคอนเสิร์ตเปิดโลกสลัมจากกลุ่มศิลปินเพื่อชีวิต ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แต่สิ่งทีนอกเหนือจากนั้นก็คือ ชาวบ้านพบว่า ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้แสดงออกถึงพลังในการรวมกลุ่ม และให้ทุกคนเห็นว่า “ภาพที่คนจนประสบปัญหานั้นเป็นอย่างไร” ซึ่งในครั้งนั้นสื่อมวลชนได้นำเสนอภาพเหตุการณ์ตรงนี้ออกไป พบว่า ประสบความสำเร็จในแง่การนำเสนอปัญหา “สลัม” ได้ส่วนหนึ่ง สำหรับทุนที่ใช้ในการทำงาน ก็นำมาจาก สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ จำนวน ๘๕ คน รวมถึง สมาชิกกลุ่มเยาวชนที่กู้เงินออมทรัพย์ ตลอดจนที่ได้รับจากหน่วยงานต่าง ๆ และเมื่อหักค่าใช้จ่ายแล้ว ชุมชนมีเงินกองทุนประมาณหนึ่งแสนบาทเศษ

ต่อรองได้ เพราะตั้งใจจริง

คุณอาภา: ชาวบ้านสร้างเวทีในการพูดคุยโดยตรงกับเจ้าของที่ดินรายใหม่อยู่บ่อยครั้ง ทำให้เจ้าของที่ดินเริ่มเห็นในความตั้งใจจริง และการเจรจาของชาวบ้านก็เป็นแบบสันติวิธี การเจรจาเริ่มเข้มข้นขึ้น เมื่อทางฝ่ายเจ้าของที่ดิน ติดต่อกับทนายเพื่อประสานและต่อรองกับชาวบ้าน แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย โดยมองว่า เจ้าของที่ดินเริ่มหลีกเสี่ยงการเจรจา ดังนั้นชาวบ้านจึงได้ตั้งเงื่อนไขในการเจรจา แต่เพียงเจ้าของที่ดินเท่านั้น ในที่สุดเจ้าของที่ดินจึงยินยอมปฏิบัติตามเงื่อนไข ซึ่งเงื่อนไขประการหนึ่งที่เจ้าของที่ดินอ้าง

กับชาวบ้านก็คือที่ดินไม่สามารถขายให้ได้เพราะต้องทำธุรกิจโดยขอแลกที่ดินในแถบอำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาครให้ ในครั้งนั้นตัวแทน

กลุ่มชาวบ้านที่เข้าร่วมเจรจากับเจ้าของที่ดินไม่สามารถที่จะตัดสินใจเองได้ จึงกลับไปขอความเห็นกับชาวชุมชนก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ที่ดินในเขตบางขุนเทียน แถบฝั่งธนบุรีนั้น มีความเหมาะสมในการสร้างชุมชน ด้วยเนื้อที่ประมาณ ๔ ไร่ ๓ งาน ๓๖ ตารางวา ประกอบกับการเดินทางค่อนข้างสะดวก โดยเข้าจากถนนพระราม ๒ ไปเพียง ๖ กิโลเมตรเท่านั้นและในที่สุดพื้นที่แห่งนี้ในเวลาต่อมา ก็คือชุมชนทรัพย์นุกูลพัฒนาในปัจจุบัน

แต่เนื่องจากที่ดินส่วนใหญ่มีสภาพเป็นท้องร่องอยู่ก่อน จึงจำเป็นต้องถมที่ชาวบ้านจึงขอยึดเวลาต่อทางเจ้าของที่ดินเพื่อให้การถมที่แล้วเสร็จซึ่งเจ้าของที่ดินดังกล่าวก็คือ คุณสงวน จันทรานุกูล และ คุณศิริวรรณ บุญนำทรัพย์ ทางเจ้าของที่ดินก็ให้ความร่วมมืออย่างดีโดยตลอด และไม่ขัดข้องแต่ประการใด รวมทั้งยินดีช่วยเหลือด้านการเงินอีกด้วย หลังจากถมที่เสร็จลงแล้ว ชาวบ้านจึงเริ่มปลูกสร้างบ้าน จนกระทั่งเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๕๓๕ ชาวบ้านกลุ่มแรกจึงได้ย้ายเข้ามาในพื้นที่จำนวน ๕๑ ครอบครัว โดยเป็นครอบครัวที่มีปัญหาการไร้ร้อนนั่นเอง จากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้น สามารถเห็นได้ว่าการดำเนินการเป็นการตัดสินใจโดยชาวบ้านและมีการซื้อที่ดิน ๑๐ ล้าน มีการสร้างแคมป์ชั่วคราว ๕.๘ แสน ถมที่ ๑.๒ ล้าน ทำทางร่วมสาธารณะ ๘๐,๐๐๐ บาท และซื้อแท่งค้ำน้ำ ๔ ลูก

เมื่อแรกย้ายเข้า ชาวบ้านปลูกสร้างบ้านแบบชั่วคราว ชาวบ้านได้ตกลงร่วมกันว่า ควรที่จะแบ่งสรรที่ดิน เพื่อใช้เป็นสาธารณประโยชน์ รวมถึงจัดทำห้องประชุม กิจกรรมขึ้นอีก ๑ ห้อง

และนอกจากนั้นชุมชนยังสร้างศาลาเอนกประสงค์ เพื่อทำกิจกรรมภายในชุมชนอีกด้วยพบว่า ยังมีชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งยังไม่ย้ายเข้ามา สาเหตุหนึ่งก็คือเนื่องจากการทำมาหากินรวมถึงการสัญจรไปมายังไม่สะดวกนักในเวลานั้น แต่ปัจจุบันชุมชนเติบโตขึ้นรวมถึงมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว กิจกรรมชุมชนดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย เช่น การเป็นสมาชิกสหกรณ์พระนครธนบุรี การตั้งกองทุนข้าวสาร กองทุนที่อยู่อาศัย มีการตั้งสหชุมชนซึ่งตั้งอยู่ทางกรุงเทพมหานครเหนือ ดำเนินงานเกี่ยวกับที่ดินซึ่งความสำเร็จของงานชุมชนเกิดขึ้นได้เพราะความตั้งใจจริงที่จะร่วมมือสร้างชุมชนนั่นเอง

สำหรับที่ดินที่อยู่ในส่วนของกรมธนารักษ์ ชาวบ้านก็เข้าไปดำเนินการเช่นเดียวกันโดยประสานความร่วมมือไปยังชุมชนอื่น ๆ ที่อยู่ในกรมธนารักษ์ อย่างเช่น ชุมชนสวนพลู, ชุมชนเชื้อเพลิง ๑ และชุมชนร่วมใจพัฒนา เชื้อเพลิง ๒ เมื่อเกิดแนวคิดดังกล่าว ทางคณะกรรมการชุมชนและชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างเวทีการพูดคุยระหว่างชุมชนซึ่งแต่ละฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่า ทางกรมธนารักษ์ควรที่จะให้ชาวบ้านเข้าพื้นที่โดยทำในลักษณะการประสานประโยชน์ ทางที่ดินร่วมกัน โดยอาจต้องมีการย้ายชุมชนไปอยู่ที่ใดที่หนึ่งอย่างเช่น ชุมชนสวนพลู ทางชุมชนเย็นอากาศ ๒ เสนอว่า “ขอเพียงได้ที่อยู่อาศัยเท่านั้นก็เพียงพอ”

ในกลุ่มคณะกรรมการชุมชนเห็นตรงกันว่าเป็นเรื่องที่ดี เมื่อมองว่าความเจริญใหม่กำลังืบคลานเข้ามาในอนาคต “อยู่ที่ไหนก็ถูกไล่ เพราะเมืองเจริญขึ้น ธุรกิจต้องเป็นธุรกิจ” การออกไปประสานงานกับองค์กรภายนอกนั้น ทำให้ชุมชนมองเห็นภาพได้กว้างขึ้น แต่เพราะเนื่องด้วยชาวบ้านกรรมการบางกลุ่มยังไม่ให้ความร่วมมือ รวมถึงมีความขัดแย้งทางความคิดกันอยู่ ส่วนใหญ่จะมองกันในรูปแบบของประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าทำให้การทำงานของชุมชนในเวลานั้น จึงค่อนข้างจะมีอุปสรรคอยู่พอสมควร ซึ่งในระหว่างนี้ทางคณะกรรมการได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเพื่อให้เป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่สมาชิกด้วยกัน งานกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงนั้นเป็นในลักษณะ “ทำเท่าที่จะทำได้” เท่านั้น ความร่วมมือที่ได้รับจากชาวบ้านยังคงมีค่อนข้างน้อย ซึ่งก็รวมถึงชุมชนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องับเรื่องนี้ด้วย

ชุมชนตั้งข้อสังเกตว่า “ถ้าต่อไป ยังไม่มีความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมมากกว่าที่เป็นอยู่ ชุมชนอาจมีปัญหาด้านอนาคตอย่างแน่นอน”

เมื่อไฟไหม้ชุมชน หลาย ๆ ฝ่ายได้เข้าช่วยเหลือ ในวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๘ เป็นวันที่ชุมชนชาวเย็นอากาศ ๒ หลายคนในเวลานั้น ยังจำภาพได้ติดตามอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ บ้านพักที่อยู่อาศัยในที่ดินส่วนกรมธนารักษ์เกิดเหตุเพลิงไหม้ ชุมชนได้รับความเสียหาย ๓๒ ครอบครัว ดังนั้น ทางคณะกรรมการชุมชนเสนอแนวคิดที่ว่าควรทำโครงการช่วยเหลือ โดยตั้งโครงการแบ่งที่ดินโดยไม่เอาเต็มพื้นที่และจัดสรรให้เป็นระเบียบ แต่

ชาวบ้านส่วนใหญ่ ไม่เห็นด้วย คณะกรรมการฯ จึงจำเป็นต้องหาหน่วยงานอื่นเข้ามา สนับสนุน และขณะเดียวกันก็ได้ประสานงานกับทางเจ้าของที่ดิน ก็คือ กรมธนารักษ์ อีกทางหนึ่ง

สำหรับสาเหตุเพลิงไหม้ในครั้งนั้นเกิดจากความประมาทไม่ใช้การเผาไล่ที่ ตาม ที่หลายฝ่ายตั้งข้อสังเกต ต่อมาชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงาน องค์กรพันธมิตรรวมถึงชุมชนต่าง ๆ ที่เคยสร้างความร่วมมือร่วมกันได้เข้ามาช่วยเหลือ อย่างมากมาย ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เครื่องอุปโภค-บริโภค เงินช่วยเหลือ ฯลฯ จากการสำรวจ ความเสียหายในครั้งนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของเครื่องใช้ และข้าวของที่สูญหายไป เมื่อผ่านเหตุการณ์ไฟไหม้ไปไม่นาน หลายคนยังไม่สามารถออกไปทำมาหากินได้ เพราะ เครื่องมือ เครื่องใช้เสียหายจนหมด ความรู้สึกชาวบ้านหลายคนในครั้งนั้นคือ จะทำอะไร หลังเกิดเหตุการณ์นี้ให้ชุมชนดีขึ้น เท่าที่กำลังชาวบ้านจะทำได้ พวกเศษเหล็ก สิ่งของที่ ถูกไฟไหม้ต่าง ๆ จึงถูกนำมาขาย เพื่อนำเงินเข้ากองกลาง ซึ่งก็ได้มากกว่า ๔,๐๐๐ บาท

การที่ไฟไหม้ชุมชนทำให้เกิดมีการเรียนรู้ต่อสถานการณ์ที่อยู่อาศัยมากขึ้น ชุมชนรู้จักการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่ง “เพื่อน” ก็ช่วยเหลือเป็น อย่างดี น้ำประปา ไฟฟ้า ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ เลยในครั้งนั้น โดยการได้รับการช่วยเหลืองบประมาณจากองค์กรเอกชนที่ทำงานกับชุมชน

การสร้างบ้านได้งบประมาณสนับสนุนจาก มูลนิธิดวงประทีป, มูลนิธิสิริขาเอเชีย, มูลนิธิวาย.เอ็ม.ซี.เอ. และศูนย์ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากร โดยให้งบประมาณสนับสนุนด้าน วัสดุก่อสร้าง

วันที่ ๖-๗ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๘ ชาวบ้านเริ่มสร้างบ้าน แต่ทำได้เฉพาะตอน กลางคืนเท่านั้น เนื่องจากทางราชการประกาศเขต “อันตราย” และสั่งปิดชุมชน รวมถึงห้ามบุกรุกโดยเด็ดขาด

วันที่ ๘ เมษายน พ.ศ.๒๕๓๘ ชาวบ้านบางส่วนจึงเริ่มเข้าที่พักอาศัย แต่บ้าน ในเวลานั้น เป็นเพียงที่กันแดด ฝน ส่วนอื่น ๆ เช่น ฝา ชาวบ้านนำมาต่อเติมภายหลัง

จากการพูดคุยกันกับชาวชุมชน พวกเขาประทับใจในการช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ รวมถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในเหตุการณ์ครั้งนั้น “ชุมชนเียนอากาศ ๒ โชคดีมาก เพราะได้รับความช่วยเหลือจากที่ต่าง ๆ อย่างมากมาย ผิดกับอีกหลายชุมชนที่ต้องต่อสู้กับสถานการณ์ต่าง ๆ มากมาย ต้องกินอยู่หลับนอนกับเต็นท์เป็นแรมเดือน แรมปี นี่คงเป็นเพราะชุมชนเียนอากาศ ๒ ได้เคยช่วยเหลือ ร่วมมือกับเพื่อน ๆ องค์กรต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องนั่นเอง”

จนถึงปัจจุบัน การก้าวของชุมชนเียนอากาศ ๒ ได้ก้าวเคลื่อนไปสู่การรวมกลุ่มการทำงานกับองค์กรต่าง ๆ มากขึ้น กิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชนถูกสร้างขึ้นมาอย่างหลากหลาย การมองต่อไปของชุมชน จึงมุ่งไปสู่การพัฒนาคน และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นประเด็นหลักแม้ว่าปัญหาและอุปสรรคกำลังรอการแก้ไขอยู่เบื้องหน้าก็ตาม

บันทึก 3 : แนวคิดคนทำงาน

ถาม: ภาพรวมของชุมชนในอนาคต คิดว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงในระดับใด

คุณอากร: เท่าที่ดูจากสถานการณ์ที่อยู่อาศัยจากภายนอกรวมถึงได้พูดคุยกับกรุงเทพมหานคร เรื่องสถานการณ์พระราม ๓ ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๕๘ ชุมชน โดยกำลังจะเปลี่ยนไปเป็นเส้นธุรกิจในอนาคต ชุมชนเองต่างตั้งข้อสงสัยกันว่า “เราคงอยู่ไม่ได้” เจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานครได้ย้ำประเด็นชัดเจนว่า “สำหรับแนวความคิดในการสร้างชุมชนที่จะอยู่ได้อย่างพอเพียง ต้องไม่ใช่ชุมชนที่เป็นแต่เพียงบ้านสภาพผูกพันเท่านั้น ชุมชนควรปรับปรุงให้ดีกว่าที่เป็นอยู่

แต่ถ้าถามว่า “ชุมชนเองจะคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นหรือไม่” ก็คิดว่าส่วนประกอบของชุมชนทั้งหมด ควรที่จะมาร่วมกัน ไม่ใช่แต่เพียงคณะกรรมการชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ หรือคณะกรรมการในส่วนอื่น ๆ เท่านั้น”

เสียงตอบย่ำที่หนักแน่นจริงจังของคุณอากร วงษ์สังข์ หนึ่งในคณะกรรมการชุมชนที่มีบทบาทในการต่อสู้กับสถานการณ์ไล่รื้อที่อยู่อาศัยมาเป็นเวลานานได้จุดประเด็นแห่งการพูดคุยกลางวงสนทนาของเรา

“และไม่ใช่แต่เพียง

ชุมชนเพียงแห่งเดียว เราควรต้องหาวิธีการในความร่วมมือในหลาย ๆ ชุมชนว่าเราจะแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างไร เพื่อให้เกิดแนวทางของชุมชนในการที่จะสามารถอยู่คู่กับธุรกิจต่าง ๆ ได้ในอนาคต โดยชุมชนไม่ต้องรื้อถอนและสามารถมีที่อยู่อาศัยใกล้ที่ทำกินและมีความเป็นอยู่ที่มั่นคง นี่ต่างหากที่เป็นสิ่งสำคัญ”

การคาดการณ์ของแกนนำชุมชนผู้นี้มองว่า ในช่วงปี พ.ศ.๒๕๔๕ อาจเกิดเหตุการณ์โลว์รีชขึ้นได้สำหรับชุมชนอย่างเป็นอากาศ ๒ เพราะสิ่งที่กังวลต่อสถานการณ์ก็คือในปัจจุบันมีหลาย ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นกับชุมชน

จากเดิมถนนพระราม ๓ เมื่อครั้งอดีต เป็นเพียงถนนเส้นเล็ก ๆ เพียงสายหนึ่งเท่านั้น แต่เมื่อทางด่วนถูกสร้างขึ้นเชื่อมถนนต่าง ๆ ในละแวกพระราม ๓

“และไม่ใช่เราเพียงชุมชนเดียว เราควรต้องหาวิธีการในความร่วมมือในหลาย ๆ ชุมชนว่าเราจะแก้ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยได้อย่างไรและสามารถอยู่กับธุรกิจต่าง ๆ ได้ในอนาคต โดยชุมชนไม่ต้องรื้อถอน สิ่งเหล่านี้ ทำให้คิดได้ใหม่ว่า มีผลกระทบกับเรา?”

ถาม: สถานการณ์โลว์รีช เท่าที่ผ่านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีลักษณะอย่างไร

คุณอาภร: สำหรับการโลว์รีช ที่พบมากก็เป็นลักษณะแนวทางการทำงานของกรุงเทพมหานครอย่างหนึ่งเหมือนกัน ซึ่งกรุงเทพมหานครเองก็เปิดเผยนะแต่ก็รู้กันเฉพาะกรุงเทพมหานครเท่านั้นเองคุณอาภร ให้ความเห็นต่อเรื่องนี้แบบติดตลก

“ถ้าเราอยู่ในชุมชนแต่ไม่ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารสถานการณ์จากภายนอกเลยถามว่าเราจะรู้ไหม?...เราไม่รู้เลย กระทั่งเมื่อไปที่กรุงเทพมหานครจึงรู้ว่า พื้นที่ชุมชนของเราหายไป ซึ่งถ้าเราไม่เข้าประสานกับภายนอกแล้ว เราก็จะไม่รู้เท่ากับสถานการณ์ที่กำลัง “โลว์รีช” มาติด ๆ อย่างแน่นอน

ถาม: เคยมีคำพูดที่ว่า “การต่อสู้ที่จะขับไล่คนจนนั้น ก็ไม่ใช่เรื่องงาน ทั้งที่ชุมชนเองก็รู้ว่าจจะแพ้...” คิดอย่างไรกับประเด็นนี้?

คุณอาภร: “ความสำคัญอยู่ที่สิทธิ สิทธิของคนจนที่จะพึงมีพึงได้” ในช่วงที่มีการโลว์รีชในอดีตนั้น มีทั้ง การบังคับคดี การฟ้องศาลก็ยิ่งทำให้การต่อสู้ต้องเกิดขึ้น ก็รู้อยู่ว่า ต้องแพ้แน่ และถ้าเกิดแพ้จริง ๆ เราจะไปไหนละก็เลยต้องอ้างสิทธิแห่งความเป็นคนมาคุยกัน...”

คำพูดของคุณอาภร ซึ่งเปรียบได้กับ “พีใหญ่” ของคนทำงานชุมชน ได้สร้างพลังแห่งความเชื่อมั่น ให้เกิดขึ้นอีกครั้ง

“สำหรับหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อเรื่องที่อยู่อาศัยในเวลานี้ก็คือกรุงเทพมหานคร โดยที่ชุมชนเย็นอากาศ ๒ จัดเป็นที่ดินส่วนกรมธนารักษ์เป็นผู้ดูแลอยู่ ซึ่งถ้ากรมธนารักษ์ให้สิทธิแก่ทางกรุงเทพมหานครในการดำเนินการไล่รื้อที่อยู่อาศัยกรุงเทพมหานครก็จะสามารถเข้ามาได้ทันที หรือเอกชนมาเช่าที่ของกรมธนารักษ์ เอกชนเองก็มีสิทธิที่จะเข้ามาไล่รื้อได้เช่นกัน และถ้าเป็นกรณีร่วมมือกับทางหน่วยงานรัฐแล้ว การไล่รื้อก็สามารถทำได้อย่างรวดเร็วทีเดียว” เพราะใช้กฎหมาย พรบ.ควบคุมอาคาร

ส่วนหนึ่งที่ชาวชุมชนเย็นอากาศ ๒ หลายคนส่วนใหญ่จะมีความเห็นว่าสถานการณ์การไล่รื้อที่อยู่อาศัยในชุมชนเย็นอากาศ ๒ มีความเป็นไปได้แน่นอน แต่ส่วนหนึ่งมีความเห็นว่าสถานการณ์คงจะไม่รุนแรงเท่ากับเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๖ จนถึงปี พ.ศ.๒๕๓๒ เนื่องจากการที่สามารถเจรจากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มากกว่าครั้งก่อน และการเข้ามารองรับชุมชนของการเคหะแห่งชาติก็เป็นสิ่งที่ดี โดยมีทางออกให้ชุมชนย้ายออกนอกเมือง แต่ด้วยเหตุผลในเรื่องการคมนาคมปัญหาดังกล่าวถูกหยิบยกขึ้นมาถึงความไม่สะดวกที่หน่วยงานรัฐมีให้กับชาวบ้าน

ถาม: ชาวบ้านจะเข้าไปอยู่ได้อย่างไร

คุณอาภร: ตั้งข้อสังเกตว่า “การที่แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยให้ได้ผลก็ควรจะต้องมองถึง ๓ เรื่อง หนึ่งคือ เรื่องการศึกษา สองการทำงานของชาวบ้านและสุดท้ายการคมนาคม ซึ่งทุกอย่างต้องสัมพันธ์กัน ไม่เช่นนั้น ปัญหาก็คงจะยังเป็นปัญหาอย่างนี้ต่อไป

ถาม: มองว่าการต่อสู้ในครั้งที่ผ่านมาค่อนข้างจะมีความรุนแรง แต่ส่วนหนึ่งที่ชุมชนได้ก็คือการรวมตัวของชาวบ้านที่มีมากขึ้น แต่พบว่าปัจจุบัน การรวมตัวของชาวบ้านค่อนข้างที่จะคลี่คลายลงอย่างเห็นได้ชัด คิดว่า การรักษาสิทธิของชาวบ้าน อ่อนลงหรือไม่?

คุณอาภร: คุณอรุณวรรณ พรหมรอด แกนนำอีกท่านหนึ่งตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า การเกิดทางเลือกที่มีอย่างมากมาย ทั้งกับชาวบ้าน และชุมชนเช่นเกิดกองทุนต่าง ๆ หรือ แม้กระทั่งเรื่องที่อยู่อาศัยก็ตาม ได้สร้างแนวคิดที่ว่า “ทางเลือกที่มีมาก ชาวบ้านก็เลยลืมกระบวนการที่จะต่อรอง ซึ่งไม่ใช่แต่ที่ชุมชนเย็นอากาศ ๒ เท่านั้น ที่อื่น ๆ ก็มี”

คุณอากร ได้เสริมในประเด็นนี้ว่า “ถามว่า คนเหล่านี้เดือดร้อนมาจากบ้านของพวกเขหรือไม่และถ้าจัดระบบในต่างจังหวัด การอยู่การกินที่พอเพียง มีการสนับสนุนด้านการเกษตร แนนอนคำถามที่ว่า ทำไมคนที่มาจากต่างจังหวัด ถึงเข้ามาหากินในเมือง ก็จะได้รับคำตอบ...”

คณะทำงานชุมชนมองในเรื่องการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยกล่าวอย่างน่าสนใจว่า “อย่างกรณีไฟไหม้ชุมชนครั้งนั้น ทุกคนในชุมชน รวมถึงองค์กรต่าง ๆ เข้ามายื่นมือช่วยเหลือ รวมถึงเพื่อน ๆ ต่างชุมชน ก็เพียงเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน และชุมชนเย็นอากาศ ๒ มองว่า นี่คือการประสบความสำเร็จและภาคภูมิใจ ที่สามารถให้ทุกคนที่อยู่อาศัยได้ชั่วคราว

เมื่อถูกตั้ง คำถามในเรื่อง มุมมองของชาวบ้านที่เริ่มมองปัญหาที่อยู่อาศัยในปัจจุบันว่ายังไกลตัว หลายคนในคณะทำงานก็ยังเห็นว่า “ยังไม่แย่นขนาดนั้น”

คุณอากร: “ก็คงมีบ้าง ถ้าบอกว่า ถ้าเกิดการไล่รื้อขึ้นจริง ๆ ก็จะย้ายไปที่อื่น ๆ แต่ก็ยังคงไม่ทั้งหมด ชาวบ้านหลาย ๆ คนเห็นว่า การมีกลุ่มในชุมชน เช่น การมีกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชน ส่วนหนึ่งก็ช่วยสร้างขวัญและกำลังใจได้เช่นกัน”

แต่ก่อนการรวมกลุ่มเป็นเพียงส่วนหนึ่ง ในช่วงที่มีปัญหาการไล่รื้อชุมชนเย็นอากาศ ๒ ก็จะนำเสนอในรูปแบบของการจัดกิจกรรม เมื่อชุมชนใดที่มีปัญหาการไล่รื้อชุมชนเย็นอากาศ ๒ จะใช้ภาพของการต่อสู้เมื่อครั้งอดีตนำเสนอ

แต่ทางคณะทำงานกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเห็นว่าควรที่จะประสานกับทางคณะกรรมการชุมชนอีกทางหนึ่ง เพื่อสามารถเชื่อมต่อกันได้ดียิ่งขึ้น ทำให้สามารถมองเห็นได้ว่ากลุ่มออมทรัพย์ไม่จำเป็นต้องเป็นกรรมการชุมชน

เมื่อพูดถึง ปัญหาในเรื่องยาเสพติด ซึ่งปัจจุบันก็คือปัญหาหลักของสลัม ซึ่งก็รวมถึงชุมชนเย็นอากาศ ๒ ด้วย คำตอบที่เราได้ก็คือ

คุณอากร: “จริง ๆ ทางคณะทำงานทุกคน หรือแม้แต่ชาวบ้านเองก็มองว่ายาเสพติด คือ ปัญหาหลักของเราแต่ด้วยขีดความสามารถและสภาพที่เราเป็นอยู่ ถามว่าเราจะทำอะไรได้มากกว่านี้ นอกจากความรู้สึกที่ว่ามันไม่ดี”

จุดยืนของคณะทำงาน เป็นอีกคำถามหนึ่งที่ทางกลุ่มมองว่า ไม่ได้ขึ้นอยู่กับที่ คณะทำงานชุมชนฯ เท่านั้น แต่ก็ควรรวมถึงชาวบ้านด้วย จึงเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่ กำหนดจุดยืนของชุมชน

ปัจจุบัน การเคลื่อนไหวของชุมชนเย็นอากาศ ๒ เท่าที่คณะทำงานชุมชนฯ แต่ละคนได้ตั้งมองอยู่ในระดับหนึ่ง ตอนนี้เป็นอย่างไร?

หลายคนให้ความเห็นว่า กระบวนการทำงานในหลาย ๆ ส่วน ควรที่จะประกอบกัน คุณอาภรณ์ให้ข้อเสนอต่อประเด็นนี้ว่า “ชุมชนเองควรที่จะประสานกับหน่วยงาน หรือองค์กรภายนอกเข้ามาให้ความรู้มากขึ้น อาจจะทำในลักษณะสร้างการอบรมกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นกับคณะทำงานฯ การให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ กับชาวบ้าน ซึ่งเหล่านี้จะเกิด ผลดีต่อการสร้างคน สร้างกลุ่ม รวมถึงชุมชนของเราอีกด้วย แต่ถ้าให้คนในชุมชน ไป สร้างสิ่งเหล่านี้ด้วยตนเองทั้งหมดคงเป็นไปได้ยาก”

“ถามว่า ทำได้ไหม...ทำได้ แต่ก็มีน้อยมาก” ข้อสังเกตในเรื่องต่อมาก็คือเรื่อง การสร้างกลุ่มค่อนข้างจะเคลื่อนไปได้ช้า สาเหตุน่าจะมาจาก สภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน รวมถึงเวลาไม่เอื้อนักต่อการสร้างกระบวนการกลุ่ม”

คุณสาลี ศรีระพุก หนึ่งในคนทำงานมองปัญหาต่อเรื่องนี้อย่างน่าสนใจว่า “สมมติว่า เราสามารถที่จะดึงหน่วยงานต่าง ๆ มาสร้างคนของเรา ก็จะเป็นเพียงว่า เกิดภาพที่ดีกับชุมชนของเรา ได้คนมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไป ทุกอย่างก็จะเหนื่อยลง ๆ จนจับแทบไม่ติด สิ่งนี้ทำให้เราคิดไม่ตกว่า “การสร้างคน เราต้องรู้จักและเข้าใจชาวบ้านเสียก่อน ต้องรู้ว่าการใช้ชีวิตอะไรก็ตาม ต้องมาจากความสนใจของชาวบ้านเอง”

ขบวนการรวมกลุ่มของชาวชุมชนเย็นอากาศ ๒ หลายครั้งเราจะเห็นภาพของ ชาวบ้านนำความรู้ที่ได้รับจากองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ไปปรับใช้กับตนเอง ครอบครัว หรือแม้กระทั่งพูดคุยกันในระดับบ้านใกล้เคียง

ถาม : สำหรับทิศทางอนาคตข้างหน้า คณะทำงานฯ มีความต้องการไปสู่ในระดับใด?

คุณอาภรณ์: ในเรื่องนี้คุณสาลี ศรีระพุก และคุณอรรณพ พรหมรอด สองแกน นำคณะทำงานฯ ได้บอกกับเราว่าตอนนี้พบว่า ขบวนการทำงานชุมชนเริ่มที่จะเกิดชัดเจน การที่ชุมชนเองมีบทบาทในการสร้างตนเองก็มีมากขึ้นกว่าแต่ก่อน มีรูปแบบนำเสนอ

กิจกรรม การใช้สื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ หรือ วีดีโอ ที่พอจะใช้ในการสร้างกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน นี่เป็นส่วนหนึ่งที่เป็นผลมาจากความร่วมมือของชุมชนเองต่อไปก็คงเป็นเรื่องการสร้างกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข เพื่อจัดตั้งเป็นกองทุนยา มีการขายยาที่ถูกกว่าท้องตลาด โดยเราจะมีการประชาสัมพันธ์การทำงานของเรามากขึ้น ตลอดจนการสร้างกลุ่มการทำงาน ใช้สื่อต่าง ๆ เท่าที่กำลังความสามารถของเราจะทำได้เพื่อประโยชน์ต่อชุมชนและเป็นผลดีต่อชุมชนมากที่สุด

ถึงแม้ว่างานจะหนักก็ตามที คำพูดของหลายคนในหมู่คนทำงานเพื่อชุมชน ได้จุดประกายต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตของเย็นอากาศ ๒ ของพวกเขา

ถาม: เท่าที่ผ่านมา การทำงานของคณะทำงานชุมชน ถูกสะท้อนจากภายนอกอย่างไร

คุณอาภร: “เรามักจะถูกมองจากภายนอกเหมือนกันว่า ชอบเลือกที่จะทำงานกับเด็ก หรืออะไรก็ตามที่ได้ประโยชน์ เราคิดเพียงว่า การก้าวต่อไปมันจะเป็นรูปแบบใดมากกว่า ถ้ากลุ่มชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่ดี มีประโยชน์ และเมื่อถึงระดับนั้นเราก็จะสามารถก้าวต่อไปสู่กระบวนการอบรม ซึ่งตอนนั้น เราก็จะประเมินได้ว่า เป็นผลดีต่อชุมชนและคณะทำงานที่แท้จริง”

คุณอาภร ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ประสานกับองค์กรภายนอกชุมชนมองต่อทิศทางเรื่องนี้เป็นแนวเดียวกัน “บางคนมักตั้งคำถามเกี่ยวกับการเข้าประสานหน่วยงานเพียงเพื่อเงินเท่านั้น แต่ในความหมายจริงก็คือ หนึ่ง-ตัวเราต้องการเรียนรู้งาน สอง-เราสามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนเราได้และที่สำคัญก็คือ เราจะเห็นภาพในอนาคตของชุมชนของเราว่า “องค์กรชาวบ้าน” ในชุมชน จะเป็นอย่างไรต่อไป ซึ่งคนทำงานของชุมชนในหลาย ๆ ชุมชน หลาย ๆ องค์กรก็เข้ามาแลกเปลี่ยนกัน ในการสร้างความร่วมมือช่วยเหลือการออกไปข้างนอก เราต้องมีจุดร่วมกันว่า “ทำอย่างไร ชุมชนจึงจะรวมกันได้ และอย่างไรถึงจะเรียกว่า “อยู่ได้” และสำคัญว่า เราจะต้องนำสิ่งที่ได้รับจากภายนอกมาต่อยอดภายในของเราด้วย

ถาม: คณะทำงานอยากฝากอะไร ให้กับคนทำงานในรุ่นหลัง ๆ บ้าง?

คุณอาภร: คุณอาภรให้ข้อคิดว่าคนที่ทำงานไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามอยากให้เข้าใจในปัญหาสังคม ปัญหาเมือง พยายามทำความเข้าใจเพื่อที่จะทำงานให้เชื่อมกันได้ ไม่ว่าตัวชุมชนเอง ภาครัฐ หรือหน่วยงานอื่น ๆ แต่ภาพปัจจุบัน ต้องยอมรับว่า ยังไม่ชัดเจนนัก ถึงแม้ว่าจะมีการประสานกันอยู่ก็ตาม และยังมีอีกมากที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการเพื่อแก้ปัญหาสังคมคนจน

“เพียงอยากฝากว่า คนทำงานควรได้ประสานงานกับทางชุมชนอื่น ๆ ที่ยังไม่เข้าใจปัญหาเพื่อให้พวกเขารับรู้ปัญหารับรู้ที่จะแก้ปัญหาและมาช่วยกันแก้ไขปัญหาร่วมกัน แต่เท่าที่มองการทำงานยังไม่พบคนที่จะทดแทนมากนัก”

คุณสำลี แกนนำชาวบ้านอีกท่านหนึ่ง มองต่อเรื่องนี้ว่า “คงต้องฝากถึงผู้นำหรือแกนนำในรุ่นเก่า ในการสร้างคนขึ้นมาทดแทนด้วย เนื่องจากทัศนคติในเรื่องการสร้างคนของผู้นำในอดีตนั้นมักเป็นเรื่องของการถูกกำหนดบทบาทโดยองค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามา ซึ่งผู้นำหลาย ๆ คนที่เริ่มที่จะสับสั่นตอบทบาทว่า “จะเริ่มตรงไหนก่อน” ซึ่งทำให้การขับเคลื่อนระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับขบวนการที่ผู้นำจะทำกับองค์กรต่าง ๆ นั้น “ไม่สัมพันธ์กัน” ทำให้เกิดภาพที่ว่าขัดแย้ง หรือเกิดช่องว่างขึ้น เพราะเวลาที่มีการทำงาน คำถามหนึ่งที่เกิดขึ้นก็คือ “ทำไมคนในชุมชนถึงไม่รู้เลยหรือตอนนี้ผู้นำกำลังทำอะไรอยู่” แน่นอนว่า องค์กรภายนอกก็คาดหวัง ชุมชนเองก็อยากได้ในสิ่งที่พวกเขาต้องการแล้วตัวเราเองที่อยู่ในฐานะของผู้นำก็ควรที่จะต้องกลับเข้ามาสร้างความเข้าใจต่อชุมชนให้มากขึ้นด้วย

เพราะการที่ไม่ประสานงานกับชาวบ้านนั้น เกิดปัญหาแน่นอนอีกเรื่องก็คือการทำงานที่เป็นทีมต้องมีมากขึ้น มีการแบ่งงานที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นทั้งภายนอกและในส่วนชุมชนเอง เพราะทั้งสองส่วนต่าง ๆ ได้คาดหวังกับคนทำงานทุกส่วนของชุมชนแล้ว ซึ่งสิ่งเหล่านี้สร้างความลำบากใจกับคนทำงานส่วนหนึ่ง

และผู้นำเอง ก็ควรที่จะนำสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อมาเชื่อมต่อบางตรงนี้ให้ได้ ผลที่ได้ก็คือ เกิดมิติในการทำงานที่ว่า “เราควรยืนตรงจุดไหน ทำได้แค่ไหน” แกนนำผู้นำนี้มองปัญหาในปัจจุบันก็คือ ผู้นำบางคนทำงานอยู่แต่วงนอกชุมชน แต่กลับไม่มีเวลาที่จะหันมามองภายในเลย ซึ่งหลาย ๆ ชุมชนมักจะเป็นอยู่”

ในเรื่องของการทำงาน สิ่งที่สำคัญต้องเกิดจากความสนใจของคนทำงานด้วย ในเมื่อเขาอยากทำงานกับเราแต่ตัวเรากลับทำให้ความสนใจของเขาหายไป กลายเป็นความเบื่อหน่าย อะไร ๆ ก็คืองานไปหมดแน่นอนความสนใจก็ต้องหมดไป

มีผู้นำหรือแกนนำชุมชนหลาย ๆ คน มักจะรับงานหลาย ๆ อย่างในเวลาเดียวกันถามว่า ทุกคนต่างก็คาดหวังว่าจะได้อะไรจากเราบ้าง แต่เมื่อเป็นอย่างนี้ คนที่เสียคือใคร ก็คือตัวเรานั้นแหละ

คุณอรุณวรรณ สะท้อนการทำงานชุมชนได้อย่างน่าสนใจว่า “การให้โอกาสคนทำงานรุ่นใหม่ก็นับว่าเป็นเรื่องสำคัญ หลายคนหลงลืมไปว่าตนเอง เติบโตขึ้นมาจากความไม่รู้ และก้าวขึ้นมาอยู่ในปัจจุบัน แต่พอมีคนใหม่ขึ้นมาแทนที่ ก็เริ่มตั้งแง่ที่ไม่ดี ซึ่งจริง ๆ แล้วคนเหล่านี้ไม่มีความสามารถใช่หรือไม่”

“ไม่เลย เพียงแต่ความถนัดของแต่ละคนนั้น ไม่เหมือนกัน ถ้าเราคิดที่จะสร้างคนขึ้นมา เราก็ควรที่จะให้โอกาสคนด้วย”

คำพูดของคุณอรุณวรรณ บอกภาพการทำงานชุมชนของคนทำงานหลาย ๆ คนได้อย่างชัดเจนมากขึ้น เกิดคำถามถามแก่คนทำงานหลาย ๆ คนได้อย่างชัดเจนมากขึ้น เกิดคำถามแก่คนทำงานต่อไป ก็คือ “ผลเสียก็คือ กลุ่มที่เกิดขึ้นมาใหม่ ก็จะไม่มีความมั่นใจในตัวเอง ทั้งที่หลายคนสามารถทำได้ และทำได้ดีด้วย”

แกนนำหลายคน บอกกับเราว่า “สิ่งเหล่านี้ได้สร้างผลกระทบให้กับคนทำงานในรุ่นใหม่” ได้หรือไม่ และเราสามารถแก้ไขปัญหานี้ได้อย่างไร ถ้าปราศจากคำว่า “ให้โอกาส”

เวลาก็เป็นอีกอุปสรรคหนึ่ง ที่ทำให้คนทำงานชุมชนหลายคน ทำงานได้ไม่เต็มที่นัก “ต้องยอมรับว่างานชุมชนที่ทำ ก็เป็นงานที่นอกเหนือจากงานประจำ คนทำงานหลาย ๆ คนก็อยากมีเวลาเป็นส่วนตัวอยากที่จะให้เวลากับครอบครัวการแก้ปัญหาเท่าที่พอจะทำได้ จึงทำได้เพียงมองว่า ใครสามารถช่วยงานได้มากน้อยแค่ไหนส่วนหนึ่งก็ต้องมาจากความสนใจของเขาเอง”

สิ่งหนึ่งก็คือ “ความสนใจในงานของคนทำงานด้วย ในเมื่อเขาอยากทำงานกับเรา เราต้องสร้างพลังในการทำงานให้กับพวกเขา แต่ถ้าอะไร ๆ ก็คืองานไปเสียหมด แน่นอนว่าความสนใจในงานก็ต้องหมดไปเช่นกัน” คุณสำลี พุดประเด็นนี้อย่างน่าสนใจ

แต่สิ่งหนึ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนทำงาน ก็คือ “หลายคนมีใจให้กับงาน และตั้งใจจริงที่จะทำงานเพื่อชุมชนของพวกเรา นี่คือสิ่งที่ขับเคลื่อนงานต่อไปได้อย่างดี”

ภาพรวมของการทำงาน นับว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเป็นไปในทิศทางที่ต้องการ คนทำงานเองควรจะต้องศึกษาข้อมูลให้ลึกและชัดเจนโดยจะต้องประเมินได้ว่า “เรามีศักยภาพในการทำงานได้มากน้อยเพียงใด” การทำงานในส่วนเครือข่ายชุมชน ซึ่งชุมชนเย็นอากาศ ๒ ก็เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสิ่งแวดล้อมยานนาวา ในการทำงานสร้างความร่วมมือช่วยเหลือตลอดจนสร้างความเข้มแข็งร่วมกัน ถูกหยิบยกมาพูดคุยหลายคนตั้งข้อสังเกตในการสร้างเครือข่ายองค์กรชาวบ้านว่า “ภาพเครือข่ายเป็นภาพที่ใหญ่เป็นการสร้างบทบาทในการทำงานชุมชนร่วมกัน ดังนั้น การผลักดันงานเครือข่ายให้เป็นรูปธรรม การสร้างแนวคิด การปฏิบัติจึงต้องชัดเจน ซึ่งส่วนหนึ่งก็ต้องเกิดมาจากแต่ละชุมชนด้วยว่า จะทำให้เป็นจริงหรือไม่ เครือข่าย จะเป็นผู้ตอบคำถามเหล่านี้ได้ดีที่สุด” คุณอรุณวรรณบอกภาพเครือข่ายชาวบ้านให้เราฟัง

แต่สิ่งที่สร้างความหนักใจให้กับคนทำงานในเครือข่ายฯ พอสมควรก็คือ การที่แนวคิดที่แตกต่างกันของคนทำงาน การต่างด้วยวัย วิธีการปฏิบัติเหล่านี้ เป็นเงื่อนไขที่ทำให้งานเครือข่ายชุมชนยังไม่ลงตัว “สิ่งเหล่านี้ เครือข่ายฯ ก็ควรที่จะทบทวนด้วย” คุณอรุณวรรณกล่าวเสริมขึ้นต่อประเด็นนี้

คณะทำงานชุมชนเย็นอากาศ ๒ ฝากคำถาม ให้หลาย ๆ คนที่เกี่ยวข้องได้ขบคิดอย่างน่าสนใจว่า “ทุก ๆ ส่วนของงาน ควรเคลื่อนไปในทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็น ตัวของชาวบ้านเอง คณะทำงานต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ภายในชุมชนเองหรือแม้กระทั่งภาพใหญ่ อย่างเครือข่ายสิ่งแวดล้อมฯ หน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือ ตลอดจนแหล่งทุนต่าง ๆ”

สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ได้อย่างดีว่าคนทำงานชุมชนทุกคนต่างคาดหวังผลสำเร็จให้เกิดขึ้น ซึ่งก็คงเหมือนกับคนทำงานหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่ไม่ได้คาดหวังกับชุมชนเย็นอากาศ ๒ เช่นกัน สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปไม่ได้ถ้าเราไม่หันกลับมามองในแต่ละส่วน เงื่อนไขของแต่ละองค์กร รวมถึงชุมชนเองว่าเป็นอย่างไรร่วมกัน เพื่อให้ความคาดหวังของทุกคน “เป็นจริง” ขึ้นมาได้ นี่คือสิ่งที่คณะทำงานชุมชนเย็นอากาศ ๒ ทุกคนอยากฝากไว้

บันทึก ๔: ทศวรรษออมทรัพย์พัฒนาชุมชน

นับแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๑ เป็นต้นมา ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ได้เกิดกระบวนการรวมกลุ่มชาวบ้านขึ้นอย่างหลากหลาย ด้วยสาเหตุของสถานการณ์ที่อยู่อาศัยที่รุนแรงในช่วงเวลานั้น

การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในชุมชน เป็นสิ่งหนึ่งที่ชุมชนใช้เป็นยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนเย็นอากาศ ๒ เกิดจากแนวคิดที่ชาวบ้านได้ศึกษากลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนบ้านมนังคศิลา และท่ามกลางความไม่แน่นอนใน “บ้านของพวกเขา” กลุ่มออมทรัพย์และชุมชนบ้านมนังคศิลาได้จุดประกายความคิดที่ว่า “กลุ่มออมทรัพย์สามารถที่จะแก้ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยได้ โดยชาวบ้านมีส่วนร่วมในการดูแลชุมชนตนเอง” ซึ่งวัตถุประสงค์กลุ่มออมทรัพย์ ก็เพื่อหารายได้ในการจัดซื้อที่ดินแห่งใหม่เมื่อเกิดการไล่รื้อ รวมถึงเป็นทุนเพื่อพัฒนาชุมชน

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเย็นอากาศ ๒ แต่เดิมนั้นเป็นกลุ่มที่ทำเรื่องที่อยู่อาศัยในที่ดินเอกชน มีการแบ่งหน้าที่เป็นแต่ละฝ่ายอย่างชัดเจน ประกอบด้วย ประธานกลุ่ม รองประธานกลุ่ม เลขานุการ และเหรัญญิก โดยเหรัญญิกทำหน้าที่ในการพิจารณาเงินกู้อีกด้วย

แต่ในปัจจุบัน คณะทำงานกลุ่มฯ มองว่าการทำงานที่มีขั้นตอน และแบ่งแยกหน้าที่ มีผลต่อการทำงานในแง่ของความยืดหยุ่นที่มีไม่มากนักถ้าเกิดปัญหา เงื่อนไขต่อการทำงานกลุ่มออมทรัพย์ในเวลาต่อมาจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนไปสู่การบริหารงานแบบครอบครัวช่วยเหลือกันในหมู่สมาชิก ผลดีที่ตามมาคือทุกคนมีโอกาสรับรู้งานซึ่งกันและกัน ใครมี

ปัญหาเรื่องใด ก็สามารถแก้ไข
ได้ทันที และที่สำคัญก็คือ
เกิดความสะดวกในเรื่องของ
เวลาที่สมาชิกกลุ่มแต่ละคน
จะมีให้ ประโยชน์ในอีกด้านก็
คือ การให้ข้อมูลข่าวสารใน
สถานการณ์ที่อยู่อาศัยกับ
ชาวบ้าน ว่าเป็นอย่างไร นับ
ได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนฯ

มีผลต่อการจุดไฟความคิดด้านที่อยู่อาศัยและการออมทรัพย์ โดยหลักชุมชนพึ่งพา
ตนเองได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่ง

การสนทนากับแกนนำกลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเย็นอากาศ ๒ เริ่มขึ้นในย่ำค่ำ
ของวันหนึ่ง โดยหยิบยกประเด็นการทำงานกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การสนทนา
ทำให้เราทราบว่า ขบวนการสร้างความร่วมมือภายในชุมชนฯ โดยมีกลุ่มออมทรัพย์
เป็นตัวหลักต้น รวมถึงคนทำงานกลุ่มออมทรัพย์ฯ มีแนวคิดและความคาดหวังต่อการ
ทำงานเป็นอย่างไรในทิศทางข้างหน้า

แกนนำกลุ่มออมทรัพย์คนหนึ่งเริ่มต้นแนะนำกลุ่มฯ ให้เรารู้จัก “ตอนนี้เย็นอากาศ
๒ มีสมาชิกเข้ามาอยู่รวม ๕๗ คนด้วยกัน แต่สำหรับ แกนนำคนทำงานหลัก ๆ มีเพียง
๖ คน” และจากที่มีคนทำงานแกนหลักค่อนข้างน้อย การร่วมช่วยเหลือในคณะทำงาน
จึงเหมาะสมที่สุด ใครที่ไม่รู้ ไม่เข้าใจในส่วนไหนของงาน คนอื่น ๆ ในคณะทำงานจะ
เข้ามาร่วมปรึกษาพูดคุยตลอดเวลา ทุกคนมองว่าวิธีการทำงานลักษณะนี้ทำให้ทุกคนรู้
ข้อบกพร่องของงานและคนทำงานว่าเป็นอย่างไร มีวิธีการแก้ไขร่วมกัน และที่สำคัญ
ทุกคนสะดวกที่จะเข้ามาทำงาน

เมื่อถามถึงหน้าที่หลักของแกนนำคนทำงาน เราได้รับคำตอบว่า “การเก็บเงิน
ออมของสมาชิกเป็นส่วนหนึ่งที่คุณคนต้องรับผิดชอบ สำหรับในเรื่องบัญชี กลุ่มฯ จะมี

พี่เลี้ยง ซึ่งก็คือคนทำงานออมทรัพย์ที่เคยทำมาก่อนมาช่วยให้คำแนะนำ ปรีक्षाคนทำงานรุ่นใหม่”

คณะทำงานเล่าให้ฟังถึงความแตกต่างของกลุ่มตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า “เมื่อก่อน กลุ่มฯ จะใช้วิธีการหาสมาชิก โดยการเคาะประตูบ้าน โดยนำสถานการณ์โล่ร้อนที่อยู่อาศัยที่รุนแรงในช่วงนั้น มาเป็นส่วนหนึ่งสร้างกระแสความสนใจ”

หลังจากนั้น การกระจายข่าวโดยใช้เสียงตามสายจึงถูกนำมาใช้ ด้วยเหตุที่ชาวบ้านมีมากขึ้นภาพการทำงานของกลุ่มฯ เมื่อครั้งเกิดการโล่ร้อนในชุมชนเย็นอากาศ ๒ ทำให้ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้ว่า “กลุ่มออมทรัพย์สามารถที่จะแก้ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัยได้” และด้วยกลยุทธ์นี้เอง ชาวบ้านจึงยอมรับการทำงานกลุ่มออมทรัพย์มากขึ้นตามลำดับ

กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนเย็นอากาศ ๒ ในอดีตนั้น มีสมาชิกอยู่ประมาณ ๑๐๐ คนเศษ แต่ในปัจจุบันการย้ายที่อยู่อาศัยของชาวบ้านเป็นประเด็นสำคัญที่ทำให้จำนวนสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์มีลดน้อยลง “สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ตอนนี้มีอยู่ ๒๙ คน ส่วนที่เหลือจะเป็นสมาชิกเก่า ซึ่งรวมแล้วก็ประมาณ ๕๗ คน”

แกนนำคนหนึ่งเล่าปัญหาที่พบเจอต่อการทำงานให้เราฟังว่า “ปัญหาการขาดส่งเงินของสมาชิกกลุ่มน่าจะเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ไม่แต่เพียงเย็นอากาศ ๒ ชุมชนอื่น ๆ ก็คงมีเช่นกัน”

ในส่วนของสมาชิกที่ขาดส่งเงินเป็นเวลานาน คณะทำงานจะแจ้งให้สมาชิกรายนั้นๆ ให้ทราบโดยวจาในชั้นแรก และถ้าไม่ได้ผลกลุ่มฯ จะทำหนังสือแจ้งให้ทราบในขั้นตอนต่อไป “แต่กลุ่มฯ เองก็มองว่า ด้วยสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันที่ค่อนข้างฝืดเคือง สมาชิกเองก็มีความจำเป็นต่อการใช้จ่าย กลุ่มฯ เองก็ยินดีผ่อนผันให้ ในกรณีที่มีความจำเป็นจริง แต่ถ้าสมาชิกยังขาดส่งเป็นเวลานาน เป็นปี ขั้นตอนสุดท้ายก็คือ การพ้นจากสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ต่อไป”

การขาดส่งเงินของสมาชิก เป็นการสะสมหนี้ที่มากเกินไป ซึ่งปกติสมาชิกจะส่งเงินให้กลุ่มฯ เดือนละ ๑๐๐ บาท แต่สมาชิกบางคนมีภาระในส่วนของการกู้ด้วย ซึ่งถ้าบวกดอกเบี้ย สิ่งเหล่านี้คือ ผลกระทบแน่นอน

กลุ่มฯ เล่าว่า ชาวบ้านเคยตั้งข้อสังเกตต่อกลุ่มออมทรัพย์ ในเรื่องของการไม่มีหลักประกัน ซึ่งไม่เหมือนกับการฝากธนาคาร คำตอบของกลุ่มฯ ก็คือ กลุ่มออมทรัพย์ จะแจ้งว่า การออมทรัพย์จะอย่างไร เท่าไร และเราจะบอกถึงข้อดีของการออมทรัพย์ชุมชนว่า เมื่อสมาชิกกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ สิ้นปีก็จะได้รับดอกเบี้ยเราจะนำดอกเบี้ยที่สมาชิกเสียให้กับกลุ่มออมทรัพย์ตลอดทั้งปีรวมถึงดอกเบี้ยธนาคารทั้งปีมาเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิกร้อยละ ๓๐ และอีกร้อยละ ๓๐ จะจัดเป็นงบดำเนินงานเพื่อกระจายสู่สมาชิกทุกคน

แต่ในกรณีของธนาคาร เมื่อเราถอนเงินออกมา เราจะยังไม่ได้ดอกเบี้ยทันที และที่สำคัญก็คือการให้สมาชิกรู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง สำหรับสมาชิกที่กู้เงินจากกลุ่มฯ จะต้องทยอยคืนเงิน โดยกลุ่มออมทรัพย์จะเฉลี่ยให้เพียง ๑๒ เดือนเท่านั้น ซึ่งยอดเงินกู้จะอยู่ตั้งแต่ ๑๐๐ บาท จนถึง ๑๐,๐๐๐ บาท

การเก็บเงินออมทรัพย์ของชุมชนเป็นอากาศ ๒ จะทำในวันอาทิตย์สัปดาห์แรกของทุก ๆ เดือน และกลุ่มจะทำการสรุปยอดภายในวันนั้น รวมถึงจะแจ้งให้สมาชิกทราบโดยทันทีว่า ในครั้งนั้น ๆ ได้รับเงินจำนวนเท่าใด สมาชิกแต่ละคนได้ทำการกู้จากกลุ่มจำนวนเท่าใด รวมถึงแจ้งในเรื่องการหักเข้าหุ้นสหกรณ์ สำหรับเงินที่เหลือกลุ่มออมทรัพย์จะฝากธนาคารออมสินต่อไป

ความที่ไม่แน่นอนในเรื่องที่อยู่อาศัย สร้างความสนใจในการรวมกลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์จึงนับได้ว่ามีส่วนสำคัญในกระบวนการผลักดันในเรื่องนี้

หลากหลายความคิดในวงสนทนาเห็นว่า ภาระที่ต้องใช้จ่ายอยู่ตลอดเวลา ทำให้ตนเองมีความสนใจในเรื่องการออมทรัพย์ เพราะอย่างไร? ประโยชน์ของการออมทรัพย์ก็คือประเด็นหลักในภาวะปัจจุบัน

“ตอนนั้น ไม่ได้มองเรื่องที่อยู่อาศัย เพราะคิดว่า ถ้าเราไม่คิดที่จะช่วยตัวเอง ใครล่ะจะมาช่วยคิดว่า การเก็บสะสมตรงนี้มีสำคัญมากกว่า ส่วนเรื่องที่อยู่อาศัยก็คือเรื่องรองลงมา” สมาชิกคนหนึ่งให้มุมมองที่ต่างออกไป

ในเรื่องปัญหาที่กลุ่มออมทรัพย์พบอยู่ในปัจจุบัน หลายคนบอกว่าพบน้อยมาก เพราะภาพรวมที่กลุ่มได้ทำงานกับชาวบ้านที่ชัดเจน มีการยอมรับและเข้าใจ “เราเข้าหา

สมาชิกโดยทันทีที่สมาชิกมีปัญหา มีการสอบถามพูดคุย มีการให้คำแนะนำ ปกษาร่วมกันในกลุ่มสมาชิก และแก้ไขเท่าที่จะทำได้ในแต่ละกรณีไป และนี่เองกระมังที่ทำให้คนทำงานหลายคนเกิดความภาคภูมิใจ” สำหรับการประชุมกลุ่มออมทรัพย์นั้น คณะทำงานไม่ได้กะเกณฑ์หรือกำหนดเวลาใด ๆ มากนัก แต่เมื่อมีกรณีเร่งด่วน กลุ่มจะเรียกประชุมทันที ไม่ว่าจะกระจายเสียงตามสาย การบอกปากต่อปาก หรือวิธีใดก็ได้ที่จะทำให้สมาชิกรับรู้ข้อมูล ข่าวสารในแต่ละครั้งได้รวดเร็วที่สุด

ปัญหาในเรื่องที่อยู่อาศัย เป็นประเด็นร้อนเรื่องหนึ่งที่กลุ่มออมทรัพย์และสมาชิกพูดถึงกันมากและให้ความสนใจ “เราถูกไล่รื้อเมื่อไหร่ หรือตัวสมาชิกควรจะทำอย่างไร เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวทางกลุ่มเองก็ไม่ได้นั่งนอนใจ ทุกคนจะต้องสร้างความเชื่อมั่นในพลังการรวมกลุ่มตรงนี้ให้มากขึ้น และมีการพูดคุยในระดับลึกที่ชัดเจน ทั้งนี้ก็ต้องขึ้นอยู่กับทุกคนในชุมชนว่าต้องสร้างร่วมกัน เพราะสถานการณ์ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร ก็คงยากที่จะคาดเดา กลุ่มออมทรัพย์เป็นเพียงการจุดความคิด ชาวบ้านก็ควรขับเคลื่อนไปกับเราพร้อม ๆ กันด้วย” สมาชิกคนหนึ่งให้ภาพรวมอย่างน่าสนใจ

งานที่กลุ่มออมทรัพย์จะทำต่อไปก็คือ การออมทรัพย์เพื่อสุขภาพและการศึกษา โดยในด้านการศึกษา กลุ่มฯ จะให้สมาชิกกู้เงินได้โดยไม่เสียดอกเบี้ย แต่สมาชิกต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วยเช่นกัน สำหรับสมาชิกคนใดไม่สามารถส่งเงินได้ตามกำหนด หลังจาก ๕ เดือนไปแล้ว ถ้ายังไม่ส่งสมาชิกจะต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราร้อยละ ๑.๕ บาทต่อเดือน ของเงินต้นที่ค้างชำระ

สมาชิกและแกนนำหลายคนคาดหวังว่า ในอนาคตการขยายสมาชิกในชุมชนคงมีมากขึ้น “หลาย ๆ คนเริ่มสนใจกระบวนการการรวมกลุ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีต่อชุมชนของเรา”

ทุกคนให้ความเชื่อมั่นในการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ในเรื่องความหมายกลุ่มออมทรัพย์ที่ชัดเจนและน่าสนใจก็คือ “ในส่วนของเงินคงจะไม่มีมีความสำคัญกระมังที่จะใช้ในการตัดสินใจในอนาคตของกลุ่มฯ เท่ากับการรวมตัวของสมาชิกทุก ๆ คนรวมถึงบทบาทของกลุ่มออมทรัพย์อย่างแน่นอน”

ประวัติ/บทสัมภาษณ์ ของคุณอากร วงษ์สังข์

บิดา นายทอง วงษ์สังข์

มารดา นางน้อม วงษ์สังข์

บุตร-ธิดา ๔ คน ดังนี้

๑. นางพวงเพ็ชร แสงทอง

๒. นางโสภา จุนเหลือทรัพย์

๓. นายวราภรณ์ วงษ์สังข์

๔. น.ส.ศิริเพ็ญ วงษ์สังข์

ภูมิลำเนา ๓๖ หมู่ ๕ ต.บางสะแก อ.บางคนที จ.สมุทรสงคราม

ตอนที่ดิฉันเด็ก ๆ สบายมาก พี่ ๆ ตามใจเพราะเป็นน้องคนเล็กโดยปริยาย น้องชายเสียชีวิตตั้งแต่ขวบเศษ ตัวเองไม่ต้องทำงานบ้าน แม่และน้าทำเอง คือ มีน้องของแม่ซึ่งเป็นคนพิการทางหู เธอต้องดูแลเลี้ยงหลานทุกคน และช่วยแม่ทำงานบ้าน ดิฉันก็เลยชุกชนगेเร เรียนหนังสือก็ไม่เก่ง กว่าจะจบป.๔ ได้ก็เรียนสัก ๖ ปี วิชาก็เลยแน่น พอจบ ป.๔ พี่ ๆ ที่แสนดีคอยตามน้องก็แต่งงานกันหมด ดิฉันต้องมาเริ่มต้นที่ จะต้องเผชิญชีวิตในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ซึ่งครอบครัวดิฉันเป็นคนจน พ่อแม่ ก็แก่ลง

เพิ่งจะมารู้สึก การที่ไม่ทำอะไรตั้งแต่เด็ก และทำอะไรไม่เป็น ก็ทำให้ชีวิตลำบากแต่ก็ต้องสู้ ชีวิตก็เลยต้องดิ้นรนต่อสู้มาตั้งแต่อายุ ๑๔ ปี เริ่มจากการค้าขายอันดับแรกก็คือขายไอศกรีมและขายอีกหลายอย่าง อ้อ! ต้องพายเรือหะคะ และรับจ้างทุกอย่าง ถางหญ้า โกยดิน จนกระทั่งเป็นลูกจ้างทำงานบ้าน หรือที่เขาเรียกว่าคนใช้นั้นแหละ จากเดือนละ ๑๕๐-๒๐๐ บาท ชีวิตก็ผกผันไปเรื่อย ๆ ปี ๒๕๐๖ เข้ามาเป็นลูกจ้างที่กรุงเทพฯ แต่ก็ยังส่งเงินให้พ่อแม่ ทุกเดือน เป็นชีวิตที่ต้องดิ้นก่อนนอนที่หลังนายจ้าง ก็ทำไปเพราะจนและไม่มีความรู้ จนกระทั่งปี ๒๕๐๘ ก็เจอหนุ่มโรงงานบริษัทเอสโซ่ ถูกชะตากันก็คบกัน และช่วงปลายปี ก็เลยชวนไปอยู่ด้วยกัน ดิฉันก็ได้ทำงานที่บริษัทเอสโซ่วันละ ๒๐ บาท เช้าบ้านอยู่เดือนละ ๑๕๐ บาท อยู่แถวริมทางรถไฟใกล้ที่ทำงาน แต่ก็ไม่มีสัมภาระที่ต้องส่งเงินให้พ่อแม่ แต่ก็รู้สึกผิดที่ไม่ได้แต่งงาน โบราณบอกว่าหนีตามกัน แต่ชีวิตก็ราบรื่นดี เราเข้าใจกัน ช่วยกันทำมาหากิน ปี ๒๕๑๐ เราก็มีลูกสาว ๑ คน

ดิฉันต้องออกจากงานมาเลี้ยงลูก สามีกก็ต้องหาเลี้ยงคนเดียว ก็ต้องเริ่มประหยัดมากขึ้น ตอนที่ท้องเราปลูกบ้านแล้ว แถวเขื่อนเพ็ญ ปัจจุบันเป็นชุมชนเย็นอากาศ ๒ จนมีลูกคนที่ ๒ ปี ๒๕๑๒ ดิฉันก็เลยต้องออกค้าขายช่วยกับครอบครัว สามีเปลี่ยนอาชีพเป็นพนักงานขับสองแถว และต่อมาก็ไปขับรถน้ำมันต้องออกต่างจังหวัด ลูกคนเล็กก็ต้องฝากแม่ให้เลี้ยงที่ต่างจังหวัด คนโตฉันเอาไปขายของด้วย ปี ๒๕๑๔ ชะตาชีวิตต้องประสบปัญหาอย่างหนัก สามีขับรถชนกันและเสียชีวิต ในตอนนั้นตัวดิฉันบอกไม่ถูกว่า จะเริ่มจากอะไร จะนับหนึ่งหรือสองก่อนหลังก็ไม่สามารถบอกตัวเองได้ หลังจากจัดงานศพเสร็จ ก็ยังไม่รู้จะทำอย่างไร เงินไม่มีสักบาทในหัว แต่มีเงินอยู่สามพันอยู่ในธนาคารก็เป็นชื่อสามี ไม่สามารถจะเบิกได้ เพราะเราไม่มีทะเบียนสมรส ต้องขอร้องพ่อแม่ สามีช่วยเบิกให้

แต่ว่ากว่าจะได้ก็ไม่ใช่ง่าย เราต้องไปร้องให้กับกระตุกสามีว่าเธอตายไปก็สบาย แต่ทิ้งให้เราลูกลำบาก ในเมื่อจะต้องรับผิดชอบ ลูก ๒ คน เราก็คิดต้องตั้งสติให้ได้ ประกอบอาชีพค้าขาย และช่วงนี้ต้องวิ่งเต้นเรื่องค่าชดเชย ค่าแรงงาน ซึ่ง

บริษัทไม่ยอมจ่ายให้ต้องฟ้องสวัสดิการแรงงาน ก่อนนั้นอยู่ที่สะพานขาวเราก็ซื้อของขายที่สี่แยกใกล้กัน เดินเรื่องอยู่ ๑ ปีเต็ม ถึงได้รับค่าแรงแต่ได้เป็นเดือน ทารห้า พ่อแม่ สามี่ เรา และลูกสองคน เขาย่าให้ ๕ ปี โดยให้เดือนละ ๒,๒๕๐ บาท ก็ดูเหมือนดี แต่มีปัญหาว่าบริษัทจ่ายเป็นเช็คและคร่อมเดือนบางครั้งก็ต้องขายและโดนตัดเป็นดอกเบีย ช่วงนั้นเป็นช่วงสับสนซึ่งตัวเองทำตัวเหลวไหล เที่ยว เล่นการพนัน กินเหล้า

ตัวดิฉันไม่ใช่ดีเลิศเลอไปเสียทุกอย่างก็เป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา แต่การทำงานชุมชนทำให้เราต้องรับผิดชอบมากขึ้น เลยทำให้ละเลิกได้ในเวลาต่อมาเรื่อยมา สู้บ้างทุกซบ้าง และช่วงนั้นต้องวิ่งเต้นเรื่องค่าชดเชยค่าแรงงาน ซึ่งบริษัทไม่ยอมจ่ายให้ ต้องฟ้องสวัสดิการแรงงาน ก่อนนั้นอยู่ที่สะพานขาวเราก็ซื้อของขายที่สี่แยกใกล้กัน ๑ คับ เรื่องอยู่ปีเต็ม ถึงได้รับค่าแรงแต่ได้เป็นเดือน ทารห้า พ่อแม่ สามี่ เราและลูกสองคน เขาย่าให้ ๕ ปี โดยให้เดือนละ ๒,๒๕๐ บาท ก็ดูเหมือนดี แต่มีปัญหาว่าบริษัทจ่ายเป็นเช็ค และคร่อมเดือน บางครั้งก็ต้องขายและโดยตัดเป็นดอกเบีย ช่วงนั้นเป็นช่วงสับสน ซึ่งตัวเองก็ทำตัวเหลวไหล เที่ยว เล่นการพนัน กินเหล้า ตัวดิฉันไม่ใช่ดีเลิศเลอไปเสียทุกอย่าง ก็เป็นมนุษย์ปุถุชนธรรมดา แต่การทำงานชุมชนทำให้เราต้องรับผิดชอบมากขึ้น เลยทำให้ละเลิกได้ในเวลาต่อมา ก็ต้องทน ลูกสองคนเริ่มโตและเรียน ทำให้เราคิดผิดว่าลูกโตเรียนจบจะต้องมีคนสนับสนุนเรื่องอาชีพการงาน ก็เลยปี ๒๕๑๗ มีสามี่ใหม่ มีลูกอีก ๒ คน ยิ่งทำให้ลำบากมากขึ้นอีก เพราะเขาไม่รับผิดชอบกับครอบครัวเหมือนคนเก่า และไม่ได้ช่วยอะไรได้อย่างที่เราคิด ก็เลยตัดสินใจที่จะแยกทางกัน แล้วก็เลี้ยงลูก ๔ คน ด้วยน้ำมือของแม่ หนึ่งสมองสองมือ จะไม่ยอมให้ลูกอดแม่ยอมหัว

ดิฉันขายของตั้งแต่เข้าจนมีดคำ โดยเอาลูกสองคนไปจ้างเขาเลี้ยง คนที่เลี้ยงลูกเป็นคนใจดีมาก คิดค่าเลี้ยงดูมาก และท้ายที่สุดนานเข้า ก็ไม่คิดเงินค่าจ้าง เพราะเขารักเด็กเหมือนลูก

ปี ๒๕๒๓ มีการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการโครงการแผนพัฒนาของการเคหะแห่งชาติ ในชุมชนก็ต้องหาตัวแทนประสานงานกับเคหะ ดิฉันถูกเสนอชื่อด้วย ก็เลยต้องช่วยกันร่วมกับคนอื่น ๆ ด้วย เพราะอาชีพ, ลูก, ชุมชน แบ่งเวลาเกือบไม่ถูก แต่ก็ทำได้ ดิฉันไม่มีความรู้แต่อาศัยหลักเมตตา และสัจธรรมการบริหารครอบครัวไม่ค่อยเท่าไร เพราะเรารู้จักกันรู้จักใช้ โดยแบ่งเงินเป็นส่วน ๆ วิธีก็คือ จัดแก้วไว้ใส่เงิน

ค่ายา (๕) ค่าน้ำ-ไฟ (๕) ค่าแชร์ (๑๐) ค่าลูกไป รร. (๑๒)

ส่วนที่เหลือก็เก็บไว้ซื้อของที่อยากได้ เช่น เต้าแก๊ส หม้อหุงข้าว ที่วี ตู้เย็น ดิฉันไม่ชอบของเงินผ่อน ไม่มีปัญญาเสียดอกเบี้ย อยากได้อะไรสักอย่าง ก็ต้องลงแชร์จนสุดท้ายแล้วค่อยซื้อ ก็คือผ่อนก่อนแล้วได้ของที่หลังแต่ได้ดอก การดำเนินชีวิตถ้าเขียนก็ยาวเป็นเรื่องที่ละเอียดมาก นี่คือเรื่องราวของชีวิต

มาตุการเข้ามาทำงานกับชุมชนและสังคม คนจนเมือง เราไม่ใช่คนเก่ง และไม่มีความรู้ในการศึกษา อาศัยการเรียนรู้จากประสบการณ์ และชีวิตจริงของคน ปัญหาของคนชุมชนแออัดมีหลากหลายเรื่องความเป็นอยู่ อาชีพ สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม

เริ่มปี ๒๕๒๓ ก็มีการพัฒนา ด้านกายภาพ ปี ๒๕๒๕ ทำเรื่องเศรษฐกิจสังคม ปี ๒๕๒๙ เมืองเริ่มโตโครงการรัฐเริ่มขยาย สิ่งอำนวยความสะดวกในเมืองมีมากขึ้น เช่น ถนนทางด่วน ระยะ ๑-๒ คนชุมชนแออัดที่อพยพมาจากชนบทเข้ามาทำงานทำ เพื่อเลี้ยงชีพ และส่งให้ผลกระทบเรื่องที่อยู่อาศัยที่ขยายมากขึ้น

โครงการของรัฐก็มีผลกระทบกับความไม่มั่นคงของชุมชน มีการรื้อย้ายชุมชนมากขึ้น หลายที่ถูกไล่โดยเจ้าหน้าที่ใช้กฎหมาย และถูกบังคับคดี องค์กรชุมชนที่มีอยู่ ก็ช่วยไม่ได้ ปี ๒๕๓๑ ชุมชนเย็นอากาศ ๒ เจ้าของที่บอกยกเลิกสัญญาเช่าทำให้ชาวบ้านสองร้อยกว่าครอบครัวต้องกลายเป็นผู้บุกรุก เจ้าของที่ให้ย้ายออกภายใน ๖๐ วัน ชาวบ้านไม่มีที่ไป เจ้าของที่ฟ้องขับไล่ ชาวบ้านพยายามขอเจรจาเพื่อขยายเวลาการย้าย แต่เจ้าของที่ไม่ยอม ชุมชนจึงต้องหาพันธมิตร และออกไปเรียนรู้ หาประสบการณ์จากที่อื่น ๆ

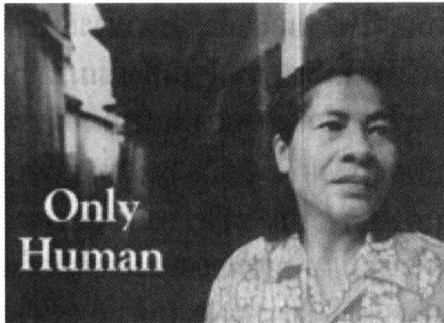
เอามาปรับใช้ แก้ปัญหาในชุมชน พร้อมออกไปช่วยชุมชนอื่น ที่มีปัญหาถูกไล่ที่ด้วย

ปี ๒๕๓๒ เพื่อน ๆ และดิฉันช่วยกันให้ประสบการณ์กับชุมชนอื่น เรื่องการถูกไล่ที่อยู่อาศัยและร่วมกันจัดตั้งกลุ่มรวมน้ำใจพัฒนา, มืองค์กรนานาชาติเพื่อการพัฒนา สนับสนุน จากที่มีปัญหาหลายที่ องค์การชุมชนที่มีอยู่ก็ได้มีการแลกเปลี่ยนการแก้ไข หลายครั้งก็ไม่สำเร็จก็คิดถึงเรื่องนโยบายและร่างกฎหมายชุมชนขึ้นโดยมีศูนย์รวมพัฒนาชุมชนสัมพันธ์แออัดคลองเตย กลุ่มรวมน้ำใจพัฒนา กลุ่มโคราช กลุ่มชุมชนเก่าเลี้ยง ร่างเสร็จก็เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรแต่ก็มีปัญหามาก มีพรรคการเมืองหลายพรรคก็ เสนอร่างกฎหมายชุมชนขึ้นมาเสนอรัฐ รวมถึงการเคหะด้วย พอมีการยุบสภาร่างก็ตกไป แต่ชาวชุมชนก็ยังมีการรณรงค์กันอย่างต่อเนื่อง ตัวดิฉันก็เป็นส่วนหนึ่งในการ รณรงค์และทำงานช่วยพี่น้องแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยตลอด

ปี ๒๕๓๕ มีกองทุนแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจ อาชีพ ซึ่งชาวชุมชนช่วย กันผลักดันเงินกองทุนมาจัดตั้งเป็น โครงการพัฒนาชุมชนเมือง แก้ไขปัญหาที่อยู่ อาศัยของคนจนเมืองและพัฒนาบริหารเป็นสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) ๑,๒๕๐ ล้าน โดยตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมด แต่สิ่งที่ได้ก็คือการรวมตัวขยายเครือข่ายมากขึ้น มีการประสานการช่วยเหลือกันมาก ขึ้นแต่ชาวชุมชนก็ยังถูกมองว่าเป็นปัญหาของสังคม เป็นผู้ถูกรังแก แต่คนที่บริหาร ประเทศไม่คิดที่จะแก้ปัญหาให้ถูกจุด ดูได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ๙ ฉบับ ก็มีเรื่องการพัฒนากลุ่มคนจนและชนบทที่ห้อยท้ายไว้นิดหน่อย ไม่พูดถึงเรื่องที่อยู่อาศัยแม้แต่รัฐธรรมนูญ ๔๐ ก็ไม่ถูกบรรจุไว้สักมาตรา คนจนในชุมชนจึงขาด โอกาสในสิทธิที่อยู่อาศัย ปี ๒๕๔๐ เพื่อนและดิฉันช่วยกันหาทุนจัดตั้งศูนย์ฮอตไลน์เข้าสู่ชิง เพื่อแก้ไขปัญหาไล่รื้อเร่งด่วน ชุมชนที่มีปัญหาไล่รื้อก็ลงไปช่วย และมีการฝึกอบรมให้กับสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือคนอื่นต่อ ๆ กันไป

ปี ๒๕๔๒ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ด้วยความมุ่งมั่นที่จะดูเรื่องคนจนในชุมชนแออัดปัญหาสิทธิที่อยู่อาศัยและเสนอเชิงนโยบายให้รัฐแก้ไข ปัญหาให้ถูกจุด และให้ประชาชนมีส่วนร่วม แต่พอได้เป็น กสม. จริง ๆ แล้วก็ต้องรับรู้

ปัญหาทุกเรื่อง ซึ่งบางเรื่องก็ไม่เคยรู้มาก่อน เช่น กฎหมาย แต่ก็ต้องเรียนรู้จากเพื่อนร่วมงาน ยิ่งเรื่องภาษายังแล้วกันใหญ่เพราะพ่อแม่ไม่เคยพูดให้ฟัง แต่ก็หาวิธีถามคนที่อยู่ใกล้ๆ เรา ถ้าเป็นเอกสารหรือรายงานเป็นภาษาอังกฤษ เราก็เสนอในที่ประชุม กสม.ให้เป็นหน้าที่ของสำนักงานแปลให้ เพราะตอนรับสมัครไม่ได้จำกัดวุฒิการศึกษา แต่ก็เป็นเรื่องที่น่าแปลกที่ทุกคนที่มีการศึกษาระดับปริญญาไม่รู้เรื่อง แต่คนไม่มีปริญญากลับรู้เรื่อง เช่น เรื่องคนจนด้อยโอกาส

บทสัมภาษณ์พิเศษ

ถาม : แรงจูงใจในการเข้ามารับมือบทบาทสำคัญในการทำงานชุมชน

คุณอารุ: แรงจูงใจเกิดขึ้นจากสภาพปัญหาของชุมชนตนเอง (ชุมชนเย็นอากาศ ๒) เมื่อปี ๒๕๒๓ และมีผลกระทบต่อครอบครัวของเราด้วย ซึ่งในช่วงนั้นการเคหะแห่งชาติ เป็นหน่วยงานที่ลงมาสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณในด้านสาธารณูปโภคและด้านกายภาพภายในชุมชน

ถาม : ในมุมมองของความเป็นผู้หญิง มีความคิดต่อคนรุ่นพ่อ-แม่อย่างไร

คุณอารุ: จากการที่เราเป็นคนจน จึงมีความคิดสะท้อนไปยังรุ่นลูกเนื่องจากมองว่าพ่อ แม่ได้วางอนาคตให้ลูก ไม่ใช่แค่ในเรื่องของการศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องของปัจจัย ๔ ด้วย ซึ่งคิดว่าพ่อแม่ทุก ๆ คน ต่างก็คิดแบบนี้ นี่เป็นเรื่องของการหยียบย่นความสุขให้กับลูก ๆ

ถาม : มีทัศนคติต่อผู้หญิงในสังคมปัจจุบันและอนาคตอย่างไร

คุณอารุ: ผู้หญิงในปัจจุบันนี้มีทั้งด้านบวกและด้านลบ ทัศนคติในด้านบวกนั้นคือในแง่ของคนทำงานผู้หญิงซึ่งทำงานเพื่อสังคม และในส่วนของด้านลบคือผู้หญิงที่ใช้ชีวิตโดยไม่เกิดประโยชน์ ทั้งนี้ผู้หญิงในแต่ละแบบนั้นได้มาจากปัจจัยภายในตัวเองเป็นแรงขับเคลื่อนว่าควรจะทำตัวให้เกิดประโยชน์หรือเปล่า แต่หากผู้หญิงที่มีทัศนคติ

ด้านบวกได้เข้าไปมีโอกาสส่งเสริมผู้หญิงที่มีทัศนคติในด้านลบแล้วก็จะสามารถทำให้ผู้หญิงหลาย ๆ คนได้มีโอกาสในการที่จะยืนอยู่ตำแหน่งแถวหน้าในสังคมมากขึ้น ส่วนในเรื่องของอนาคตนั้นคงอยู่ที่เรื่องของการให้การศึกษาตลอดจนแนวคิดที่ดีรวมถึงโอกาสให้มากขึ้น

ถาม : ทัศนคติเกี่ยวกับผู้หญิงในการมองผู้หญิงด้วยกันบนพื้นฐานของมุมมองที่เท่ากัน

คุณอาร : พยายามมองกันและกันในแง่ดี แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะมองในด้านบวกหรือด้านลบจนเกินไป แต่ให้มองโดยอาศัยอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจซึ่งกันและกัน

ถาม : อุปสรรคสำคัญในการพัฒนาสังคมและมีวิธีแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างไร

คุณอาร : อุปสรรคโดยส่วนใหญ่เกิดจากความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องของการทำงาน ทางออกก็คือควรได้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนและเปิดเผยซึ่งกันและกัน แต่สำหรับตัวเองแล้วก็จะศึกษาดูจากลักษณะนิสัยและการปรับตัว

ถาม : มีความคิดเห็นอย่างไรต่อทิศทางของงานพัฒนาในอนาคต

คุณอาร : ยังไม่น่าจะเห็นผลสำเร็จเนื่องจากตราบดีที่คนจนยังไม่สามารถรวมกันเป็นหนึ่ง โดยไม่มีการขัดแย้งกันเอง ซึ่งนั่นคืออุปสรรคสำคัญและเป็นข้ออ่อนในการต่อรองกับรัฐ

ถาม : สร้างความร่วมมือและบุกเบิก

คุณอาร : จนกระทั่งปี พ.ศ.๒๕๒๓ การเคหะแห่งชาติจึงได้เข้ามาปรับปรุงทางเท้า เนื่องจากมีงบประมาณปรับปรุงสาธารณูปโภคเข้ามา ในระยะแรก ๆ นั้นทางชาวบ้านเองยังไม่ทราบว่าประสานความร่วมมือจากหน่วยงานใด จึงทำได้เพียงเรียกชาวบ้านที่อยู่ในบริเวณนั้นมาประชุมเพื่อพูดคุย

ถาม: กว่าจะได้มา..ก็ทุกลักทุเล

คุณอาภร: ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่มานานบอกว่า “น้ำกินน้ำใช้ หาได้ลำบาก ต้องหาบน้ำ จนเคยลื่นตกสะพานก็มี” โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.๒๕๑๐ ต้องซื้อน้ำตุ่มละ ๒ บาทก็เคยมี หรือถ้าเป็นค่าไฟฟ้าคิดเป็นเดือนละ ๕๐ บาทเท่านั้น โดยคำนึงถึงความเหมาะสมของการใช้งานเป็นหลัก ต่อมาทางคณะกรรมการชุมชน จึงปรึกษาร่วมกันว่าควรมีกิจกรรมเกี่ยวกับสาธารณูปโภคให้เกิดขึ้น รวมถึงชุมชนเองควรที่จะหางบประมาณเพื่อใช้เป็นทุนในการทำงาน คณะกรรมการชุมชนในส่วนกิจกรรมจึงเริ่มที่จะออกไปประสานความร่วมมือกับทางองค์กรภายนอก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องไฟฟ้า น้ำประปา ทะเบียนบ้าน จนกระทั่งในปี พ.ศ.๒๕๒๕ ชุมชนเย็นอากาศ ๒ จึงเริ่มมีทะเบียนบ้านในชุมชนเป็นครั้งแรก ประธานชุมชนเย็นอากาศ ๒ ในครั้งนั้น ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในเรื่องการติดต่อกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสาธารณูปโภคชุมชน เช่น ไฟฟ้าหรือน้ำประปา และถึงแม้ว่าจะเป็นในรูปแบบของเงินผ่อนก็ตาม

สำหรับทางสำนักงานเขตยานนาวา แม้จะเข้ามาสนับสนุนงานชุมชนอย่างต่อเนื่อง แต่ส่วนใหญ่มักรับเป็นเรื่องของครุภัณฑ์มากกว่าเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิต ซึ่งทางชุมชนมีความต้องการมากกว่าและพบว่างบประมาณในการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนยังไม่ตกมาเลยในเวลานั้น”

Content

Detail	Page
❑ Welcome here is Yen-A-Kas-II Community	77
❑ Yen-A-Kas-II Community and its past	79
◆ Building Cooperation and new initiatives	82
◆ The Community and its location	82
◆ Chronicles of eviction and mutual cooperation for our community	83
◆ Eviction and negotiation	83
◆ Grouping as a meaning to solve their common problem	84
◆ Loss of Lawsuits and Negotiations	85
◆ In spite of the loss in the lawsuit the struggle continued	86
◆ We succeeded in the bargaining because we kept on working hard	87
◆ New homes for everyone	87
◆ Activities in the old land	88
◆ Grouping the various organizations	91
◆ What kind of changes will there be in this community in the future	91
◆ Eviction past and present	92
◆ And how will the people survive?	93
◆ How the committee sees the problem-solving process	94
◆ How about the various movements in the Community?	96
◆ What are we going ?	96
◆ What do we want to give to the next generation as points of considerations?	98
❑ Sanitation environment & Network of Communities Project	105

WELCOME HERE IS YEN-A-KAS II COMMUNITY

Development and modernisation have been regarded as something that comes with the present world. But if we look hundreds and thousands of years back into the past, we will find that even though we can't see much technological advancement or what we today call civilization, we can still find development and progress.

These developments and advancements usually centered on the uniquely human desire to maintain and sustain human spirit and beauty for the benefit of his surroundings. Bank Kin Bang Cha, or sharing, is one example of how people in the past helped one another. By working together, these pre-civilization communities were able to achieve the goal of simple living. Development and modernisation in later dates were increasingly measured by material wealth, reflecting a spiritual deterioration and ever-growing abandonment of the notion of sharing-so much so that there emerged several questions that require immediate responses.

Congested communities, or slums, are one derivative of modernisation and development. This change from the sharing society to the snatching one has been accompanied by material and spiritual degradation. And this is exacerbating several problems.

Puak Sa Lam (slum clique) is the psychological pain that is hurting people in the congested communities. But these scars are not self-inflicted. They come from the way others see them.

The point of view that “slums are not advanced” has encouraged outsiders to ignore the problems of their fellow citizens. It encourages people to keep their distance and pretend that problems which there is nothing to do with them. In turn, those living in the congested communities have felt a sense of abandonment and neglect.

Yen-A-Kas-II Community has been, to some degree, affected by this attitude.

Many questions derived from this situation that need to be focused on and answered include the following:

Does the need for development and advancement of the present society undermine human beings in other societies?

Where is this craving for development taking us?

Which of these developments contribute to the betterment of society, and which to its deterioration?

Who is responsible for answering these questions?

YEN-A-KAS-II COMMUNITY AND ITS PAST

Yen-A-Kas-II Community is situated in Yannawa District of Bangkok Metropolis. It occupies 17 rai of private land and another 9 rai of land belonging to the Treasury Department.

This community came into being in 1964. At that time it was a rice field where there were 10 households. The public called this area *Klang Na* [*'Klang na'; a community in the middle of a rice field*].

The slum community in Bangkok Metropolis has increased quickly, growing to more than 300 households. The people who worked for Thai Petroleum Authority, contracted to rent the land from the Treasury Department. In 1968, Thai Petroleum Authority wanted to return the land to the Treasury Department, and Shell and Esso companies decided to demolish the employees' houses. Two reasons prompted this move. First, the Thai Petroleum Authority contract expired. Second, the authority was incapable of shouldering all the costs relating to electricity and water.

After the demolition, the employees shared the used wood. Those who could not go marked their residential rights with a string. Meanwhile some had big plots; some had several plots for resale or lease

In this case, it referred to residents who were mostly from suburban areas such as Pedriew, Samutsongkram and other nearby provinces. Some rented and lived on the lands belonging to those who had lived on the plots for a long time. Gradually, more and more people settled there.

By 1970 most people lived in rental houses. The slum communities have been developing so far whereas the Thai Petroleum Authority prescribed that no further encroachment of land with expiry contracted be allowed. Meetings were held, but almost nobody attended them.

In 1975 there was another phase when a large number of new people came to settle in Yen-A-Kas-II Community. Many people bought the land belonging to the first group of settlers. Hence, there is no land to occupy.

In 1987, when the eviction orders were enforced, the people of the slum communities sold their houses to newcomers who came from everywhere. This marked a significant change in the character of the community. People no longer knew each other, and some of the changes included new attitudes of “living for oneself” or “living with no care for others living nearby,” or “living with sharing with one another.” Because of

the obligation to send money back home to their hometown, everyone solely focused on making a living, and not on making a community. This was causes of all other subsequent problems.

In 1988, the eviction was much more critical, and more than 200 families living on private land suffered the most. Some accepted the eviction. The people who did not want to leave group together to help one another under the assistance and support from some NGOs. Gradually, these people began to learn new things and started to disseminate the eviction information to other communities regularly.

In 1991 the landlords succeeded in filing encroachment cases to evict the people. And in 1992 all the 170 households living on the private land had to go. However, those living on Treasury Department land could stay on. There were 330 households on the plot of 9 rais altogether. These were the people from the first groups of settlers and other communities.

Life was not easy for them. At the early stage of the first group's settlement, there was no internal road. Pathways were bridges made by woods. As can be seen, it was not convenient. In the rainy seasons, the bridges were always covered with mud. If pathways were broken, money would be collected for rebuilding it.

BUILDING COOPERATION AND NEW INITIATIVES

In 1980 the National Housing Authority (NHA) came to improve pathways. The 13 residents who lived closest to the walkways were called for meetings. The improvement of the walkways was completed in late 1982.

From the studies, it was found that 55% of the residents were jobless and had no regular home.

THE COMMUNITY AND ITS LOCATION

It was not easy to access these public facilities. Rights from the very beginning, the people had to rely on those who lived on private land for water and electricity. Those who lived during that period said that they often slipped and fell down the pathways. In 1966 the situation was very critical. Water was sold for 2 Baht per a Toom('ตุ้ม' means a unit of jar) of 1,000 litres. (At that time the gold's price was 400 Baht an ounce.) The cost for electricity had to be paid monthly. For two people living in a house using one fan, the cost for electricity would be 50 Baht per month.

Because of this, the community committee later agreed that the infrastructure problems should be tackled and the community should try to find some money to take action. For this purpose, the committee started to contact and coordinate with some outside organizations for piped water, electricity, and home registration papers. It was only in 1982

that this community could access the home registration documents. With his soft loans the president of the community helped the people in accessing electricity and piped water. The Yannawa District Administration Office also helped the people, providing tools and equipment like hoes, fire extinguishers, and children's playgrounds.

CHRONICLES OF EVICTION AND MUTUAL COOPERATION FOR OUR COMMUNITY

In the beginning of the settlement, houses were still cheap. When a house was sold, the land it occupied was financially non-calculated and therefore wasn't included in the price of the home. In 1973, the prices for medium-sized homes ranged from 1,500 to 6,000 Baht. Home prices later rose dramatically. From 1982-1988, the price range for the same houses was 30,000 to 80,000 Baht. A big house would cost about 170,000 Baht. This was due to the eviction, which became more and more acute-especially for those homes situated in the innermost part of the community, which were demolished first.

EVICTON AND NEGOTIATIONS

In 1988 more than 200 families living on the private land in Yen-A-Kas-II Community were evicted. Through negotiations with the landowner; however, those who were ready to go were given the removal cost 200 Baht per wah². Since most houses were not bigger than 30 wah², the owner would get only 5,000 to 6,000 Baht if they agreed to move. As a result, the families got together to negotiate for a higher price from the landlord.

GROUPING AS A MEANING TO SOLVE THEIR COMMON PROBLEM

The committee was set up to deal with this housing issue. This committee comprised 12 people. Discussions were made among the people on how they could actively organize themselves. All the people accepted the idea of a savings group. Then a group was organized, and the fight to receive fair compensation for housing began to take shape.

First, the people wanted to buy some additional land. The initial goal was to buy 4 rais, and everybody agreed with the idea, but there was no money to get it.

The savings group was expected to be the only way to solve the problem. At first the group was consisted of 7 or 8 people, but it soon had about 105 members. In addition to the savings group, other forms of CBOs to coordinate cooperation were also started. These were possible through the support from various NGOs. In 1990 the people conceded that they should extend this understanding and knowledge to other communities by placing a special emphasis on either disseminating the information on eviction or obtaining permission to hold meetings in the various communities.

Through this collaboration, this community created bargaining power to negotiate on policy matters with concerned government agencies in the following periods:

LOSS OF LAWSUITS AND NEGOTIATIONS

During that period the people thought that they should negotiate directly with the landlord. But that attempt failed through. In 1989, the landlord filed a lawsuit to evict all the people who started to fight back. The fear of legal matters, to certain extent, discouraged a number of the people and made them feel that they were going to fail. Most of them knew they were fighting against the real owner of the land encroached by them, and their action was thus like snatching the land from its owner. But even if they feared the loss of the lawsuit, the people fought on. They felt that justice must prevail, including the idea that “eviction within a very short notice should not be applied to the poor.” In the meantime, the people started to mobilize and raise some additional money to purchase a new plot of land. In addition, an exhibition was also held.

In 1992 the people suffered a setback. They lost the lawsuit. The law-enforcement officers came into the community to investigate the people’s reaction. To prevent themselves from being evicted, the people decided to appoint some members to work as security guards for the whole community and for contacting the court. Altogether they were 85 families. An agreement amongst them was that “Those who are not available for the duty must hire someone to take his place.”

During this period of time, it can be said that the people organized themselves very systematically and effectively.

IN SPITE OF THE LOSS IN THE LAWSUIT, THE STRUGGLE CONTINUED

Through contacts with the NGO, they learnt that the government had some 250 million Baht available for the various slum communities. This money was entrusted to the BMA, which further entrusted it to the Department of Social Welfare. Because of this, the people asked the Department of Social Welfare to directly negotiate with the landlord. The idea was accepted and several negotiations took place thereafter.

The struggle of the CBO continued. To support this, financial mobilization was undertaken many times through several forms; concerts by song-for-life artists were also held; clothes were put on sale and food and beverages were sold. These efforts were successful in raising money, but more importantly they raised consciousness of the outside world.

One of the most significant successes in Yen A Kas II Community was everyone's co-operation, then they would gain power. At the same time, the poor people afflicted by the problems, struggled to live. Thanks to the mass media, the slum communities' real pictures were better presented to the general public. Owing to this publicity, their problems were taken up for consideration by important public and private agencies.

It was also interesting that the money was spent on this matter. It was individually contributed by the 85 members of the community's savings group, and a good number of these members were youngsters in the community itself. After all, the deduction of 100,000 Baht was left and later given to the community's fund.

Everybody was very happy.

WE SUCCEEDED IN THE BARGAINING BECAUSE WE KEPT ON WORKING HARD

As the landlord was directly contacted and negotiated with the slum people who were gradually better understood.

Based on this understanding, the landowner wanted to assign a lawyer to work in this case, but the people did not accept this. They insisted on discussing the matter directly with the landowner. The landowner informed the people that he could not give the land to them because it was bought at a high price. Seeing that the people were really affected by the land problem, the landlord proposed that another plot of land in Kratoomband District of Samutsakorn be given to them in exchange for the present one. After consulting with the people in the community before taking the offer, the minority of people thought the proposed land was too far from their present one whereas the majority accepted the idea. A plot of land which was priced too high, but not more than 10 million Baht, was searched for as an alternative. The landlord accepted the idea and agreed to pay this amount. He then authorized his lawyer to settle the deal with the people, and the contract was made.

NEW HOMES FOR EVERYONE

The people were divided into groups to look for several plots of land in Rangsit, Thonburi, as well as in Samutprakarn. Then discussions were held on the plots with highest potentials. The majority believed the

land on the Thonburi side (which today is part of Sap Nukul Pattana Community) in Bangkhuntian District was the most appropriate. The land was 4 rais, 3 ngans, 36 wah². It was large enough for a community and it does not far from Rama II Road about 6 km., the access was quite convenient. However, there still was a problem about lots of ditches that need to be filled up. The landlord accepted the proposed land and was also happy to allocate money for back filling. In March 1992, the first group of 51 families moved to the new plot to build their new houses, which were makeshifts at first. It was agreed that part of the land should be set aside for public use, where an activity hall and a multipurpose community center would be constructed. A number of families delayed their home's construction due to insufficient incomes.

The community has expanded quickly and succeeded in several types of activities, including setting up Pranakhonthonburi Cooperatives Ltd., selling rice, and setting up a fund for housing purposes. The community also created Sahachumchon, a successful land business company located in Northern Bangkok.

ACTIVITIES IN THE OLD LAND

As for the land belonging to the Treasury Department, the people living there started contacting other communities located on the Treasury Department's land including Suan Plu, Chua Pleong Nung, and Ruamjai Pattana Chua Pleong Song.

When they met, several new ideas were presented in meetings. They suggested that the Treasury Department should lease the occupied land to the people as means for mutual benefit and certain communities, like Suan Plu Community, which was situated in a blind land, should be relocated to a place with easier access. The community committee agreed that the idea was good because in the future, when the advancements came, one would surely be evicted; business would always be business. The community burnt down and several groups provided assistance.

On April 3, 1985, homes located on the Treasury Department's land were burnt down and 72 families were affected. The community's committee proposed that the land should be re-divided and certain area should be left for public purposes. The internal layout of the community should be based on a good internal order. Not all land would be allocated for the construction of private homes. There should also be some guidelines for each quarter, like which area should be two-story or three-story high houses. The majority of the people disagreed with this idea. The community committee had to find support from outsiders for this purpose. Co-ordination came from the Treasury Department. In spite of everything, the majority of the people still disagreed with the new idea.

The cause for this fire was the carelessness of someone in the community, not a fire set intentionally to evict the people. According to the surveys, the biggest damage was the losses of household utensils and occupational tools. Many organizations--government and NGOs--as well as individuals came forward to provide assistance to the people.

Utensils and all other kinds of household tools were made available. Because of this fire, and the loss of occupational tools, most of the people could not earn any income. Therefore, there should be something to help improve the community as quickly as possible.

Iron scraps and all the usable remainders from this fire were sold to raise money, and 4,000 Baht was earned by these efforts.

During this period of time the people learnt several new lessons from one another. Requests for piped water and electricity were submitted to the concerned authorities and furnished at no cost.

Three days after the fire, the people started rebuilding their homes. They could do that only at night because they were not permitted to enter the land during daytime, when any entry would be regarded as trespassing.

On the night of April 8--only five days after the fire--a number of the people moved into their temporary homes. Their wall-less houses were only shelters against the sunshine and the rain.

Many people remembered well that situations and conditions of their community. Many said, "The people here are much luckier than elsewhere. In times of loss like this, people in many communities would have to live in tents for months. But in this community, there was immediate assistance from outsiders. This might be due to the fact that this community kept regular contact with other agencies and organizations, as well as other slum communities."

GROUPING THE VARIOUS ORGANIZATIONS

In this community there were formal and non-formal organizations. In order to develop themselves, it was necessary for them to organize themselves and to contact outside organizations that needed to work with and for them. In addition, the people here maintained that their community development activities should help to improve and/or to increase the community's potential, and to develop and nurture relationships with organizations, so they were not so vulnerable to whatever problems or challenges might arise in the future.

WHAT KIND OF CHANGES WILL THERE IS IN THIS COMMUNITY IN THE FUTURE?

In the future, there will surely be eviction. This is based on the general conditions, especially the discussion with the BMA. The eviction will affect all the 50 communities along Rama III Road, which will soon become a big and a new business center, and the present communities cannot escape the fate.

Arporn memorized her struggle experiences that “nowadays we realized that we cannot solve our problem by ourselves individually; however we can be able to solve their problems. I would say all parts of the community should come together to jointly think over the various problems. These should be the responsibilities of neither the community's committee, nor the savings group, nor the similar groups. And we shall not be the only community to work in this way. We should encourage all other communities to solve their housing problems, too.”

More recently, they believed that as they always continue to improve and pass a dialogue ‘City can not be developed itself without urban poor’. According to the dialogue, the eviction of the Yen-A-Kas II community should not take place before 2002.

EVICTON PAST AND PRESENT

The eviction has usually been undertaken by the BMA. It is one of its open actions. If we always stay in our communities, we will never know this kind of situation in the outside world. We have been better informed of our community when we attended meetings with the BMA. We knew our community would soon be disappearing and the situation was beating us.

What do you think about the words like “It will not be easy to evict the poor even though the community knows well that it is going to lose the fight?”

What matters are rights--the rights that the poor should be able to access? In the past when there was an eviction, legal measures would be used and lawsuits would be filed. It seemed to influence to new generation in sense of “fighting”, even though, the fighters knew all too well that they were going to lose for sure. This was because the people knew that if they lost the fight, where could they go? There was no where for them to go. Based on this, we took up the rights issue as a point for discussions. Here are our rights. They give us the self-confidence to fight from within our community.

“The responsible agency for our case is the BMA, which is under the administration of the Treasury Department.

“If the Treasury Department has already authorized the BMA to look after this matter, it will be the BMA that will evict us. If the Treasury Department has signed a land-renting contract with a company, it would be the said company that would evict us. If that company has the collaboration from a state agency, eviction will be very easy. This is because if a court notice is affixed, there will be no lawsuit, and the offence of encroachment will be affected simultaneously. Then the people will be arrested.”

From the discussion with a group of the core community leaders, it was found that all agreed that soon the eviction would take place. But it would not be as violent as in the period of 1983-1989. Negotiations would still be possible, but one thing that upsets the group is the roles of the NHA, which should enter to solve the housing problem for them.

AND HOW WILL THE PEOPLE SURVIVE?

“Based on the experience of their leaders who kept contact with outsiders, it was found that to solve the housing problems, three main things should be taken into consideration. These are educations, the peoples action, and communication”

“Or else, the problems will remain like before.” It was accepted that the struggle of this phase would be more violent. Thus, more people should organize themselves into cooperative groups. At present, however, the peoples organization is still loosely aligned and weak.

Provided with more and better alternatives, such as the housing funds already allocated by the NHA, as well as the tax exemption benefits, the people's willingness to work became weaker and weaker. Many people felt that there was no longer a need for the negotiation process. These outside encouragements were led as 'Social welfare mechanism' without 'Community participation' so they were passive for struggle against their 'housing rights' and finally they lacked their passion for 'self determination'.

This is true not only in the case of Yen-A-Kas II Community, but also in other communities. It is certain that the various communities would soon face the eviction.

"Are all these people badly hurt from their home in the provinces?" If good systems and necessary support for agricultural activities are available, would people come to make a living and live in such crowded and congested conditions? Almost all of those who are on the community committee say they do not have a housing problem so far.

"We in the committee have already bought a plot of land in suburban areas to be our future home. In that case, why do we have to work for the community if we do not have any problem?"

HOW THE COMMITTEE SEES THE PROBLEM – SOLVING PROCESS

Normally the committee was able to accomplish everything like merit-making activities, community development activities, including youth activities, improvement of pathways and the latest one the last fire in the community where 72 families suffered. Everybody in the community came to help one another. Outside organizations, public and private, also came.

“To solve the problems together.”

“We are proud that we can provide everyone with housing facilities.”

As to the warning that more and more people would now regard housing issues as far-away problems, many in the committee did not share that idea. “Some may say that they are going there if an eviction is enforced. But not all of them will do so. Many people would say that in the community there are several types of groups like savings groups. These keep them encouraged and proud.

One core leader said, “In the past it was very important to organize ourselves into groups. During 1989, when there were eviction threats, group organizing was regarded a must. We used to be a good example for other communities.”

Many core leaders maintain that a community’s committee is always necessary, and many have the “We are always members of the community committee” feeling. The committee of the saving groups accepts that they have to work in co-ordination with the community committee. Our activities are supporting other groups’ activities

When talking about drugs, which have become the major problem of slum communities including Yen-A-Kas-Song, here are responses of some members of the community committee.

“For most of us, drugs are also a major problem and we cannot do anything.”

“The standing point of the working committee is another question. Many of us maintain that standing point or objective does not depend on the working committee.”

“Building the strength is important in the community building process.”

“We do not only build the land for the people whereas we regularly provide them with advice and alternatives.”

HOW ABOUT THE VARIOUS MOVEMENTS IN THE COMMUNITY?

Many core leaders maintain that all parts of the process should be well correlated. “The community committee should try to draw as many outside organizations as possible into the community to provide the people with training and knowledge.

The developments of our group have been slow. This is because the current economic crisis and the limited time available. There is also another problem. We can have a number of outside organizations to help ourselves but little by little, we would get feed up with the situation. One thing we should always keep in mind is that before we ask for their help, we first have to know them--we have to know what they want, and why they want to help us.

WHERE ARE WE GOING?

At this moment the working process with the communities is becoming clearer and clearer. The communities are making use of several types of mass media, like TV and VDO, which can very well be applied to all the activities.

In the future some will be assigned to work as health volunteers and a medicine fund will be set up. We expected that through this

channel, medicines will be systematically distributed. Besides, more medicines will be sold. More public relations will be launched, making more use of the mass media.

Many thought that the committee likes to work with children. This might be due to their understanding that it is much easier to get funds for children's projects. But we, ourselves, do not highlight this point. Other people think that we work with the children's project because we can obtain some benefits. If there is no benefit, things will not interest us.

We are not upset when somebody asks us about this. This is because we maintain that as long as we can do something beneficial to others we are happy. And through this, our group will be able to learn something new.

Many of us think that if we can work in co-ordination and collaboration with external organizations we would be able to access financial sources. Many times we forget the reason that we work with external organizations is to learn about their activities and find ways to improve our community. We know that in the future our community and organization will have difficulties and we have to be prepared for that. This encourages us to initiate exchanges of views.

Before going to work elsewhere, our common goal is how we can hold our community together and how we can survive? We have to reflect on this from time to time and regularly.

As for the working committee, a question always remains: Are the activities currently carried out affecting our family lives?

“For many of our committee members, problems occur even though every member of our family stays together. So, owing to this, we should try to settle the problems within our family before we start to work other people.

WHAT DO WE WANT TO GIVE TO THE NEXT GENERATION AS POINTS OF CONSIDERATIONS?

“We want them to understand social and urban problems and to be able to bring the community, the government sector, and other organizations to work together. There are many organizations that are not yet introduced to the problem-solving process for the poor. In Bangkok, there are more than 1,200 slum communities whereas there are only 500 agencies that are involved with the establishment of networks of slum communities. It is difficult to find somebody to work in our places.”

“Another point for new groups of leaders is that in the past the criteria for creating new leaders are always determined by external organizations. Because of this, the leaders could not very well get along with the community-based organizations. These might be called conflicts or gaps. Very often questions like, “Why are the people in the community not informed of the current activities and of what the leaders are doing?” are asked. Lack of co-ordination and collaboration with the people has resulted in a number of problems. A sense of teamwork should be maintained and strengthened; a sense of responsibility should be well shared among members and participation method should be used for empowerment.

Opportunities also should be given to new generations of leaders, and many leaders are not aware of that. Regardless, they should not obstruct new leaders who possess different skills and capacities.

With the advent of new leaders, many leaders might think and feel that they are going to lose their positions or power. This might have an effect on the new group of leaders' self-confidence.

In 1983-89 the eviction was a critical problem for all slum communities in Bangkok. Yen-A-Kas II Community was also affected. The people were worried about this situation, they were thus encouraged to organize their own group in order to mobilize cooperation and solve their common problems. One major form of their organizations was the savings group, which should be one of the solutions to their housing problem. After the lesson on forming savings group at the meeting with the slum people of Ban Manang Kasila Community, the members of Yen-A-Kas II community realized that they needed to mobilize financial resources to buy a new plot of land in case they are evicted. The fund would also be used for other community development purposes.

The savings club had its own administration system. They had a president, a secretary and a treasurer. Its membership was as large as 105 and, due to the people's relocation, stands at 57 at the moment. The major roles within the savings group are divided among 6 core members. Because the membership is small, everybody has to help one another closely. Although money collection and bookkeeping are joint responsibilities, there must be one person in charge of the process. To increase membership, several methods have been used. In the past

“knock at the door” techniques were used followed by public notices and broadcasting.

In the beginning, a few people were interested in the savings group because they did not trust its administration.

The major problem of the group is the outstanding loans of some members. We have tried to encourage them to repay their loans. In some cases, membership was denied when the members did not care about this savings club.

Many members questioned whether the savings committee could produce all the documentation of the financial transactions that were made. As a matter of fact, we keep all related vouchers and receipts. We have the bank statements showing how much money is left as the savings, how much is the loan and so forth. At the end of each year, of all the interest obtained from loans and the bank, 70% would be distributed as dividends to members, and another 30% would be for the operating costs of the 100-10,000 Baht. They are encouraged to repay their debts within a period of 12 months.

‘Division of monthly saving group tasks’ as collecting some savings, considering some loans and public welfare distributing are conducting on Sunday of the early week each month. At the end of the day, the total amount received or paid will be reported to all members. In other words, everybody will know who get new loans, the amount of their loan, the amount collected, the amount deducted as shares of the savings group and amount to be deposited in the savings bank.

Under the eviction treaty, the people are interested in becoming members of this saving group because it will be able to help solve their housing problems in the future.

Nowadays members trust the savings committee because they fully understand how the savings group is operated. Some members even volunteer to work for the savings group. As for the savings committee members, they are proud that they help solve the financial problems of their members.

This savings group is interested in their members' health and education. Members can access educational loans without any interest for 5 months. However, if a member cannot pay back the loan within 5 months, he or she is obliged to pay a monthly interest rate 1.50 % for the outstanding loan.

The future of this savings group will depend on the collaboration of all its members. Everyone has a part to play in managing this group. The savings committee alone cannot fulfill all its needs. The savings groups should have more members, but that depends on the confidence created by all members.

At this moment, the group's revolving fund is about 400,000 baht for 57 members. All members understand that everyone will benefit if they have better education and experience.

All of the committee members are ready to work for their members as all of them are under the threat of the eviction.

The Youth's Perspective on Slum Communities

If we look at the history of Yen-A-Kas II Community, formerly called Baan Klang Na, we would see that there was no congestion. Most of the land was unoccupied and the open space was turned into a playground for children. In 1982-83, a multi-purpose hall was constructed with the assistance of the NGO. This brought joy and pleasure to the people, especially the children. It was a heaven for them all. They would come here to do many things together; NGOs helped to vitalize the mobilization process of the community and there were no gangsters. Then thing started to change gradually as people from upcountry came to look for jobs and settled here, occupying the children's playground. Less and less space was available for children, and finally there was no place for children to play. Families could not provide what they spiritually expected. Drug was introduced to youth members, and daredevil activities like motor racing, night roaming, and sex abuse became the norms among boys.

Among these problems, there emerged a "Sao Sorn Fibre Glass group" (กลุ่มสาวสอ) initiated by a group of girls living in this community who wanted to stay together to have recreational activities and to be introduced problems deriving from drugs, sex abuse and AIDS.

When asked about their feelings about their slum communities, most of the youngsters would say, "There are lots of people, but we are not fed up with them. We love it here. We have friends. We were born here and grew up here. We stay with our friends from the time we were very young. If we have to move into other communities it would be difficult for us to find others who understand us."

When asked about their feelings if they were called the children from slum communities, most of them would say, “We don’t like these words. We will argue with them. Such words are hurtful and demeaning.

When asked what they want their communities to be called? They say, “We want them to be called apartments”

When asked what they wanted to be in the future, many said they wanted to be a teacher; some want to be a nurse. Some said, “That will not be possible because we are not good at studying.” But some said, “Anything is possible if we mean what we say.”

These were the children who were regularly chosen by community to attend various activities. Many of them could attend these activities from the time they were very young. They never got bored with these activities even though they might be held repeatedly. They wanted to attend the training sessions on AIDS, drugs and the environment.

“We used to stay together in the community library, which is regularly used as a venue for meetings of the community’s committee. We played there and we were happy. Now we do not dare go there because we are treated as if we were a social nuisance. We are sorry when some of our good friends become gangsters.”

“In spite of everything we are proud that we were part of this community.”

SANITATION ENVIRONMENT & NETWORK OF COMMUNITIES PROJECT

In these slum communities frequently affected by frequent eviction, it is found that problems of quality of life including environmental hazards, economics, social welfare and health issues still affected the minds of the people. These have degraded them. In the area of Chong Nonsi District up to Bang Pongpang District, there are many slum communities living on rented land or encroached land. The struggle to have a stable home is a personal battle. Even though they are close by, the problem of this community is too violent for it to shoulder alone.

Therefore, network was set up between 1993 and 1995. The people started a network of communities to preserve the environment of Yannawa Project. In this project, there were 7 communities in Yannawa: Chua Pleong Pattana, Ruamjai Pattana Chua Pleong II, Bualuang, SamakkiRuamjai, Chao Phraya, Klong Kuang and Yen-A-Kas II. The people understood that grouping in each community could solve the problems.

This project was initiated through collaboration of several agencies, including the NESDB, through NGOs, private businesses and some public organizations. From this cooperation, there have been many successful activities during these 2 years. Waste disposals in the communities, health, activities, provision of health facilities, youth training and youth camps have created new leaders and volunteers, the continuation of the project, and a working committee.

The activities that have been accomplished by this network so far are as follows:

- Seminars and workshop planning. The sessions were set up to inform the project's principles, the details of the projects, the needs and implementation. They participated by committee members from all of the 7 communities, as well as some representatives from NGOs and some volunteers and some youth leaders.

- Leadership training, which covers principles for community development, project proposal write-up, project implementation, administration and reporting.

- Waste disposal campaigns on the fourth Sunday of each month in 8 communities.

- Youth leadership training.

- Work camps for youths aged 9-12 years.

A housing development plan, jointly set up by Yen-A-Kas II; Chua Ploeng Pattana; and Ruamjai Pattana Chua Ploeng II communities, which want to remain on the land belonging to the Treasury Department.

Construction of public facilities in the communities such as pathways, drainage systems, electricity poles, child daycare centers and waste container extension.

Through these projects, there have been several new forms of development. When the general public better recognizes the groups, the network itself has active roles in the local policy-making.

Yen-A-Kas II Community would like to thank all individuals and agencies including government and NGOs that have come to provide assistance, advices, and consultations. All this cooperation has brought about effectiveness of the community development undertaken by the working committee of this community.

The working committee has published this booklet, “Yen-A-Kas II Community and its Aspiration,” when the networks and cooperation were underway to bring new solutions to existing housing problems for this over-30-year-old community.

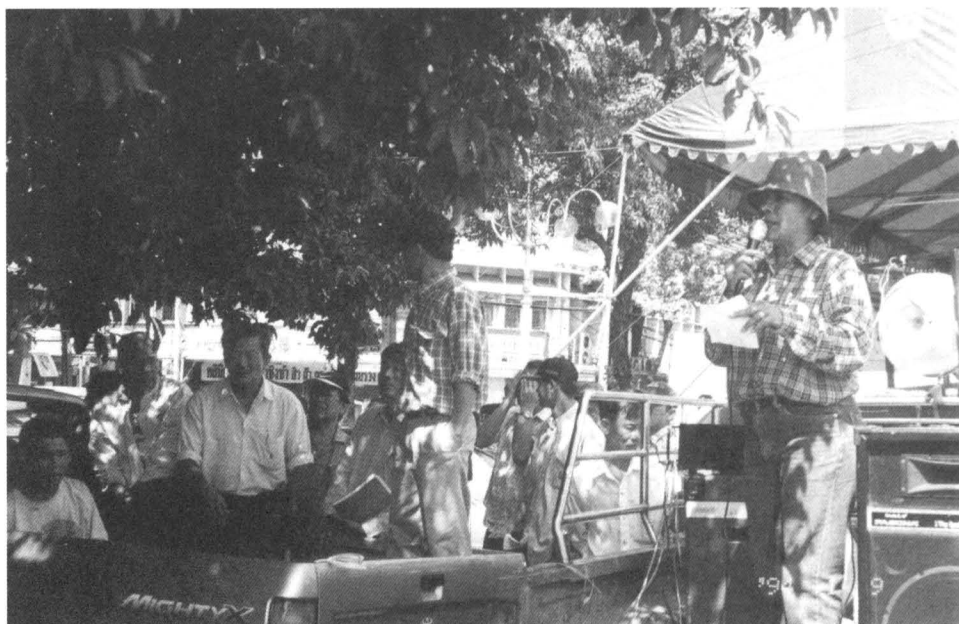

YEN-A-KAS II COMMUNITY WOULD LIKE TO TAKE THIS OCCASION TO GIVE SPECIAL THANKS TO

The National Housing Authority
The International Organization for Mutual
Development; Bangkok
The Human Development Center
The Sikka Asia Foundation (J.S.R.C.)
The Housing Foundation
The Foundation for the Handicapped
The Building Together Association
The AIDS Prevention in slum Communities
The Thai Red Cross
The Training Center for the Urban Poor
The Grassroots Development Institute (GDI)
The Foundation for Babies in Slum Communities
The Santisuk Foundation
Y.M.C.A. Bangkok
The Government Savings Bank, for publishing this booklet
Mr. Sombat Thavam, for the English translation
All other individuals, the names of whom cannot be referred to here.

Yen-A-Kas II Community's Working Committee on "Yen-A-Kas II
Community and Its Aspiration"

This chapter was revised from Arporn's narrative history and practice in everyday life to aim as an exercise for collective memory and an encouragement for some junior community workers to recognize about knowledge-based community and bottom up knowledge arrangement.

บรรณานุกรม

โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร และCanada-Thailand Women's Fund, เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประเพณีสตรีศึกษาแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๑, ผู้หญิงกับความรู้ ครั้งที่ ๑, (ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ ผู้หญิงกับความรู้ในจักรวาลของผู้ชาย: ความหมาย การมองเห็นโลกและระบอบอำนาจความจริง)

โครงการสตรีและเยาวชนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, “สตรีศึกษา”, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม ๒๕๔๑

คณะกรรมการการศึกษา อาชีพ และวัฒนธรรม คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี, “สตรีศึกษา๑: โครงการหนังสือเล่ม ผู้หญิงกับประเด็นต่าง ๆ” มปป., มปท.

กาญจนา แก้วเทพ และ วิลาสินี พิพิธกุล, การสำรวจสถานภาพแห่งองค์ความรู้เรื่อง “สตรีกับสื่อมวลชนในประเทศไทย”, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, มีนาคม ๒๕๓๙

งามพิศย์ สัตว์สงวน., การวิจัยทางมานุษยวิทยา, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง), ๒๕๔๒.

อมรา พงศาพิชญ์ (บรรณาธิการ), รวมบทความประเด็นเรื่องสตรี, แนวทางของจิตติ ดิงศภัทัย และสุชีลา ดันชัยนันท์ “ทฤษฎีเกี่ยวกับสตรีศึกษา” สถาบันวิจัยสังคม: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๙

Barbara Ameli, Politics and Feminism Malden, MA.: Blackwell Publishers, 1999.

Carol Gilligan, In a Different Voice: Psychological Theory and Women's Development, Cambridge, MA.: Harvard University Press, 1982.

Diane Richardson, Women, Motherhood and Childrening, London : Macmillan, 1993.

ศูนย์สารสนเทศสิทธิมนุษยชน
สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

Diana H. Coole, Women in Political Theory: From Ancient Misogyny to Contemporary Feminism Boulder, CO.: Lynne Rienner Publishers, 1988.

Henrietta L. Moore., Anthropological theory today., Blackwell Publishers Inc., USA., 1944.

Judith Butler, "Contingent Foundations: Feminism and the Question of Postmodernism," In Feminists theorize the Political, ed. Judith Butler and Joan Wallace Scott New York: Routledge, 1992.

Mary Daly, Gyn/Ecology: The Metaethics of Radical Feminism, Boston: Beacon Press, 1978.

Michil Foucault, "Truth and Power," in The Foucault Reader, ed. Paul Rabinow New York: Pantheon Books, 1984.

Myra Jehlen, "Archimedes and the Paradox of Feminist Criticism," in Feminist Theory: A Critique of Ideology, ed. Nannerl O. Keohane et al., Chicago: University of Chicago Press, 1982.

Ruth Behar and Deborah A. Gordon, Women writing culture, University of California Press Ltd. London, England 1995.

Shulamith Firestone, The Dialectic of Sex: The Case for Feminist Revolution, London; The Women's Press, 1979.

